

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

KU LEUVEN

Maastricht University

Faculteit Rechten

master in de rechten

Masterthesis

Heiliger dan de rest? De mensenrechtelijke verantwoordelijkheid van de Heilige Stoel in de kindermisbruikproblematiek

Laura Dumont

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten, afstudeerrichting overheid en recht

PROMOTOR :

Prof. dr. Koen LEMMENS

De transnationale Universiteit Limburg is een uniek samenwerkingsverband van twee universiteiten in twee landen: de Universiteit Hasselt en Maastricht University.

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

www.uhasselt.be

Universiteit Hasselt

Campus Hasselt:

Martelarenlaan 42 | 3500 Hasselt

Campus Diepenbeek:

Agoralaan Gebouw D | 3590 Diepenbeek

2024
2025

Maastricht University

Faculteit Rechten

master in de rechten

Masterthesis

Heiliger dan de rest? De mensenrechtelijke verantwoordelijkheid van de Heilige Stoel in de kindermisbruikproblematiek

Laura Dumont

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten, afstudeerrichting overheid en recht

PROMOTOR :

Prof. dr. Koen LEMMENS

Faculteit Rechten

Master in de rechten, Overheid en Recht

Masterproef 2024-2025

Heiliger dan de rest? De mensenrechtelijke verantwoordelijkheid van de Heilige Stoel in de kindermisbruikproblematiek.

Laura Dumont

PROMOTOR:

Prof. Dr. Koen Lemmens

Aantal woorden: 21.501/30.000

Samenvatting

Deze masterproef behandelt een aspect van de kindermisbruikproblematiek binnen de Katholieke Kerk. De centrale vraag van deze masterproef is de vraag of de Heilige Stoel verantwoordelijk gehouden kan worden voor de mensenrechtenschendingen die voortvloeien uit het kindermisbruik door Belgische geestelijken.

Om deze vraag te beantwoorden, moet men een aantal stappen doorlopen. Ten eerste moet men een onderscheid maken tussen de Katholieke Kerk, de Heilige Stoel en Vaticaanstad. De Katholieke Kerk is een internationale geloofsgemeenschap. Vaticaanstad is een kleine Staat. De Heilige Stoel is een bijzonder geval. Het is namelijk geen echte Staat, met een grondgebied en een bevolking. Toch is het een partij bij verschillende verdragen en is het een waarnemer bij de Verenigde Naties. Deze drie organisaties hebben dezelfde leider, in de persoon van de paus. De Heilige Stoel is de regering van de Katholieke Kerk én Vaticaanstad.

Ten tweede is het belangrijk om te kijken hoe de relatie tussen de Belgische Staat en de geestelijken wordt georganiseerd. Deze masterproef toont aan dat deze relatie beperkt is tot de uitbetaling van de lonen en de pensioenen van de bedienaars van de erediensten. Een Belgische priester werkt dus niet voor de Belgische Staat. Ze zijn geen ambtenaren. Uit dit onderzoek kwam ook naar voren dat de verhouding tussen de priesters en hun oversten niet dezelfde is als tussen een werkgever en een werknemer. Ze is gebaseerd op een sacrament.

Ten derde onderzoekt deze masterproef welke mensenrechtenverdragen gelden voor de Heilige Stoel. Deze masterproef concludeert dat dit het Kinderrechtenverdrag, het Folterverdrag en het Racismeverdrag zijn.

Ten vierde worden de staatsaansprakelijkheid uitgelegd. De staatsaansprakelijkheid houdt in dat wanneer een orgaan van een Staat een internationale regel schendt, de Staat verantwoordelijk gehouden wordt voor deze schending. De schending kan gebeuren door een staatsorgaan, maar ook door bepaalde personen of groeperingen. Wanneer een Staat bevelen uitdeelt aan een persoon of controle uitoefent over deze persoon, kan het gedrag van deze persoon toegerekend worden aan de bevelende of controlerende Staat. Elke soort van de internationale regels kunnen geschonden worden.

Ten slotte wordt alle verzamelde informatie toegepast op het kindermisbruik door de Belgische geestelijken. Hieruit blijkt dat het Kinderrechtenverdrag en het Folterverdrag geschonden zijn. Kan men die schendingen toerekenen aan de Heilige Stoel, als hoogste macht binnen de Katholieke Kerk? Het antwoord op die vraag is afhankelijk van in welk kamp iemand zich bevindt. Kamp A vindt dat de Heilige Stoel wel verantwoordelijk is voor de mensenrechtenschendingen door de Belgische geestelijken. Ze zijn van mening dat de verplichtingen van de Heilige Stoel ook gelden binnen de Katholieke Kerk. Kamp B aan de andere kant vindt dat de Heilige Stoel juist niet verantwoordelijk is voor het gedrag van deze geestelijken. Er is volgens hen onvoldoende controle over deze geestelijken om hun gedrag toe te rekenen aan de Heilige Stoel. De auteur van deze masterproef plaatst zichzelf in Kamp A.

Woord vooraf

Hoewel het werk voor deze masterproef resulteerde in veel eenzame uren achter mijn laptop, zijn er een aantal mensen zonder wiens hulp deze masterproef nooit tot stand zou zijn gekomen. Deze masterproef vormt ook het sluitstuk van mijn rechtenopleiding, een opleiding die ik nooit in mijn eentje had kunnen voltooien. Al deze mensen verdienen allemaal een plekje in dit dankwoord.

Eerst en vooral wil ik prof. dr. Lemmens bedanken voor zijn begeleiding en constructieve feedback. Bedankt voor uw tijd professor, voor al uw hulp en om dit onderwerp te aanvaarden.

Daarnaast wil ik mijn ouders bedanken voor hun steun, niet alleen tijdens het schrijven van deze masterproef, maar gedurende al mijn studiejaren. Jullie zijn mijn grootste supporters en ik kan alleen maar dankbaar zijn voor alle kansen die jullie me hebben gegeven om mijn dromen te laten uitkomen.

Ook mijn vriend verdient een plek in mijn dankwoord voor al zijn begrip wanneer ik minder tijd en energie had. Bedankt Sander, voor de peptalks en schouder om op te huilen wanneer ik het moeilijk had. Je hebt zo veel bijgedragen aan deze masterproef, zonder ook maar een woord te hoeven schrijven.

Mijn vrienden, vriendinnen en schoonouders verdienen ook allemaal een pluim. Bedankt voor alle fijne thesispauzes, voor de lach en de traan, om als klankbord te dienen, voor alle succesberichtjes en zo veel meer.

Ten slotte wil ik ook, hoewel ietwat onorthodox, een eerdere versie van mezelf bedanken. Liefste ik in september 2020, ik weet dat het nu voelt alsof je niet thuishoort in deze opleiding en dat opgeven heel aannemelijk lijkt, maar bedankt om door te zetten. Je droom is uitgekomen, het is je gelukt. Bedankt om door te zetten, ik sta voor eeuwig bij je in het krijt.

Bedankt allemaal, voor alles.

Inhoudsopgave

Lijst met afkortingen.....	1
Hoofdstuk I. Inleiding en methodologie	3
Hoofdstuk II. Het onderscheid tussen de Heilige Stoel, Vaticaanstad en de Katholieke Kerk	8
A. De Heilige Stoel	8
B. Vaticaanstad.....	10
C. De Katholieke Kerk.....	11
a) Organisatie en hiërarchie.....	11
b) Interne machtsverhoudingen	13
D. Conclusie	16
Hoofdstuk III. De rechtspositie van de Katholieke Kerk in België	19
Hoofdstuk IV. De mensenrechtenverdragen	25
A. Het Kinderrechtenverdrag	25
B. Het Folterverdrag	27
C. Het Racismeverdrag	29
D. Conclusie	30
Hoofdstuk V. Toerekenbaarheid van mensenrechtenschendingen aan een Staat	32
A. Territoriale en extraterritoriale toepassing van mensenrechtenverdragen	32
B. Aansprakelijkheid van Staten voor schendingen van internationale verplichtingen	34
c) Toerekenbare handelingen en omissies	34
d) Schending van een internationaalrechtelijke verplichting	40
e) Gevolgen van de internationaalrechtelijke verantwoordelijkheid van Staten	42
C. Conclusie	43
Hoofdstuk VI. De doorwerking van de verplichtingen van de Heilige Stoel.....	46
A. Het Kinderrechtenverdrag	46
B. Het Folterverdrag	48
C. Het Racismeverdrag	51
D. Toerekenbaarheid van het misbruik door de Belgische clerici aan de Heilige Stoel	54
a) Toerekenbaarheid aan de Staat.....	54
b) Schending van een internationaalrechtelijke verplichting	56
E. Conclusie	57
Hoofdstuk VII. Conclusie	59
Lijst van geraadpleegde werken	62

A.	Wetgeving	62
a)	Internationale verdragen	62
b)	Nationale wetgeving	62
c)	Buitenlandse wetgeving.....	62
B.	Rechtspraak	62
a)	Internationale rechtspraak.....	62
b)	Europese rechtspraak.....	63
c)	Buitenlandse rechtspraak	63
d)	Nationale rechtspraak	63
C.	Rechtsleer	63
a)	Boeken.....	63
b)	Bijdragen in verzamelwerken	64
c)	Tijdschriften.....	64
D.	Overige bronnen	65
a)	Bronnen van VN-organen	65
b)	Bronnen van de Heilige Stoel	66
	<i>Verslagen en rapporten</i>	67
	<i>Media</i>	67

Lijst met afkortingen

De afkortingen in deze lijst zijn gerangschikt volgens volgorde van verschijning.

BEGRIP	AFKORTING
Europees Hof voor de Rechten van de Mens	EHRM
Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens	EVRM
Verenigde Naties	VN
Internationaal verdrag betreffende de rechten van het kind van 20 november 1989	Kinderrechtenverdrag
Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke en ontorende behandeling of bestraffing	Folterverdrag
Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie	Racismeverdrag
Legge fondamentale dello Stato della Città del Vaticano van 13 mei 2023	Fundamentele Wet
Codex Iuris Canonici	CIC
Belgische Grondwet	Gw
Decreet tot regeling van de erkenning van lokale geloofsgemeenschappen, de verplichtingen van de besturen van de eredienst en het toezicht daarop en tot wijziging van het decreet van 7 mei 2004 betreffende de materiële organisatie en werking van de erkende erediensten	Erkenningsdecreet Lokale Geloofsgemeenschappen
Verdrag van Wenen van 23 mei 1969 inzake het verdragenrecht	Weens Verdragenverdrag
Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten	IVBPR
Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten	IVESCR
Internationaal Gerechtshof	IGH
Responsibility of States for internationally wrongful acts	ASR
International Law Commission	ILC

Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua	Nicaragua
---	-----------

Hoofdstuk I. Inleiding en methodologie

1. SITUATIESCHETS BELGIË - Sedert enkele decennia is de wereld in de ban van het kindermisbruik binnen de Katholieke Kerk. Slachtoffers komen naar buiten met hun verhalen over misbruik door abdijsbroeders¹, leraren in katholieke scholen², broeders en priesters³... Wijlen Zijne Heiligheid paus Franciscus I vertelde volgens de Britse pers in 2014 dat zo'n 2% van de clerici pedofielen waren. Deze cijfers vertalen naar een om en bij een achtduizendtal clerici.⁴ In België werd deze problematiek recentelijk opnieuw naar de voorgrond geschoven door het Canvasprogramma "Godvergeten" in september 2023 en door het bezoek van wijlen Zijne Heiligheid paus Franciscus aan ons land één jaar later, in 2024. Naar aanleiding van de getuigenissen in de documentaire "Godvergeten" op Canvas, richtten zowel de Kamer van Volksvertegenwoordigers als het Vlaams Parlement een parlementaire onderzoekscommissie op inzake het kerkelijk misbruik. De federale onderzoekscommissie deed onderzoek naar het misbruik in de Katholieke Kerk, hoe Justitie deze materie heeft aangepakt en de aansprakelijkheid van de Katholieke Kerk.⁵ De Vlaamse onderzoekscommissie boog zich ook over het seksueel misbruik in de Katholieke Kerk, eveneens als binnen andere gezagsrelaties én over de rol van instellingen die vallen onder de departementen Jeugd, Welzijn en Onderwijs.⁶ De Kamer kwam met 137 aanbevelingen⁷, het Vlaams Parlement formuleerde 101 aanbevelingen⁸. Het Vlaams Mensenrechteninstituut en het Federaal Instituut voor de bescherming en bevordering van de Rechten van de Mens werkten samen met hun partners een getuigenissenboek uit. Hierin bundelden de verschillende organisaties getuigenissen van de slachtoffers die hun verhaal wilden delen. Dit getuigenissenboek werd toegevoegd aan het verslag van de Kamercommissie.⁹

¹ MUYLAERT J., 'Gerecht start onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag in Leuvense abdij. Twee paters buitengezet en kloosterleven opgeschort', *HLN* 21 november 2024, www.hln.be/binnenland/gerecht-start-onderzoek-naar-grensoverschrijdend-gedrag-in-leuvense-abdij-twee-paters-buitengezet-en-kloosterleven-opgeschort~ac2bdfd8/#:~:text=updateVandaag%20worden%20twee%20paters,gemeld%20hebben%20binne n%20de%20Kerk (geraadpleegd op 4 april 2025).

² EHRM, 28 januari 2014, 35810/09, ECLI:CE:ECHR:2014:0128JUD003581009, O'Keefe/Ierland, §3.

³ MACKEN F., 'Priester bood me sterke drank aan en zat met hand in mijn broek': 2 slachtoffers getuigen over misbruik op college', *VRT NWS* 19 januari 2024, www.vrt.be/vrtnws/nl/2024/01/03/getuigenissen-misbruik-kerk-colleges/.

⁴ BBC, 'Pope Francis: 'About 2%' of Catholic clergy paedophiles', *BBC* 13 juli 2024, www.bbc.com/news/world-europe-28282050 (geraadpleegd op 4 april 2025); FORMICOLA J.R., 'Recalibrating US Catholic Church-State Relations: The Effects of Clerical Sexual Abuse', *Journal of Church and State* 2015, (307) 307.

⁵ GROMMEN S., 'Parlementaire onderzoekscommissie naar misbruik in de Kerk komt er: eind oktober gaat die al van start', *VRT NWS* 3 oktober 2023, www.vrt.be/vrtnws/nl/2023/10/03/onderzoekscommissie-kerk/ (geraadpleegd op 23 maart 2025).

⁶ VLAAMS PARLEMENT, Resolutie met vaststellingen en aanbevelingen van de Bijzondere commissie voor de evaluatie van de aanpak van seksueel misbruik in de Kerk en in andere gezagsrelaties in het algemeen en van de rol van instellingen en voorzieningen op het terrein van jeugd, welzijn en onderwijs in het bijzonder, 9 mei 2024, 2178 (2023-2024) nr.2; VLAAMS PARLEMENT, 'Bijzondere commissie misbruik in de kerk', www.vlaamsparlement.be/nl/bijzondere-commissie-misbruik-de-kerk (geraadpleegd op 4 april 2025).

⁷ SCHILLEWAERT N., 'Onderzoekscommissie naar seksueel misbruik doet 137 aanbevelingen: centraal aanspreekpunt en nieuw expertisecentrum', *VRT NWS* 2 mei 2024, <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2024/05/02/parlementaire-onderzoekscommissie-seksueel-misbruik-presenteert/> (geraadpleegd op 4 april 2025).

⁸ VLAAMS PARLEMENT, Resolutie met vaststellingen en aanbevelingen van de Bijzondere commissie voor de evaluatie van de aanpak van seksueel misbruik in de Kerk en in andere gezagsrelaties in het algemeen en van de rol van instellingen en voorzieningen op het terrein van jeugd, welzijn en onderwijs in het bijzonder, 9 mei 2024, 2178 (2023-2024) nr.2.

⁹ DE KAMER, Verslag van de parlementaire onderzoekscommissie belast met het onderzoek naar de aanpak van seksueel misbruik, in de Kerk en daarbuiten, met inbegrip van de gerechtelijke behandeling, en de gevolgen op vandaag voor slachtoffers en samenleving, 3 mei 2024, DOC55 3617/005.

2. SITUATIESCHETS WERELD - Niet alleen in België, maar ook op het internationale niveau wordt de kindermisbruikproblematiek behandeld. Zo was het Kinderrechtencomité van de Verenigde Naties bijzonder kritisch voor de behandeling van de problematiek door de Heilige Stoel door te stellen dat *“The Committee is particularly concerned that in dealing with allegations of child sexual abuse, the Holy See has consistently placed the preservation of the reputation of the Church and the protection of the perpetrators above the child’s best interests, as observed by several national commissions of inquiry.”*¹⁰ Het Kinderrechtencomité verweet de Heilige Stoel dat het de belangen van de Katholieke Kerk boven dat van de slachtoffers plaatste, in strijd met het Kinderrechtenverdrag.¹¹ Daarnaast hebben er ook enkele Amerikaanse rechtszaken plaatsgevonden. Deze rechtszaken zullen in deze masterproef gebruikt worden als ondersteuning van de argumentatie wat betreft de relatie tussen de Heilige Stoel en de geestelijken.

3. GERECHTIGHEID? - Veel slachtoffers wensen gerechtigheid te bekomen voor hun leed. Ze starten daarom vaak een straf- of civielrechtelijke procedure op.¹² Tijdens deze verschillende procedures kunnen enkele problemen optreden. Wanneer de slachtoffers een dader als individu persoonlijk vervolgen, dan kunnen ze mogelijks botsen op de verjaringstermijnen uit ons strafrecht. Wanneer de slachtoffers ook de Heilige Stoel verantwoordelijk willen houden, botsen ze op andere problemen. Het belangrijkste probleem is de staatsimmunititeit van deze internationale actor. Een bekend voorbeeld hiervan is de zaak J.C. en anderen tegen België bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens¹³. In deze zaak deed het EHRM uitspraak over een Belgische zaak. Het Gentse Hof van Beroep besloot dat het geen rechtsmacht had ten aanzien van de Heilige Stoel, aangezien deze geniet van een staatsimmunititeit. De slachtoffers gingen in beroep tegen deze uitspraak bij het EHRM omwille van een vermoedelijke schending van artikel 6 Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens¹⁴. Het EHRM boog zich onder andere over de vraag of de Heilige Stoel wel een Staat was en zich bijgevolg op die immunititeit kon beroepen. Toen het antwoord op die vraag affirmatief was, sprak het EHRM zich uit over de rechtvaardiging van deze beperking van het recht op toegang tot de rechter, zoals omvat in artikel 6 EVRM. Het EHRM oordeelde dat de staatsimmuniteit uitwerking had, aangezien de handelingen in kwestie vielen onder de publieke autoriteit. Tevens kon men zich ook niet op de uitzonderingen beroepen, aangezien de feiten zich afspeelden in Rome en niet op Belgische bodem. Hiermee sloot het EHRM de deur voor de slachtoffers om via deze weg de aansprakelijkheid van de Heilige Stoel te bekomen.¹⁵

4. ONDERZOEKSOPZET - Deze masterproef is voornamelijk een abstracte denkoefening, een zoektocht naar het antwoord op een “wat als”-vraag. Het praktische nut is van deze masterproef is verwaarloosbaar voor de Belgische advocaten en rechtbanken, ingevolge de hierboven besproken rechtspraak van het EHRM. De Heilige Stoel kan niet verantwoordelijk gehouden worden voor het seksueel misbruik door de Belgische clerici voor een Belgische rechtbank. De denkoefening die in

¹⁰ UNCOMMCR, ‘Concluding observations on the second periodic report of the Holy See’, 25 februari 2014, UN Doc CRC/C/VAT/CO/2, §29.

¹¹ Zie randnummers 98 tot 100.

¹² ZAMBRANA-TEVAR N., ‘Chapter 63: The Children vs the Church: Human Rights and the Holy See in the Sex Abuse Crisis’ in SAYAPIN S., ATADJANOV R., KADAM U., KEMP G., ZAMBRANA-TEVAR N., QUENIVET N. (eds), *International Conflict and Security Law*, TMC ASSER PRESS, 2022, (1443) 1444.

¹³ Hierna: EHRM.

¹⁴ Hierna: EVRM.

¹⁵ EHRM, 28 februari 2022, 11625/17, ECLI:CE:ECHR:2021:1012JUD001162517, J.C. en anderen/België, §71.

deze masterproef gemaakt wordt, draait deze stelling om. Er wordt onderzoek gedaan naar de verantwoordelijkheid van de Heilige Stoel voor het misbruik op Belgische bodem onder het Kinderrechtenverdrag en het Folterverdrag, in de situatie dat men zou de zaak aanhangig zou maken in de Vaticaanse rechtbanken. Het is een onderzoek naar de verantwoordelijkheden van een bijzondere, internationale entiteit onder de besproken mensenrechtenverdragen en de reikwijdte van die verplichtingen. Het is een onderzoek over de werking van territorialiteit wanneer dat territorium sterk beperkt en onzeker is. Ook wordt op deze manier de discussie over de staatsimmunititeit van de Heilige Stoel omzeilt.

5. ONDERZOEKSVRAGEN - De centrale onderzoeksvraag van deze masterproef is "Kunnen de mensenrechtenschendingen door de Belgische daders van seksueel misbruik binnen de Katholieke Kerk toegeschreven worden aan de Heilige Stoel bij de Vaticaanse Rechtbanken?". Men komt niet in één-twee-drie tot een antwoord op een dergelijke onderzoeksvraag. Om deze redenering op te bouwen zullen twee grote stappen gebruikt worden. Het eerste luik van de redenering betreft de structuur en organisatie van de Katholieke Kerk. Deze masterproef poogt de rol van de Heilige Stoel te verduidelijken, net als de rechtspositie van de Katholieke Kerk in België. Vervolgens komt men tot het volgende luik, namelijk de toerekenbaarheid van de mensenrechtenschendingen van de Belgische geestelijken aan de Heilige Stoel, onder de besproken verdragen. Hiervoor wordt de theorie van de staatsaansprakelijkheid gebruikt, die besproken wordt in hoofdstuk V. Concreet vallen al deze aspecten uit elkaar in een aantal subonderzoeksvragen. De eerste subonderzoeksvraag van deze masterproef is "In welke mate onderscheiden de Heilige Stoel, Vaticaanstad en de Katholieke Kerk zich van elkaar?". Deze vraag is een definiërende onderzoeksvraag.¹⁶ Via deze subonderzoeksvraag worden de entiteiten "Heilige Stoel", "Vaticaanstad" en "Katholieke Kerk" verklaard. Het antwoord op deze vraag wordt besproken in hoofdstuk II. De tweede subonderzoeksvraag luidt als volgt "Hoe is de relatie tussen de Belgische Staat en de Katholieke Kerk georganiseerd?". Deze subonderzoeksvraag zal later relevant worden voor de toepassing van de controletoeets inzake de toerekenbaarheid van handelingen en omissies van private personen en entiteiten aan een Staat. Dit is een beschrijvende onderzoeksvraag.¹⁷ Deze tweede subonderzoeksvraag wordt behandeld in hoofdstuk III. De derde subonderzoeksvraag gaat over de mensenrechtenverdragen. De vraag is "Bij welke VN-mensenrechtenverdragen is de Heilige Stoel verdragspartij?" Dit is een hele simpele, wederom beschrijvende subonderzoeksvraag, maar deze draagt wel bij tot de context waarop het verdere verloop van deze masterproef is gebaseerd. Op deze subonderzoeksvraag wordt geantwoord in hoofdstuk IV. De vierde subonderzoeksvraag betreft de theorie van de staatsaansprakelijkheid. In het vijfde hoofdstuk wordt de subonderzoeksvraag "Hoe wordt de staatsaansprakelijkheid vastgesteld?" beantwoord. Deze vraag is een beschrijvende subonderzoeksvraag. De vijfde en laatste subonderzoeksvraag is "Is het seksueel misbruik door de Belgische clerici toerekenbaar aan de Heilige Stoel volgens de mensenrechtenorganen en de staatsaansprakelijkheid?". Deze wordt beantwoord in het laatste hoofdstuk, hoofdstuk VI.

¹⁶ KESTEMONT L. en SCHOUKENS P., *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Acco, 2017, 26.

¹⁷ KESTEMONT L. en SCHOUKENS P., *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Acco, 2017, 25.

6. METHODOLOGIE - Wat betreft de methodologie is het onderzoek in het kader van deze masterproef een monodisciplinair, rechtswetenschappelijk werk. Er wordt geen andere academische discipline, zoals bijvoorbeeld de sociologie, worden opgenomen in dit onderzoek. Deze masterproef zal dus een traditioneel rechtswetenschappelijk onderzoek uitmaken.¹⁸ De kern van het onderzoek is een tekstueel onderzoek.¹⁹ Binnen het recht bevindt deze masterscriptie zich op het snijpunt tussen het internationaal (verdragen)recht en de mensenrechten. De analyses zullen gebaseerd zijn op instrumenten uit beide rechtstakken. Het canoniek recht komt in een beperkte mate aan bod.

7. BRONNEN - Er werd gekozen om het onderzoek te beperken tot drie verdragen van de Verenigde Naties²⁰. Deze verdragen zijn het Verdrag inzake de Rechten van het Kind²¹, het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke en ontterende behandeling of bestraffing²² en het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie²³. De Heilige Stoel is verdragspartij bij de drie verdragen en moet voor elk van deze drie verdragen regelmatig rapporteren over hun implementatie. Dit vergemakkelijkt het onderzoek. Wanneer men de rapporteringen ten aanzien van de drie verschillende mensenrechtenorganen naast elkaar legt, is het gemakkelijk om de standpunten van deze organen en dat van de Heilige Stoel te vergelijken. Hoewel het Racismeverdrag inhoudelijk niet relevant is voor de problematiek van het kindermisbruik, er zijn geen verdragsbepalingen hieromtrent, wordt dit verdrag toch besproken omwille van het standpunt van de Heilige Stoel over zijn verplichtingen bij het Racismeverdrag. Dit wordt verder besproken vanaf randnummer 104. Deze vergelijkingen zullen bijdragen aan de eindconclusie van deze masterproef. Er wordt zo veel mogelijk gebruik gemaakt van de primaire bronnen als basis van de analyses van deze masterproef.

¹⁸ KESTEMONT L. en SCHOUKENS P., *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Acco, 2017, 42.

¹⁹ KESTEMONT L. en SCHOUKENS P., *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Acco, 2017, 36-37.

²⁰ Hierna: VN.

²¹ Internationaal verdrag betreffende de rechten van het kind van 20 november 1989, *BS* 17 januari 1992, 803; hierna: Kinderrechtenverdrag.

²² Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke en ontterende behandeling of bestraffing van 10 december 1984, *BS* 28 oktober 1999; hierna: Folterverdrag.

²³ Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie van 7 maart 1966, *BS* 11 december 1975, 15791; hierna: Racismeverdrag.

8. Schematisch overzicht van de structuur van deze masterproef

Schematisch overzicht van de structuur en opbouw van deze masterproef			
<u>Centrale Onderzoeksvraag</u> Kan het seksueel misbruik door Belgische clerici toegeschreven worden aan de Heilige Stoel op basis van de mensenrechten-verdragen bij een Vaticaanse rechter?	<u>Stap 1:</u> Onderzoek relatie tussen de Heilige Stoel en de Katholieke Kerk	<u>Subonderzoeksvraag 1:</u> In welke mate onderscheiden de Heilige Stoel, Vaticaanstad en de Katholieke Kerk zich van elkaar?	Hoofdstuk II.
	<u>Stap 2:</u> Onderzoek relatie tussen de Belgische Staat en de Katholieke Kerk	<u>Subonderzoeksvraag 2:</u> Hoe is de relatie tussen de Belgische Staat en de Katholieke Kerk georganiseerd?	Hoofdstuk III.
	<u>Stap 3:</u> Beschrijf mensenrechtenverdragen	<u>Subonderzoeksvraag 3:</u> Bij welke VN-mensenrechten-verdragen is de Heilige Stoel verdragspartij?	Hoofdstuk IV.
	<u>Stap 4:</u> Onderzoek mogelijkheid tot inroepen van staatsaansprakelijkheid van de Heilige Stoel	<u>Subonderzoeksvraag 4:</u> Hoe wordt de staatsaansprakelijkheid vastgesteld?	Hoofdstuk V.
	<u>Stap 5:</u> Toepassen theorie van de extraterritoriale werking op deze casus	<u>Subonderzoeksvraag 5:</u> Is het seksueel misbruik door de Belgische clerici toerekenbaar aan de Heilige Stoel volgens de mensenrechtenorganen en de staatsaansprakelijkheid?	Hoofdstuk VI.

Hoofdstuk II. Het onderscheid tussen de Heilige Stoel, Vaticaanstad en de Katholieke Kerk

9. INLEIDING - Het eerste hoofdstuk van dit onderzoek poogt een toelichting te geven bij de begrippen "Heilige Stoel", "Vaticaanstad" en "Katholieke Kerk". Deze drie begrippen worden in de volksmond en de literatuur door elkaar gebruikt, maar zijn in de werkelijkheid drie verschillende entiteiten. Dit hoofdstuk biedt een antwoord op de eerste subonderzoeksvraag, namelijk de vraag "In welke mate onderscheiden de Heilige Stoel, Vaticaanstad en de Katholieke Kerk zich van elkaar?" De Heilige Stoel wordt eerst besproken, vervolgens Vaticaanstad en ten slotte de Katholieke Kerk.

A. De Heilige Stoel

10. INLEIDING - Deze eerste ondertitel bespreekt de Heilige Stoel en diens categorisering in het internationaal recht. Eerst worden de verschillende rollen van de Heilige Stoel besproken, vervolgens wordt zijn interne organisatie uiteengezet en wordt de rol van de Heilige Stoel in het internationaal recht geanalyseerd.

11. ROLLEN - De Heilige Stoel neemt verschillende rollen op zich. Het wordt beschouwd als het leiderschap van de Katholieke Kerk, maar ook als het regeringsapparaat van Vaticaanstad. Wat betreft de verhouding tussen Vaticaanstad en de Heilige Stoel, vormt artikel 2 van de Fundamentele Wet²⁴ het scharnier. Deze Fundamentele wet is de grondwet van Vaticaanstad.²⁵ Dit artikel benadrukt de "absolute en zichtbare onafhankelijkheid van de Heilige Stoel"²⁶. Alinea 2 van dit artikel bevestigt dit door te stellen dat de organen van Vaticaanstad los staan van die van de Heilige Stoel.²⁷ Toch opereren deze twee actoren niet volledig los van elkaar. Zo is de paus voor beide entiteiten het staatshoofd²⁸ en hebben de organen van Vaticaanstad bevoegdheden over de instellingen van Vaticaanstad én van de Heilige Stoel.²⁹ De Heilige Stoel heeft geen eigen territorium, maar treedt wel op als een soeverein binnen het territorium van Vaticaanstad. Deze territoriale soevereiniteit is noodzakelijk, opdat de Heilige Stoel een zekere onafhankelijkheid geniet om zijn spirituele missie tot een goed eind te kunnen brengen.³⁰ Deze spirituele missie draagt hij ook uit als hoofd van de Katholieke Kerk.³¹ De autoriteit die door de Heilige Stoel wordt uitgedragen, is eerder een spirituele

²⁴ Legge fondamentale dello Stato della Città del Vaticano van 13 mei 2023 via www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/20230513-legge-fond-scv.html; hierna: Fundamentele Wet;

²⁵ RYNGAERT C., 'The Legal Status of the Holy See', *Goettingen Journal of International Law* 2011, (829) 834-835.

²⁶ Art. 2 Fundamentele Wet.

²⁷ ZAMBRANA-TEVAR N., 'Reassessing the Immunity and Accountability of the Holy See in Clergy Sex Abuse Litigation', *Journal of Church and State*, 2020, (26) 34.

²⁸ RYNGAERT C., 'The Legal Status of the Holy See', *Goettingen Journal of International Law* 2011, (829) 831 en 834; WORSTER W.T., 'The Human Rights Obligations of the Holy See under the Convention on the Rights of the Child', *Duke Journal of Comparative & International Law* 2021, (351) 374.

²⁹ Art. 4 Fundamentele Wet.

³⁰ WORSTER W.T., 'The Human Rights Obligations of the Holy See under the Convention on the Rights of the Child', *Duke Journal of Comparative & International Law* 2021, (351) 373; ZAMBRANA-TEVAR N., 'The International Responsibility of the Holy See for Human Rights Violations', *Religions* 2022 (1) 9; ZAMBRANA-TEVAR N., 'Reassessing the Immunity and Accountability of the Holy See in Clergy Sex Abuse Litigation', *Journal of Church and State*, 2020, (26) 35; HEILIGE STOEL, 'Presentation of the Initial Periodic Report of the Holy See to the Committee on the Convention against Torture (May 5, 2014 Palais Wilson, Geneva)', *Heilige Stoel* 5 mei 2014, <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2014/05/05/0323/00714.html#1> (geraadpleegd op 18 maart 2025).

³¹ ZAMBRANA-TEVAR N., 'Reassessing the Immunity and Accountability of the Holy See in Clergy Sex Abuse Litigation', *Journal of Church and State*, 2020, (26) 34.

dan een territoriale autoriteit.³² Wat betreft de relatie tussen de Heilige Stoel en Vaticaanstad, wordt algemeen geacht dat Vaticaanstad zal optreden met betrekking tot verdragen die tot nut zijn voor de Staat, zoals verdragen over nutsvoorzieningen, de Heilige Stoel met betrekking tot verdragen die bijdragen aan de spirituele missie, zoals mensenrechtenverdragen.³³ In de praktijk lijkt het zo dat de Heilige Stoel eerder de bovenhand neemt in deze verhouding.³⁴

12. ORGANISATIE - Het duidelijk afbakenen van wat, of wie, nu valt binnen de Heilige Stoel is een moeilijke afweging. Wanneer men een strikte definitie hanteert, worden de paus en zijn gedelegeerde offices beschouwd als de Heilige Stoel.³⁵ Indien men een bredere definitie hanteert wordt daar ook het College van Kardinalen daaraan toegevoegd.³⁶ Er bestaat wel de consensus dat de Heilige Stoel breder is dan enkel de Paus.³⁷ De Heilige Stoel kan akkoorden sluiten met andere Staten. Deze akkoorden worden concordaten gedoopt. Een concordaat regelt de positie van de Katholieke Kerk binnen een Staat. Ze regelen de aanwezigheid van de Katholieke Kerk en omvatten bijvoorbeeld de rechtspositiebepaling en de financiering van de Kerk.³⁸ Concordaten worden echter niet op dezelfde positie geplaatst als een verdrag. Ze vallen niet onder het Weens Verdragenverdrag.³⁹ Er is nog geen concordaat afgesloten met België. Op de interne structuur van de Heilige Stoel wordt in de randnummers 18 tot 22 teruggekomen.

13. INTERNATIONALE ACTOR – De Heilige Stoel is een permanente waarnemer bij de VN sinds 1964.⁴⁰ De Heilige Stoel is echter een bijzondere figuur op het internationale toneel. Hij wordt namelijk door veel auteurs beschouwd als een niet-territoriale, niet-statelijke rechtspersoon binnen het internationaal recht.⁴¹ Er bestaat echter wel discussie over onder welke hoedanigheid de Heilige Stoel optreedt in het internationaal recht. Zoals hoger werd besproken, heeft de Heilige Stoel veel verschillende rollen. De vraag rijst dan ook, in welke rol treedt de Heilige Stoel op? En wanneer? Volgens HAILU treedt de Heilige Stoel op in een dubbele hoedanigheid. HAILU oordeelt dat de Heilige Stoel op het internationale toneel verschijnt als zowel de regering van Vaticaanstad, als het leiderschap van de Katholieke Kerk.⁴² Zoals verder in hoofdstuk VI zal worden aangetoond, lijkt het

³² RYNGAERT C., 'The Legal Status of the Holy See', *Goettingen Journal of International Law* 2011, (829) 838.

³³ RYNGAERT C., 'The Legal Status of the Holy See', *Goettingen Journal of International Law* 2011, (829) 835; ZAMBRANA-TEVAR N., "Reassessing the Immunity and Accountability of the Holy See in Clergy Sex Abuse Litigation", *Journal of Church and State*, 2020, (26) 35.

³⁴ RYNGAERT C., 'The Legal Status of the Holy See', *Goettingen Journal of International Law* 2011, (829) 839.

³⁵ WORSTER W.T., 'The Human Rights Obligations of the Holy See under the Convention on the Rights of the Child', *Duke Journal of Comparative & International Law* 2021, (351) 355.

³⁶ WORSTER W.T., 'The Human Rights Obligations of the Holy See under the Convention on the Rights of the Child', *Duke Journal of Comparative & International Law* 2021, (351) 355-356.

³⁷ WORSTER W.T., 'The Human Rights Obligations of the Holy See under the Convention on the Rights of the Child', *Duke Journal of Comparative & International Law* 2021, (351) 357.

³⁸ RYNGAERT C., 'The Legal Status of the Holy See', *Goettingen Journal of International Law* 2011, (829) 844.

³⁹ TZOUVALA N., 'The Holy See and Children's Rights: International Human Rights Law and its Ghosts', *Nordic Journal of International Law* 2015, (59) 67.

⁴⁰ RYNGAERT C., 'The Legal Status of the Holy See', *Goettingen Journal of International Law* 2011, (829) 840-841.

⁴¹ RYNGAERT C., 'The Legal Status of the Holy See', *Goettingen Journal of International Law* 2011, (829) 831; TZOUVALA N., 'The Holy See and Children's Rights: International Human Rights Law and its Ghosts', *Nordic Journal of International Law* 2015, (59) 67; WORSTER W.T., 'The Human Rights Obligations of the Holy See under the Convention on the Rights of the Child', *Duke Journal of Comparative & International Law* 2021, (351) 354-355. HAILU T.G., 'The Holy See: the Government of the Catholic Church', *International Journal of Children's Rights* 2017, (779) 779-780.

⁴² HAILU T.G., 'The Holy See: the Government of the Catholic Church', *International Journal of Children's Rights* 2017, (779) 780.

Kinderrechtencomité dit standpunt te volgen.⁴³ CISMAS volgt deze redenering.⁴⁴ Volgens RYNGAERT is de Heilige Stoel een internationale actor *sui generis*.⁴⁵ Hij toetst de Heilige Stoel aan de voorwaarden in het Verdrag van Montevideo: een afgebakend territorium, een permanente bevolking, een overheid en de mogelijkheid om relaties aan te gaan met andere Staten.⁴⁶ RYNGAERT oordeelt dat de Heilige Stoel geen echte Staat is, aangezien het niet voldoet aan het vereiste van een afgebakend territorium. Het voortbestaan van de Heilige Stoel als internationale actor staat los van het voortbestaan van Vaticaanstad als territorium.⁴⁷ Hierin wordt hij bijgevalen door CISMAS.⁴⁸ Ook in de voorwaarde van de permanente bevolking loopt het mis. Er is niemand met de nationaliteit "Heilige Stoel", de christenen genieten elk hun respectievelijke nationaliteiten.⁴⁹ Verder lijken de voorwaarden van Montevideo wel voldaan. De Heilige Stoel is een eigenaardige figuur in het internationaal recht, vandaar de kwalificatie als *sui generis*.⁵⁰ TZOUVALA volgt de visie verankert in de Fundamentele Wet. Zij schrijft dat de Heilige Stoel en Vaticaanstad twee afzonderlijke rechtspersonen zijn.⁵¹ Uit alle standpunten van deze auteurs kan men drie conclusies trekken. Ten eerste is het zo dat er een onderscheid gemaakt moet worden tussen enerzijds de Heilige Stoel en anderzijds Vaticaanstad wat betreft de organisatie en structuur in Rome. Ten tweede geniet de Heilige Stoel een internationaalrechtelijke rechtspersoonlijkheid als niet-Statelijke actor. Dit heeft zijn voordelen, zoals de waarnemersstatus bij de VN. Ten derde en ten slotte, de Heilige Stoel voldoet niet aan de voorwaarden van het Verdrag van Montevideo, waardoor het niet als een volwaardige Staat erkend kan worden.⁵²

B. Vaticaanstad

14. INLEIDING - Deze ondertitel bespreekt Vaticaanstad en hoe deze entiteit zich onderscheidt van de Heilige Stoel en de Katholieke Kerk.

15. STAAT - Vaticaanstad is een kleine Staat van zo'n 44 hectare⁵³ in het centrum van Rome.⁵⁴ De Fundamentele Wet organiseert de staatsstructuur van Vaticaanstad. Het geeft een invulling aan

⁴³ Zie randnummer 99

⁴⁴ CISMAS I, *Religious Actors and International Law*, Oxford University Press, 2014, 237.

⁴⁵ RYNGAERT C., 'The Legal Status of the Holy See', *Goettingen Journal of International Law* 2011, (829) 837-838.

⁴⁶ Art. 1 Verdrag van Montevideo betreffende de rechten en verplichtingen van Staten van 26 december 1933.

⁴⁷ MORSS J.R., "'Fail better" or "fail worse again?": Reflections on the Holy See, Access to Justice and JC v Belgium', *Italian Law Journal* 2022 (821) 826; RYNGAERT C., 'The Legal Status of the Holy See', *Goettingen Journal of International Law* 2011, (829) 837-838.

⁴⁸ CISMAS I, *Religious Actors and International Law*, Oxford University Press, 2014, 164-166.

⁴⁹ RYNGAERT C., 'The Legal Status of the Holy See', *Goettingen Journal of International Law* 2011, (829) 837.

⁵⁰ RYNGAERT C., 'The Legal Status of the Holy See', *Goettingen Journal of International Law* 2011, (829) 837-838.

⁵¹ MORSS J.R., "'Fail better" or "fail worse again?": Reflections on the Holy See, Access to Justice and JC v Belgium', *Italian Law Journal* 2022 (821) 825; TZOUVALA N., 'The Holy See and Children's Rights: International Human Rights Law and its Ghosts', *Nordic Journal of International Law* 2015, (59) 66.

⁵² MORSS J.R., "'Fail better" or "fail worse again?": Reflections on the Holy See, Access to Justice and JC v Belgium', *Italian Law Journal* 2022 (821) 827

⁵³ Art. 4 Fundamentele Wet; BRITANNICA, 'Vatican City', *Britannica* www.britannica.com/place/Vatican-City, (geraadpleegd op 6 maart 2025); CISMAS I, *Religious Actors and International Law*, Oxford University Press, 2014, 169.

⁵⁴ WORSTER W.T., 'The Human Rights Obligations of the Holy See under the Convention on the Rights of the Child', *Duke Journal of Comparative & International Law* 2021, (351) 354 en 370; RYNGAERT C., 'The Legal Status of the Holy See', *Goettingen Journal of International Law* 2011, (829) 830.

de drie staatsmachten binnen deze kleine Staat.⁵⁵ De paus is de soeverein.⁵⁶ Hij houdt de drie staatsmachten in handen.⁵⁷ Er is binnen Vaticaanstad wel sprake van de drie machten, maar deze zijn bijgevolg niet gescheiden. De wetgevende macht ligt bij de paus, die bepaalt welke wetgevende taken hij zelf wilt uitoefenen, en bij de Pauselijke Commissie.⁵⁸ De Pauselijke Commissie is samengesteld uit kardinalen, die een ambtstermijn hebben van 5 jaar.⁵⁹ De voorzitter van de Pauselijke Commissie is ook de voorzitter van het gouvernement. Hij oefent samen met de paus de uitvoerende macht uit.⁶⁰ De derde staatsmacht, de rechterlijke macht, wordt in naam van de paus uitgeoefend. De rechterlijke macht binnen Vaticaanstad behandelt zowel strafrechtelijke als burgerrechtelijke zaken.⁶¹ Het territorium van Vaticaanstad omvat het grondgebied van de Staat in Rome, maar ook de gebouwen zoals de ambassades en enkele kerken.⁶²

16. VERHOUDING MET HEILIGE STOEL EN KERK - Binnen het grotere geheel heeft het Vaticaan geen rol in de Katholieke Kerk. De kleine Staat kan beschouwd worden als een administratieve garantie voor de onafhankelijkheid van de Katholieke Kerk en de Heilige Stoel. Zoals verder besproken wordt, garandeert Vaticaanstad als onafhankelijke Staat ook de onafhankelijkheid van de Heilige Stoel.⁶³

C. De Katholieke Kerk

17. INLEIDING – Ten slotte bespreekt deze ondertitel de Katholieke Kerk. De interne organisatie en werking van de Katholieke Kerk worden besproken. Deze ondertitel draagt bij tot de ruimere context waarin deze masterproef kadert. Deze ondertitel wordt afgesloten met een schematisch overzicht.

a) Organisatie en hiërarchie

18. ORGANISATIEVORM - De Katholieke Kerk is geen Staat of een niet-territoriale, niet-statelijke rechtspersoon zoals Vaticaanstad en de Heilige Stoel dat zijn. De Katholieke Kerk is een internationale geloofsgemeenschap.⁶⁴ Ook de Katholieke Kerk wordt geleid door de paus. De Katholieke Kerk is een wereldwijd fenomeen, gezien haar aanhangers in 2023 in aantal zo'n 1.406

⁵⁵ RYNGAERT C., 'The Legal Status of the Holy See', *Goettingen Journal of International Law* 2011, (829)834-835.

⁵⁶ ZAMBRANA-TEVAR N., "Reassessing the Immunity and Accountability of the Holy See in Clergy Sex Abuse Litigation", *Journal of Church and State*, 2020, (26) 34.

⁵⁷ Art. 1 Fundamentele Wet; WORSTER W.T., 'The Human Rights Obligations of the Holy See under the Convention on the Rights of the Child', *Duke Journal of Comparative & International Law* 2021, (351) 371.

⁵⁸ Art. 7 Fundamentele Wet; WORSTER W.T., 'The Human Rights Obligations of the Holy See under the Convention on the Rights of the Child', *Duke Journal of Comparative & International Law* 2021, (351) 370.

⁵⁹ Art. 8 Fundamentele Wet.

⁶⁰ Art. 15 Fundamentele Wet.

⁶¹ Art. 21 Fundamentele Wet.

⁶² Art. 4 Fundamentele Wet.

⁶³ ZAMBRANA-TEVAR N., "Reassessing the Immunity and Accountability of the Holy See in Clergy Sex Abuse Litigation", *Journal of Church and State*, 2020, (26) 33 en 35.

⁶⁴ UNCOMMRC, 'List of Issues in Relation to the Second Periodic Report of the Holy See', 9 januari 2014, UN doc CRC/C/VAT/Q/2/Add.1.

miljard mensen bedroeg.⁶⁵ Zoals hoger werd vermeld, wordt de Katholieke Kerk geleid door de Heilige Stoel.⁶⁶

19. HIËRARCHIE - Zoals zovele organisaties kent ook de Katholieke Kerk een interne structuur en hiërarchie. Wat betreft de hiërarchie binnen België, is deze autonoom bepaald door de Katholieke Kerk. Op dit punt wordt uitgebreid teruggekomen in de randnummers 33 tot 35. Het canoniek recht vormt de wettelijke basis van deze organisatie. De interne samenstelling bestaat uit verschillende priesters, bisschoppen en kardinalen, allemaal verspreid over de hele wereld. De uiteenzetting van deze structuur en hiërarchie begint bovenaan en werkt zich zo naar beneden.

20. PAUS EN ROMEINSE CURIA - Het centrale leiderschap over de Katholieke Kerk is gehuisd in Vaticaanstad. Bovenaan de ladder staat de Paus, samen met het College van bisschoppen.⁶⁷ De heer Jorge Mario Bergoglio, beter gekend als Zijne Heiligheid paus Franciscus, was tot zijn dood op 21 april 2025 de regerende paus. De Amerikaan Robert Prevost werd op 8 mei 2025 door het conclaaf verkozen tot zijn opvolger. De nieuwe paus zal de naam Leo XIV dragen.⁶⁸ Hij draagt de volledige macht in de Kerk.⁶⁹ De paus heeft de leiding over de Katholieke Kerk, als universele Kerk, maar ook de macht over de kleine kerkgemeenschappen.⁷⁰ Het College van bisschoppen is een collegiaal orgaan, dat vergadert in een oecumenische raad.⁷¹ Onder oecumenisch verstaat men bevorderend voor de christelijke samenwerking.⁷² De decreten die door het College van bisschoppen worden aangenomen hebben een bindende werking, op voorwaarde dat deze decreten werden goedgekeurd door de paus, diens raadsheren én dat deze decreten werden afgekondigd.⁷³

21. BISSCHOPPEN – Canon 375 §1 CIC beschrijft de bisschoppen als *“who by divine institution succeed to the place of the Apostles through the Holy Spirit who has been given to them, are constituted pastors in the Church, so that they are teachers of doctrine, priests of sacred worship, and ministers of governance.”*⁷⁴ Deze algemene omschrijving van het beroep omvat twee elementen. Enerzijds worden de bisschoppen beschouwd als de opvolgers van de apostelen, anderzijds hebben ze een ruim takenpakket. Ze staan in voor het onderwijzen van het geloof, het leiden van de misvieringen en als leider van hun bisdom.⁷⁵ Binnen de organisatie van de Katholieke Kerk nemen zij een leidersrol op, als het hoofd van hun bisdom. Ze houden niet alleen het beleid, maar ook de

⁶⁵ HAREL J.-H., “Plus de 1.4 milliard de catholiques dans le monde”, *Vatican News* 20 maart 2025, <https://www.vaticannews.va/fr/eglise/news/2025-03/plus-de-1-4-milliard-de-catholiques-dans-le-monde.html> (geraadpleegd op 25 april).

⁶⁶ ZAMBRANA-TEVAR N., “Reassessing the Immunity and Accountability of the Holy See in Clergy Sex Abuse Litigation”, *Journal of Church and State*, 2020, (26) 34.

⁶⁷ Can. 330 en 332 §2 Codex Iuris Canonici via www.vatican.va/archive/cod-iuris-canonici/cic_index_en.html; Hierna: CIC.

⁶⁸ DECROUBELE P., “Paus Franciscus (88) is overleden: charismatische leider, populaire paus, langzame hervormer”, *VRT NWS* 21 april 2025, www.vrt.be/vrtnws/nl/2025/04/21/paus-franciscus-is-overleden-hij-bezorgde-zijn-kerk-een-nieuw-e/ (geraadpleegd op 21 april 2025); ROOX I., “Een Amerikaan in het Vaticaan”, *DE STANDAARD* 8 mei 2025, www.standaard.be/buitenland/een-amerikaan-in-het-vaticaan/66190552.html (geraadpleegd op 10 mei 2025).

⁶⁹ Can. 332 §2 CIC.

⁷⁰ Can. 333 §1 CIC.

⁷¹ Can. 337 CIC.

⁷² MERRIAM-WEBSTER, ‘Ecumenical’, *Merriem-Webster*, www.merriam-webster.com/dictionary/ecumenical#:~:text=1,worldwide%20Christian%20unity%20or%20cooperation (geraadpleegd op 25 april 2025).

⁷³ Can. 341 CIC.

⁷⁴ Can. 375 §1 CIC.

⁷⁵ Can. 375 §1 CIC; AVIS P., ‘Bishops’ in WOLFE B.N., *St. Andrews Encyclopaedia of Theology*, 2023, 11.

financiën van hun respectievelijke bisdom in de gaten.⁷⁶ Op de bisschop berust de verplichting om de sacramenten uit te dragen, of te zorgen dat de clerici onder zijn verantwoordelijkheid deze sacramenten uitvoeren.⁷⁷ Naast hun geloofsverplichtingen, hebben de bisschoppen ook canoniek rechtelijke verplichtingen.⁷⁸ Bisschoppen binnen de Katholieke Kerk zijn in principe altijd mannen.⁷⁹ Deze mannen blijven celibatair tijdens hun ambtstermijn.⁸⁰ Om door de paus tot bisschop benoemd te worden⁸¹, moeten de mannen in kwestie voldoen aan enkele voorwaarden. Zo moeten ze beschikken over een goede reputatie en moeten ze een leeftijd van 35 jaar hebben bereikt.⁸² Daarnaast moeten de heren minstens een master hebben in het kerkelijk recht, de theologie of het Heilige Schrift én moeten ze reeds 5 jaar gewijd zijn tot de kerkraad.⁸³ Bisschoppen die aan het hoofd van verschillende bisdommen staat wordt een aartsbisschop genoemd.

22. LAAGSTE NIVEAU – Onderaan de piramide van de Katholieke Kerk staan de priesters, aan het hoofd van hun parochies. Een priester is ondergeschikt aan een bisschop.⁸⁴ Ook voor de benoeming tot priester moet men voldoen aan enkele voorwaarden. Canon 521 CIC legt die voorwaarden vast. Deze voorwaarden omvatten onder andere het lidmaatschap van het priesterschap⁸⁵, het beschikken over goede zeden, maar ook over de vaardigheden die nodig zijn om een parochie goed te kunnen leiden⁸⁶. Het canoniek recht draagt de priesters op om in principe elke zondag een misviering te houden, maar ook om in te staan voor het Katholieke onderricht voor de jeugd in zijn parochie.⁸⁷ In het kader van zijn functie mag een priester de zeven sacramenten uitvoeren.⁸⁸ Een priester kan in het uitvoeren van zijn taken worden bijgestaan door een diaken. Wanneer meerdere parochies onder de leiding staan van één persoon, dan is deze persoon een deken.

b) Interne machtsverhoudingen

23. MACHTSVERHOUDING - De relatie tussen een bisschop en zijn priesters is van belang voor het verdere verloop van deze masterproef. De machtsverhouding tussen deze twee groepen zal verder worden aangehaald voor de toerekenbaarheid van de mensenrechtenverdragen door de clerici aan de Heilige Stoel. De vraag rijst bijgevolg of er sprake kan zijn van een arbeidsrelatie en in welke mate het gezag wordt uitgeoefend. Het eerste standpunt hieromtrent is dat van de Heilige Stoel. De Heilige Stoel, via zijn Pauselijke Raad voor Wetgevende Teksten (*Pontificio Consiglio per i testi legislativi*) legt deze machtsverhouding uit als volgt:

⁷⁶ AVIS P., 'Bishops' in WOLFE B.N., *St. Andrews Encyclopaedia of Theology*, 2023, 9

⁷⁷ AVIS P., 'Bishops' in WOLFE B.N., *St. Andrews Encyclopaedia of Theology*, 2023, 11.

⁷⁸ AVIS P., 'Bishops' in WOLFE B.N., *St. Andrews Encyclopaedia of Theology*, 2023, 12.

⁷⁹ AVIS P., 'Bishops' in WOLFE B.N., *St. Andrews Encyclopaedia of Theology*, 2023, 9.

⁸⁰ AVIS P., 'Bishops' in WOLFE B.N., *St. Andrews Encyclopaedia of Theology*, 2023, 9.

⁸¹ Can. 377 §1 CIC.

⁸² Can. 378 §1, 1/ en 2/ CIC.

⁸³ Can. 378 §1, 3/ en 4/ CIC.

⁸⁴ Can. 515 §1 CIC.

⁸⁵ Can. 521 §1 CIC.

⁸⁶ Can. 521 §2 CIC.

⁸⁷ Can. 528 §1 CIC.

⁸⁸ Can. 530 CIC.

"The relationship between a diocesan Bishop and priests, arising from ordination and incardination, cannot take as its standard the subordination that exists in civil society in the relationship between an employer and an employee".⁸⁹

De relatie tussen beide posities binnen de Katholieke Kerk berust dus niet op een arbeidsovereenkomst, maar wel op een sacrament. Een bisschop is er volgens diezelfde Pauselijke Raad niet toegehouden om een absolute controle uit te oefenen over zijn priesters.⁹⁰ Ook verklaren zij dat bisschoppen niet juridisch verantwoordelijk kunnen zijn voor de fouten van hun priesters.⁹¹

24. MISBRUIK IN DE KERK – In de nasleep van het schandaal omtrent het seksueel kindermisbruik binnen de Katholieke Kerk, heeft de Kerk enkele maatregelen genomen. In juni van 2022 bracht de Dicastrie voor de Leer van het Geloof een vademecum uit. In dit vademecum belicht enkele procedurele aspecten inzake de behandeling van gevallen van seksueel misbruik van minderjarigen door clerici.⁹² Dit vademecum komt aan bod in dit hoofdstuk omwille van de rapporteringsverplichting aan een overste. Het is geschreven voor bisschoppen en andere oversten. Let wel, deze procedure betreft een canoniek rechtelijke strafprocedure, het heeft geen betrekking op de wereldlijke rechtbanken. Het vademecum verduidelijkt de rol van de hiërarchisch hogere persoon ten aanzien van zijn ondergeschikten. De Dicastrie pleit voor een balans tussen het niet voortdurend controleren van de ondergeschikte clerici en het goed in de gaten houden hoe deze zich gedragen, in het bijzonder wanneer de overste lucht krijgt van mogelijk misbruik.⁹³ Het vooronderzoek naar potentieel misbruik moet worden gevoerd door de hiërarchisch hogere persoon.⁹⁴ Het verdere onderzoek gebeurt door de Dicasterie zelf.⁹⁵ Ten slotte is het ook van belang dat de kerkelijke autoriteiten zo snel mogelijk de burgerlijke autoriteiten op de hoogte brengen, maar dit verder terzijde.⁹⁶ Uit dit vademecum vloeit voort dat ondanks het feit dat er geen arbeidsrelatie

⁸⁹ PONTIFICAL COUNCIL FOR LEGISLATIVE TEXTS, 'Explanatory note: VIII. Elements for the clarification of the canonical area of responsibility of the diocesan bishop with regard to priests incardinated in his own diocese and priests working within his diocese.', *Congregazione per il Clero* 2008, 1.

⁹⁰ PONTIFICAL COUNCIL FOR LEGISLATIVE TEXTS, 'Explanatory note: VIII. Elements for the clarification of the canonical area of responsibility of the diocesan bishop with regard to priests incardinated in his own diocese and priests working within his diocese.', *Congregazione per il Clero* 2008, 3.

⁹¹ PONTIFICAL COUNCIL FOR LEGISLATIVE TEXTS, 'Explanatory note: VIII. Elements for the clarification of the canonical area of responsibility of the diocesan bishop with regard to priests incardinated in his own diocese and priests working within his diocese.', *Congregazione per il Clero* 2008, 3.

⁹² DICASTERY FOR THE DOCTRINE OF THE FAITH, 'Vademecum on certain points of procedure in treating cases of sexual abuse of minors committed by clerics, ver. 2.0, VATICAN CITY STATE 5 juni 2022, via www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/ddf/rc_ddf_doc_20220605_vademecum-casi-abuso-2.0_en.html

⁹³ DICASTERY FOR THE DOCTRINE OF THE FAITH, 'Vademecum on certain points of procedure in treating cases of sexual abuse of minors committed by clerics, ver. 2.0, VATICAN CITY STATE 5 juni 2022, via www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/ddf/rc_ddf_doc_20220605_vademecum-casi-abuso-2.0_en.html, §15.

⁹⁴ DICASTERY FOR THE DOCTRINE OF THE FAITH, 'Vademecum on certain points of procedure in treating cases of sexual abuse of minors committed by clerics, ver. 2.0, VATICAN CITY STATE 5 juni 2022, via www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/ddf/rc_ddf_doc_20220605_vademecum-casi-abuso-2.0_en.html, §21.

⁹⁵ DICASTERY FOR THE DOCTRINE OF THE FAITH, 'Vademecum on certain points of procedure in treating cases of sexual abuse of minors committed by clerics, ver. 2.0, VATICAN CITY STATE 5 juni 2022, via www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/ddf/rc_ddf_doc_20220605_vademecum-casi-abuso-2.0_en.html, §77.

⁹⁶ DICASTERY FOR THE DOCTRINE OF THE FAITH, 'Vademecum on certain points of procedure in treating cases of sexual abuse of minors committed by clerics, ver. 2.0, VATICAN CITY STATE 5 juni 2022, via www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/ddf/rc_ddf_doc_20220605_vademecum-casi-abuso-2.0_en.html, §17.

bestaat tussen de verschillende geestelijken, er wel een hiërarchische relatie bestaat waarin de overste zijn verantwoordelijkheden moet opnemen.

25. AMERIKAANSE RECHTSPRAAK – Het tweede standpunt is dat van de Amerikaanse rechtspraak. De rechtbanken aan de overkant van de Atlantische Oceaan hebben zich een aantal keer uitgesproken over deze relatie. In een Amerikaanse zaak, *O'Bryan et al./Holy See*, oordeelde de rechter uit Kentucky dat er wel sprake was van een arbeidsrelatie.⁹⁷ Uit de feiten vloeit voort dat het in deze zaak ging over drie slachtoffers van seksueel misbruik door een priester.⁹⁸ De aanklagers voerden aan dat deze priester op dat moment handelde binnen het kader van zijn beroep en dat daarom ook de Heilige Stoel aansprakelijk zou zijn.⁹⁹ De rechter uit Kentucky greep naar het recht uit zijn Staat, waarin een werknemer wordt gedefinieerd als "*an agent whose principal controls or has the right to control the manner and means of the agent's performance of work*"¹⁰⁰. De rechter oordeelde dat het misbruik door de priester buiten zijn tewerkstelling viel, maar er wel sprake was van een arbeidsrelatie.¹⁰¹ De rechter uit Kentucky is niet de enige rechter die zo denkt. Eind vorige eeuw sprak het Hooggerechtshof van de staat Oregon zich ook uit over dit vraagstuk, in *Fearing/Bucher and the Archdiocese of Portland in Oregon*. Wederom gingen de feiten in deze zaak over het seksueel misbruik van een minderjarige door zijn priester en werd de vraag gesteld of er een arbeidsrelatie bestaat tussen het aartsbisdom en de priesters. Let wel, in deze zaak werd de link niet gelegd met de Heilige Stoel, maar met het aartsbisdom van de betrokken priester. In het oordeel van het Hooggerechtshof van de Staat Oregon kwamen de rechters tot de conclusie toen dat er voldoende band was tussen het aartsbisdom en de priester om het misbruik toe te rekenen aan het aartsbisdom.¹⁰² Maar, binnen de Amerikaanse rechtspraak lijkt geen unanimiteit te bestaan over de verhoudingen tussen priesters en hun oversten, hetzij het aartsbisdom, hetzij de Heilige Stoel. In een andere zaak, *Doe/Holy See*, oordeelde de rechter dat er een dergelijke arbeidsrelatie bestond, maar dat er juist geen toerekening kan gebeuren van het gedrag van de Amerikaanse bisschoppen aan de Heilige Stoel.¹⁰³ Opnieuw ging het in deze zaak over het seksueel misbruik door een priester van een minderjarige.¹⁰⁴ Het slachtoffer bracht niet alleen de dader, maar ook het aartsbisdom, de orde en de bisschop en de Heilige Stoel voor de rechtbank.¹⁰⁵ Volgens de rechtbank is er een onvoldoende band tussen de Heilige Stoel en de andere beklagden. Ze acht dat de Heilige Stoel te weinig betrokken is in het dagdagelijks bestuur en zijn rol slechts beperkt blijft tot het oprichten van deze organen.¹⁰⁶ Wat men kan concluderen op basis van de Amerikaanse rechtspraak besproken in dit randnummer, is dat de Amerikanen wel een zekere vorm van arbeidsrelatie zien tussen de priester

⁹⁷ ZAMBRANA-TEVAR N., "Reassessing the Immunity and Accountability of the Holy See in Clergy Sex Abuse Litigation", *Journal of Church and State*, 2020, (26) 41.

⁹⁸ United States Court of Appeals for the Sixth District 24 november 2008, nr.04-00338, *O'Byran et al./Holy See*, 2; Hierna: *O'Bryan et al./Holy See*.

⁹⁹ *O'Bryan et al./Holy See*, 2.

¹⁰⁰ *O'Bryan et al./Holy See*, 14.

¹⁰¹ *O'Bryan et al./Holy See*, 15.

¹⁰² Supreme Court of the State of Oregon 8 april 1999, nr. SC S44382, *Fearing/Bucher*; ZAMBRANA-TEVAR N., "Reassessing the Immunity and Accountability of the Holy See in Clergy Sex Abuse Litigation", *Journal of Church and State*, 2020, (26) 42-43.

¹⁰³ United States Court of Appeals for the Ninth Circuit 3 maart 2009, nr. 06-35563 en nr. 06-35587, *Doe/Holy See*, 2575; Hierna: *Doe/Holy See*; ZAMBRANA-TEVAR N., "Reassessing the Immunity and Accountability of the Holy See in Clergy Sex Abuse Litigation", *Journal of Church and State*, 2020, (26) 42.

¹⁰⁴ *Doe/Holy See*, 2550.

¹⁰⁵ *Doe/Holy See*, 2548.

¹⁰⁶ *Doe/Holy See*, 2568.

en zijn oversten. Het probleem zit vaak echter in de toerekening aan de Heilige Stoel, zoals in Doe/Holy See.¹⁰⁷

26. BELGIË – Aangezien de Belgische clerici het onderwerp van deze masterproef uitmaken, bekijkt dit onderzoek ook het statuut van een geestelijke in België. In België worden de lonen en de pensioenen van de bedienaren van een erkende eredienst betaald door de Belgische Staat.¹⁰⁸ TORFS rekent tot de groep van de bedienaren van erediensten onder andere de aalmoezeniers, de godsdienstleraren uit het officieel onderwijs en natuurlijk de clerici.¹⁰⁹ Op deze regeling wordt in randnummer 35 dieper ingegaan. Het statuut van de bedienaren van een erkende eredienst is een *sui generis*-statuut. De Belgische Staat beschouwt deze personen niet als ambtenaren, ondanks dat ze wel hun loon betaalt.¹¹⁰ Uit de rechtspraak van de Raad van State kan men ook afleiden dat de relatie tussen de Belgische Staat en een bedienaar van een eredienst uit den boze is: *“Overwegende dat artikel 21 van de Grondwet de vrijheid van kerkelijke organisatie waarborgt, onder meer door de Staat te verbieden om zich te bemoeien met de benoeming of de installatie van de bedienaren van de eredienst; dat hieruit moet worden afgeleid dat het doel met het oog waarop een bedienaar van de eredienst tot gevangenis-aalmoezenier wordt aangesteld, grondwettelijk gezien, verhindert dat er tussen de Staat en de gevangenis-aalmoezenier enige band van ondergeschiktheid in de vervulling van diens opdracht kan bestaan, net zoals dat het geval niet kan zijn voor legeraalmoezeniers of godsdienstleraars”*¹¹¹. De relatie tussen België en de bedienaars van de erediensten is dus ten eerste beperkt.

D. Conclusie

27. INLEIDING – Het eerste hoofdstuk van deze masterproef trachtte het kluwen te ontwarren dat het onderscheid tussen de Heilige Stoel, Vaticaanstad en de Katholieke Kerk is. Eerst werd de Heilige Stoel en diens internationale status besproken, vervolgens werd Vaticaanstad belicht en afsluitend werd de Katholieke Kerk besproken. De subonderzoeksvraag van dit hoofdstuk was “In welke mate onderscheiden de Heilige Stoel, Vaticaanstad en de Katholieke Kerk zich van elkaar?”.

28. HEILIGE STOEL – De Heilige Stoel treedt op als het centrale leiderschap van de Katholieke Kerk, maar ook als de regering van Vaticaanstad. Het heeft geen eigen grondgebied maar treedt dus op als de soeverein van Vaticaanstad. Aan het hoofd van de Heilige Stoel staat de Paus. Hij leidt samen met het College van Kardinalen de Heilige Stoel en de Katholieke Kerk. Naast deze taken in en vanuit Rome, treedt de Heilige Stoel ook op als internationale actor. Er bestaat discussie in de rechtsleer over hoe de Heilige Stoel juist optreedt op het internationale toneel. Waar wel consensus over bestaat is dat de Heilige Stoel geen echte Staat is. Hij vervult de voorwaarden in de Montevideoconventie niet omwille van het gebrek aan territorium en permanente bevolking. De Heilige Stoel geniet een bijzonder statuut, als een niet-Statelijke, non-territoriale actor.

¹⁰⁷ Doe/Holy See, 2570-2578.

¹⁰⁸ Art. 181 Gw.

¹⁰⁹ TORFS R., ‘Geestelijken, arbeidsrecht en sociale zekerheid’, *Jura Falconis* 1979-1980, (233) 234.

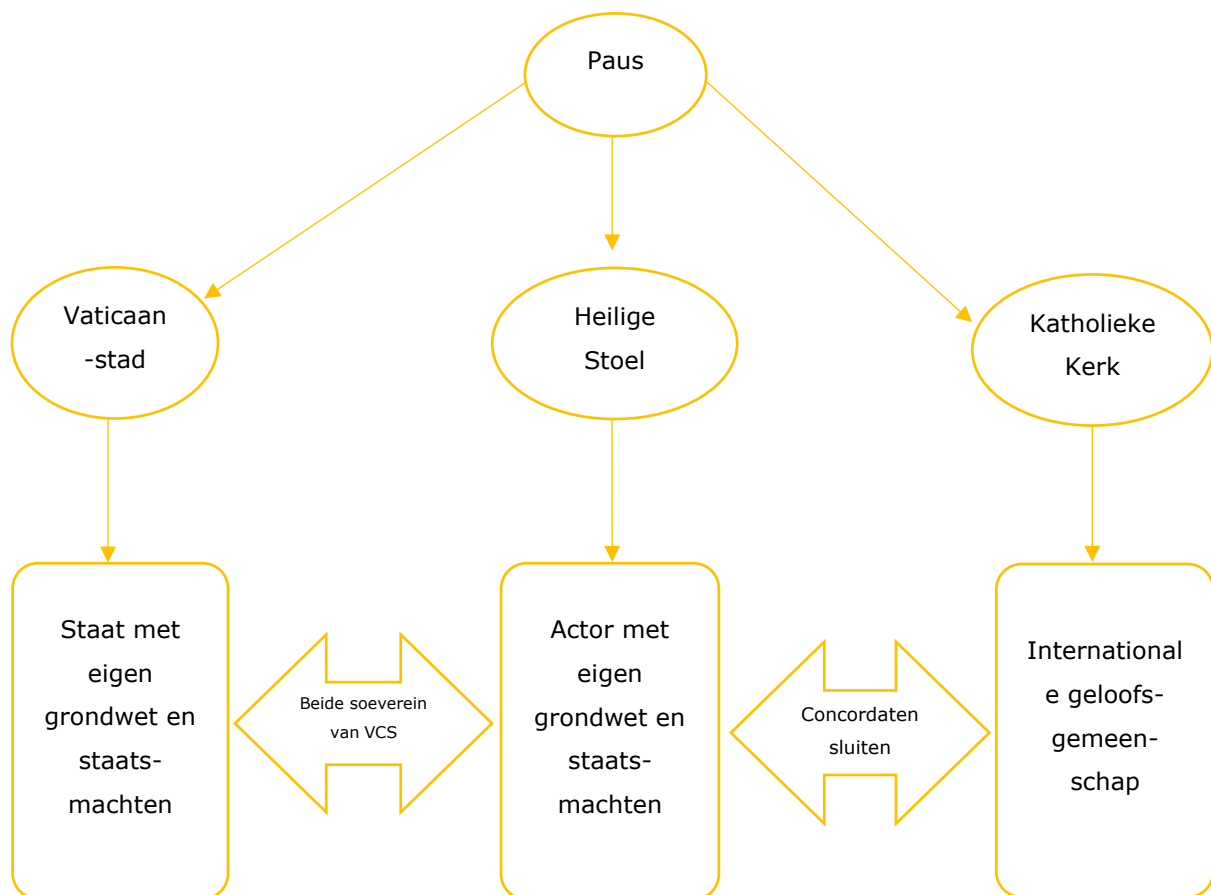
¹¹⁰ COMMISSIE VAN WIJZEN, ‘De federale financiering van de bedienaren der erediensten en de afgevaardigden van de Centrale Vrijzinnige Raad’, *DE KAMER* 2005-2006, 39.

¹¹¹ RvS 10 mei 2004, nr. 131.175, 9.

29. VATICAANSTAD – Vaticaanstad is het kleine Staatje in het stadcentrum van Rome. De staatsstructuur wordt georganiseerd door de Fundamentele Wet, een grondwet. De paus is, net als van de Heilige Stoel, ook de leider van Vaticaanstad. Vaticaanstad speelt een eerder beperktere rol, het staat vooral in voor de administratie.

30. KATHOLIEKE KERK – De Katholieke Kerk is een internationale geloofsgemeenschap, met om en bij de 1.4 miljard aanhangers verspreid over de hele wereld. De paus staat ook aan het hoofd van dit instituut. Samen met de Romeinse curia vormt hij het centrale leiderschap van de Katholieke Kerk. Naast de paus en zijn omstanders zijn ook de bisschoppen, de deken, de priesters en de diakonen onderdeel van de Katholieke Kerk. Naast de structuur van de Katholieke Kerk werd ook de wisselwerking besproken tussen lagere geestelijken en hun oversten. Er werden drie visies uiteengezet. De Katholieke Kerk zelf zegt hieromtrent dat er geen werkgever-werknemersverhouding bestaat tussen een bisschop en een priester en zijn bisschop. Deze relatie berust op een sacrament. Volgens de Amerikaanse rechtspraak is dit anders. Verschillende rechterlijke beslissingen werden besproken waaruit blijkt dat de Amerikanen de priesters wel zien als werknemers. Het Belgische recht zet zichzelf buiten deze discussie. De Belgische grondwet voorziet in een organisatievrijheid. Dit maakt dat de relatie tussen de Belgische Staat beperkt is. Ondanks het feit dat de lonen en de pensioenen van de bedienaars van erkende erediensten ten laste zijn van de Belgische schatkist, zijn deze mensen geen ambtenaren. De Belgische Staat laat de Katholieke Kerk ook vrij in het organiseren van de relatie met haar "personeel". De Heilige Stoel erkent een zekere ondergeschiktheid van de lagere geestelijken ten aanzien van hun bisschoppen en oversten. Als gevolg van het seksueel misbruik in de Katholieke Kerk, bracht de Heilige Stoel een vademecum uit over hoe men moet handelen wanneer er misbruik aan het licht komt. Uit dit vademecum kan men afleiden dat er een controleverplichting berust op de hiërarchisch hogere leden van de Katholieke Kerk.

31. ILLUSTRATIE - Onderstaande tekening biedt een schematisch overzicht van dit hoofdstuk.

Hoofdstuk III. De rechtspositie van de Katholieke Kerk in België

32. INLEIDING - Het tweede hoofdstuk bespreekt de positie van de Katholieke Kerk in België. Net als het vorige hoofdstuk schetst dit hoofdstuk de context van deze masterscriptie. Op basis van deze eerste hoofdstukken zal een analyse gemaakt worden of, en in welke mate, de mensenrechtelijke verplichtingen van de Heilige Stoel doorwerking hebben in de Katholieke Kerk. Dit hoofdstuk bespreekt de rechtspositie van de Katholieke Kerk in België. Dit hoofdstuk beantwoordt de tweede subonderzoeksvraag, hoe is de relatie tussen de Belgische Staat en de Katholieke Kerk georganiseerd? Dit hoofdstuk behandelt de grondrechten van een eredienst, diens erkenning en de relatie tussen de Belgische clerici en de Belgische Staat.

33. GRONDWET - Het geloof wordt in België op drievoudige wijze beschermd. Deze drie wijzen zijn de vrijheid van eredienst, de vrijheid om te kiezen welk geloof men aanhangt en de organisatievrijheid.¹¹² De Belgische Grondwet¹¹³ spreekt over "erediensten". Een eredienst wordt gedefinieerd door JUDO en MARTENS als *"het veruiterlijken van de persoonlijke godsdienstovertuiging door één of meerdere geloofshandelingen en/of ceremonies die daarbij meestal in groep worden beleefd"*¹¹⁴. De vrijheid van eredienst wordt gewaarborgd door artikel 19 Gw. De keuzevrijheid wordt beschermd door artikel 20 Gw.¹¹⁵ Net als het Hof van Cassatie¹¹⁶, definieerde de Raad van State deze vrijheden als:

*"De gewetensvrijheid en de vrijheid van eredienst zijn: het recht voor eenieder om te geloven en zijn godsdienstig geloof te belijden zander op grond daarvan onbekwaam verklaard of vervolgd te kunnen worden, zijn eredienst uit te oefenen zonder dat de burgerlijke overheid, onder beroep op overwegingen ontleend aan de aard, de mindere of meerdere graad van waarheid, de min of meer goede organisatie ervan, hem geheel of gedeeltelijk kan verbieden, of zich erin kan inmengen, om hem te regelen in een zin welke volgens haar het best zou stroken met zijn doel, de aanbidding van de godheid, het behoud en de verspreiding van zijn leer en de beoefening van zijn moraal"*¹¹⁷

De derde bescherming, de vrijheid van organisatie is de belangrijkste bescherming in het kader van deze masterproef. De artikelen 19 en 21 van de Belgische Grondwet bepalen dat de erediensten hun werking op een autonome manier bepalen.¹¹⁸ Art 21 Gw. stipuleert dat de Belgische Staat zich niet mag inmengen in de benoeming of installatie van de bedienaren van de erediensten.¹¹⁹ Samen met artikel 181 Gw, dat bepaalt dat de lonen en de pensioenen van de bedienaars van erediensten ten laste vallen van de Belgische Staat, vormen de artikelen 19 en 21 de grondwettelijke basis van de

¹¹² JUDO F. en MARTENS K., *Handboek Erediensten: Bestuur en organisatie*, Intersentia 2010, 21.

¹¹³ Hierna: Gw.

¹¹⁴ JUDO F. en MARTENS K., *Handboek Erediensten: Bestuur en organisatie*, Intersentia 2010, 21.

¹¹⁵ JUDO F. en MARTENS K., *Handboek Erediensten: Bestuur en organisatie*, Intersentia 2010, 22.

¹¹⁶ Cass. 27 november 1834, *Pas.* 1832-1836, I, 330; VUYE H., 'Scheiding Kerk en Staat in een multi-levensbeschouwelijke maatschappij. Historische en prospectieve studie van artikel 21 van de grondwet', *CDPK* 2009, (435) 437.

¹¹⁷ RvS 26 mei 1966, nr. 11.838; VUYE H., 'Scheiding Kerk en Staat in een multi-levensbeschouwelijke maatschappij. Historische en prospectieve studie van artikel 21 van de grondwet', *CDPK* 2009, (435) 437.

¹¹⁸ OVERBEEKE A. en VERLINDEN V., 'Het Vlaams Eredienstendecreet: overlegd of opgelegd', *TVW* 2007, (386) 388. ARB3 23, ARB6 12.

¹¹⁹ RvS 10 mei 2004, nr. 131.175, 9.; RIGAUX M.-F., 'La séparation de l'Eglise et de l'Etat : une frontière difficile à tracer', *JT* 2007, (781) 781; VUYE H., 'Scheiding Kerk en Staat in een multi-levensbeschouwelijke maatschappij. Historische en prospectieve studie van artikel 21 van de grondwet', *CDPK* 2009, (435) 435.

rechtspositie van de Katholieke Kerk in België. De vrijheid omvat in artikel 21 Gw is niet absoluut, want andere elementen van de rechtspositie van de erediensten mogen wel georganiseerd worden door de Belgische Staat.

34. BEPERKINGEN - Het is belangrijk om af te bakenen hoever de vrijheid van de erediensten, zoals omvat in artikel 21 Gw reikt. De vrijheid om de bedienaren van een eredienst te benoemen of te installeren geldt ten aanzien van alle drie de Belgische staatsmachten, zowel de wetgevende als de uitvoerende en rechterlijke macht.¹²⁰ Naast het benoemen van de bedienaars van erediensten, geldt dit ook voor het herroepen of het afzetten van deze personen.¹²¹ Merk op, deze benoemingen en afzettingen betreffen een administratieve handeling. Het zijn de erediensten zelf die de persoon in kwestie naar voren schuift. De Belgische Staat maakt de benoeming officieel indien dat nodig is. Uit de organisatieautonomie vloeit voort dat de Katholieke Kerk voor zichzelf uitmaakt wie, welke functie, een bedenaar is van de eredienst.¹²² Toch heeft de wetgever in het kader van artikel 181 Gw geopteerd om het begrip af te bakenen. De wetgever heeft het begrip "bedenaar van eredienst" in 1974 gedefinieerd als "*de personen bedoeld (hiertoe gemandateerd door de bevoegde kerkelijke of religieuze overheid) die een erkende plaats van een erkende eredienst waarnemen waardoor ze het recht hebben op wedde en pensioen vanwege de overheid*"¹²³. OVERBEEKE beschrijft dit als een functioneel criterium, hij spreekt over het vervullen van een religieuze nood voor een deel van de maatschappij.¹²⁴

35. GEEN AMBTENAREN - Uit de rechtspraak van de Raad van State kan men afleiden dat artikel 21 Gw ook inhoudt dat er geen relatie of band van ondergeschiktheid mag ontstaan tussen een burgerlijke overheid en een bedenaar van een eredienst.¹²⁵ Het is belangrijk om nogmaals te onderstrepen dat het niet de Belgische Staat is die bedienaars van erediensten benoemt of instelt, noch dat deze personen als ambtenaren werken.¹²⁶ Een Belgische rechtbank is ook niet bevoegd om het ontslag of de herinstallatie van een bedenaar van een eredienst te bevelen.¹²⁷ Zoals hoger geschreven bestaat er echter wel een zekere band tussen de Belgische Staat en de bedienaars van erediensten, gezien artikel 181 Gw. De Belgische Staat staat namelijk in voor de wedden en de

¹²⁰ VUYE H., 'Scheiding Kerk en Staat in een multi-levensbeschouwelijke maatschappij. Historische en prospectieve studie van artikel 21 van de grondwet', *CDPK* 2009, (435) 437.

¹²¹ VUYE H., 'Scheiding Kerk en Staat in een multi-levensbeschouwelijke maatschappij. Historische en prospectieve studie van artikel 21 van de grondwet', *CDPK* 2009, (435) 438.

¹²² OVERBEEKE A., 'Bedreigde soort. Het wisselvallige lot van de rooms Katholieke parochieassistent, en de vrije keuze van bedienaren van de eredienst', *Recht, Religie en Samenleving* 2008, (7) 13.

¹²³ Wet 2 augustus 1974 betreffende de wedden van titularissen van sommige openbare ambten en van de bedienaars van de erediensten, *BS* 19 september 1974, gewijzigd bij wet 23 januari 1981, 12 november 1987, 4 januari 1989, 18 juli 1990, 18 juli 1991, 26 juni 1992, 6 augustus 1993.; JUDO F. en MARTENS K., *Handboek Erediensten: Bestuur en organisatie*, Intersentia 2010, 36.

¹²⁴ OVERBEEKE A., 'Bedreigde soort. Het wisselvallige lot van de rooms Katholieke parochieassistent, en de vrije keuze van bedienaren van de eredienst', *Recht, Religie en Samenleving* 2008, (7) 16.

¹²⁵ RvS 10 mei 2004, nr. 131.175, 9-10.- ; VUYE H., 'Scheiding Kerk en Staat in een multi-levensbeschouwelijke maatschappij. Historische en prospectieve studie van artikel 21 van de grondwet', *CDPK* 2009, (435) 439; TORFS R., 'Geestelijken, arbeidsrecht en sociale zekerheid', *Jura Falconis* 1979-1980, (233) 268.

¹²⁶ JUDO F. en MARTENS K., *Handboek Erediensten: Bestuur en organisatie*, Intersentia 2010, 24 en 37; OVERBEEKE A., 'Bedreigde soort. Het wisselvallige lot van de rooms Katholieke parochieassistent, en de vrije keuze van bedienaren van de eredienst', *Recht, Religie en Samenleving* 2008, (7) 26; VUYE H., 'Scheiding Kerk en Staat in een multi-levensbeschouwelijke maatschappij. Historische en prospectieve studie van artikel 21 van de grondwet', *CDPK* 2009, (435) 439.

¹²⁷ RvS 10 mei 2004, nr. 131.175, 9-10; VUYE H., 'Scheiding Kerk en Staat in een multi-levensbeschouwelijke maatschappij. Historische en prospectieve studie van artikel 21 van de grondwet', *CDPK* 2009, (435) 468.

pensioenen van de bedienaars van een erkende eredienst.¹²⁸ Deze kostenpost wordt begroot onder het budget van het Ministerie van Justitie.¹²⁹ Indien zich een situatie voordoet waarin er een geschil ontstaat over deze rechten kan een bedienaar van een eredienst zich wel wenden tot de rechterlijke macht.¹³⁰ De Belgische rechters mogen zich echter niet uitspreken over de religieuze kwesties, zoals religieuze dogma's, de orthodoxie van bepalingen of godslastering.¹³¹ Kortom, op basis van het bovenstaande, kan men concluderen dat het *human resources*-beleid van de Katholieke Kerk in principe niet toe komt aan de Belgische Staat, maar aan de Katholieke Kerk zelf.¹³² Doch dient men deze opvatting te nuanceren, aangezien de Katholieke Kerk (en andere erediensten) niet 100% vrij is in haar keuzes. De Belgische Staat bepaalt hoeveel plaatsen er zijn voor bedienaars van een eredienst waar een loon tegenover staat.¹³³ Soms wordt ook voorzien in de bevestiging door een burgerlijke overheid van een kerkelijke benoeming.¹³⁴ Wat betreft het ontslag van een bedienaar, is de overheid van de eredienst daarin ook vrij.¹³⁵

36. BEVOEGDHEIDSVERDELING - Tot de vijfde staatshervorming in 2001 lag de volledige bevoegdheid inzake de erediensten bij de federale overheid.¹³⁶ Sinds de aanpassing van artikel 6 Bijzondere Wet tot hervorming der instellingen¹³⁷ zijn de gewesten gedeeltelijk bevoegd voor het regelen van de rechtspositie van de erediensten. De federale overheid blijft bevoegd voor de erkenning van de erediensten, de erkenning van het representatieve orgaan van die erediensten en het bepalen van wedden en pensioenen van de bedienaars van erediensten.¹³⁸ De gewesten zijn residuair bevoegd voor alle andere elementen.¹³⁹ Deze elementen zijn bijvoorbeeld het vaststellen van het regelgevend kader omtrent het bestuurlijk toezicht en het bepalen van de regels voor de organisatie en de werking van de besturen van de verschillende erediensten.¹⁴⁰ Het is belangrijk om op te merken dat de organisatorische autonomie van een eredienst toestaat dat een eredienst een nieuwe territoriale gebiedsomschrijving opricht. Het is echter pas wanneer er door de bevoegde overheid een gevolg aan wordt gekoppeld dat er ook burgerrechtelijke rechtsgevolgen uit voort vloeien.¹⁴¹

¹²⁸ Art. 181 Gw; RIGAUX M.-F., 'La séparation de l'Eglise et de l'Etat : une frontière difficile à tracer', *JT* 2007, (781) 781; VUYE H., 'Scheiding Kerk en Staat in een multi-levensbeschouwelijke maatschappij. Historische en prospectieve studie van artikel 21 van de grondwet', *CDPK* 2009, (435) 439.

¹²⁹ OVERBEEKE A., 'Bedreigde soort. Het wisselvallige lot van de roomskatholieke parochieassistent, en de vrije keuze van bedienaren van de eredienst', *Recht, Religie en Samenleving* 2008, (7) 20.

¹³⁰ Art. 144 Gw.; VUYE H., 'Scheiding Kerk en Staat in een multi-levensbeschouwelijke maatschappij. Historische en prospectieve studie van artikel 21 van de grondwet', *CDPK* 2009, (435) 440.

¹³¹ JUDO F. en MARTENS K., *Handboek Erediensten: Bestuur en organisatie*, Intersentia 2010, 23; VUYE H., 'Scheiding Kerk en Staat in een multi-levensbeschouwelijke maatschappij. Historische en prospectieve studie van artikel 21 van de grondwet', *CDPK* 2009, (435) 440.

¹³² JUDO F. en MARTENS K., *Handboek Erediensten: Bestuur en organisatie*, Intersentia 2010, 24.

¹³³ JUDO F. en MARTENS K., *Handboek Erediensten: Bestuur en organisatie*, Intersentia 2010, 24 en 36.

¹³⁴ JUDO F. en MARTENS K., *Handboek Erediensten: Bestuur en organisatie*, Intersentia 2010, 24.

¹³⁵ JUDO F. en MARTENS K., *Handboek Erediensten: Bestuur en organisatie*, Intersentia 2010, 25.

¹³⁶ Art. 4 Bijzondere wet van 13 juli 2001 houdende overdracht van diverse bevoegdheden aan de gewesten en de gemeenschappen, *BS* 3 augustus 2001, 26 636; DUJARDIN J., HOUBRECHTS B., LOOSE T. en SOMERS W., *Bestuur van de erediensten*, Die Keure / la Charte 2014, 1; JUDO F. en MARTENS K., *Handboek Erediensten: Bestuur en organisatie*, Intersentia 2010, 8-9.

¹³⁷ Hierna: BWHI.

¹³⁸ Art 6 §1 VIII lid 1 6° BWHI; DUJARDIN J., HOUBRECHTS B., LOOSE T. en SOMERS W., *Bestuur van de erediensten*, Die Keure / la Charte 2014, 2.

¹³⁹ Art 6 §1 VIII lid 1 6° BWHI; DUJARDIN J., HOUBRECHTS B., LOOSE T. en SOMERS W., *Bestuur van de erediensten*, Die Keure / la Charte 2014, 3.

¹⁴⁰ DUJARDIN J., HOUBRECHTS B., LOOSE T. en SOMERS W., *Bestuur van de erediensten*, Die Keure / la Charte 2014, 3.

¹⁴¹ JUDO F. en MARTENS K., *Handboek Erediensten: Bestuur en organisatie*, Intersentia 2010, 23.

37. ERKENNING EREDIENST - Wat betreft het proces van erkenning van een eredienst, is het wettelijk kader troebel en beperkt. Het erkennen van een eredienst is een bevoegdheid van de federale overheid, zoals hoger omschreven. Het proces bestaat uit twee stappen. Eerst moet de stroming in kwestie beschouwd worden als een godsdienst. De wetgever heeft echter nagelaten te voorzien in een wettelijke definitie van "godsdienst". Men kan wel enkele voorwaarden onttrekken aan de rechtsleer en de rechtspraak. Zo moet er sprake zijn van een eigen set van dogma's en een eigen moraal, een dienst aan een godheid en moet men de eerbetuigingen en religieuze gevoelens ten aanzien van die godheid veruitwendigen. Daarnaast moet er ook een toegankelijkheid zijn voor het publiek.¹⁴² Wanneer deze eerste stap voltooid is en de betrokken eredienst is erkend als een godsdienst, dan kan deze erkend worden door de federale overheid in de vorm van een wet.¹⁴³ De eredienst moet dan een dossier indienen bij de Minister van Justitie, met een gemotiveerde aanvraag. De federale overheid baseert zich hierbij niet op wettelijke criteria, maar op criteria uit de rechtspraak. Deze voorwaarden zijn:

- Een aanwezigheid gedurende enkele decennia op het Belgisch grondgebied,
- Een maatschappelijk belang van de erkenning moet worden aangetoond voor de bevolking op Belgisch grondgebied,
- De eredienst moet voldoende aanhangers hebben, men spreekt van enkele duizenden volgers,
- De overheden in België moeten slechts één gesprekspartner hebben, een representatief orgaan. De eredienst moet zich op dergelijke manier structureren dat dit mogelijk maakt. Voor de Katholieke Kerk is dat de kerkfabriek.¹⁴⁴
- De eredienst mag niet optreden tegen de openbare orde.¹⁴⁵

38. ERKENNING LOKALE GELOOFSGEMEENSCHAP - Het vorige randnummer beschreef de erkenning door de federale overheid. Eens een eredienst op federaal niveau werd erkend, kunnen lokale geloofsgemeenschappen van die erkende eredienst aan de gewesten erkenning vragen.¹⁴⁶ De lokale geloofsgemeenschappen worden door het Vlaams Gewest gedefinieerd als "*een groep personen die dezelfde door de federale overheid erkende eredienst op een bepaald grondgebied in een daartoe bestemde plaats beoefenen*"¹⁴⁷. Om erkend te worden in Vlaanderen moet een lokale geloofsgemeenschap voldoen aan 12 voorwaarden. In tegenstelling tot het federale niveau, zijn deze

¹⁴² JUDO F. en MARTENS K., *Handboek Erediensten: Bestuur en organisatie*, Intersentia 2010, 29-30.

¹⁴³ Art. 4 BWHI, JUDO F. en MARTENS K., *Handboek Erediensten: Bestuur en organisatie*, Intersentia 2010, 30; FOD JUSTITIE, 'Procedure', FOD JUSTITIE via https://justitie.belgium.be/nl/themas_en_dossiers/erediensten_en_vrijzinnigheid/erkenning/procedure.

¹⁴⁴ Art. 4, 3°, a) Decreet tot regeling van de erkenning van lokale geloofsgemeenschappen, de verplichtingen van de besturen van de eredienst en het toezicht daarop en tot wijziging van het decreet van 7 mei 2004 betreffende de materiële organisatie en werking van de erkende erediensten. Hierna: Erkenningsdecreet Lokale Geloofsgemeenschappen.

¹⁴⁵ JUDO F. en MARTENS K., *Handboek Erediensten: Bestuur en organisatie*, Intersentia 2010, 30-31, FOD JUSTITIE, "Voorwaarden", FOD JUSTITIE, via https://justitie.belgium.be/nl/themas_en_dossiers/erediensten_en_vrijzinnigheid/erkenning/voorwaarden

¹⁴⁶ Art. 2 Eredienstendecreet.

¹⁴⁷ Art. 4, 9° lid 1 Erkenningsdecreet Lokale Geloofsgemeenschappen.

erkenningcriteria op het Vlaamse niveau wél decretaal vastgelegd. Artikel 7 van het Erkenningendecreet Lokale Geloofsgemeenschappen van 22 oktober 2021 somt de voorwaarden op. Deze criteria gaan onder andere over de financiële middelen en transparantie hieromtrent van een lokale geloofsgemeenschap¹⁴⁸, over haar financiering¹⁴⁹, over haar maatschappelijke relevantie¹⁵⁰ en over de gebouwen.¹⁵¹ De leden van het bestuursorgaan mogen niet discrimineren en aanzetten tot geweld¹⁵². Ten slotte moet de Minister van Justitie ook een gunstig advies gegeven hebben over de veiligheid van de staat en de openbare orde ten aanzien van de lokale geloofsgemeenschap.¹⁵³ Wanneer een lokale geloofsgemeenschap erkend wil worden, moet ze een aanvraag tot erkenning indienen bij haar respectievelijke representatieve orgaan. Dat orgaan, voor de Katholieke Kerk de kerkfabriek, speelt die aanvraag dan door naar de Vlaamse Regering. Dergelijke aanvragen omvatten onder andere de identificatie en de gebiedsomschrijving van de lokale geloofsgemeenschap.¹⁵⁴ Wanneer de Vlaamse Regering de aanvraag ontvangt, betekent dit de start van een wachtperiode van vier jaar.¹⁵⁵ Tijdens deze wachtperiode moet de lokale geloofsgemeenschap voldoen aan enkele verplichtingen, beschreven in de artikelen 11 en 12 van het Erkenningendecreet Lokale Geloofsgemeenschappen. Er wordt een advies gegeven aan de Vlaamse overheid na 22 maanden na de start van de wachtperiode en opnieuw 60 dagen voor het einde van de wachtperiode. Deze adviezen betreffen de geschiktheid van de lokale geloofsgemeenschap om erkend te worden.¹⁵⁶ Binnen 60 dagen na het aflopen van de wachtperiode neemt de Vlaamse Regering een beslissing over het al dan niet erkennen van de lokale gemeenschap.¹⁵⁷ Waar op federaal niveau een eredienst erkend wordt aan de hand van een wet, gebeurt dit op Vlaams niveau door een besluit van de Vlaamse Regering.¹⁵⁸ Na de erkenning blijven de lokale geloofsgemeenschappen onder het bestuurlijk toezicht van de Vlaamse Regering.¹⁵⁹

39. VOORDELEN ERKENNING - Het is voordelig voor een eredienst om het statuut van “erkende eredienst” te bekomen. Erkende erediensten genieten namelijk bepaalde voordelen die de niet-erkende erediensten niet hebben. Om namelijk beroep te kunnen doen op de voorziening van artikel 181 Gw, de door de Staat betaalde wedden en pensioenen, moet een eredienst erkend zijn.¹⁶⁰ Op de lokale besturen berusten ook enkele verplichtingen. Zij moeten voorzien in een woning (of een woonstvergoeding) voor de bedienaar van de erkende eredienst en zij zijn verplicht om negatieve banksaldo's van de kerkfabrieken aan te zuiveren. Een ander voordeel dat wordt bekomen door de erkenning van een eredienst, is het recht op zendtijd op de openbare omroep. Andere gevolgen van de erkenning zijn de toegang tot het verstrekken van godsdienstig onderwijs en het aanduiden van aalmoezeniers.¹⁶¹ TORFS beargumenteert dat de Belgische Staat de autonomie van de erediensten

¹⁴⁸ Art. 7, 2° Erkenningendecreet Lokale Geloofsgemeenschappen.

¹⁴⁹ Art. 7, 3° Erkenningendecreet Lokale Geloofsgemeenschappen.

¹⁵⁰ Art. 7, 4° Erkenningendecreet Lokale Geloofsgemeenschappen.

¹⁵¹ Art. 7, 6° Erkenningendecreet Lokale Geloofsgemeenschappen.

¹⁵² Art. 7, 5° Erkenningendecreet Lokale Geloofsgemeenschappen.

¹⁵³ Art. 7, 12° Erkenningendecreet Lokale Geloofsgemeenschappen.

¹⁵⁴ Art. 8, 1° en 3° Erkenningendecreet Lokale Geloofsgemeenschappen.

¹⁵⁵ Art. 10 Erkenningendecreet Lokale Geloofsgemeenschappen.

¹⁵⁶ Art. 13 Erkenningendecreet Lokale Geloofsgemeenschappen.

¹⁵⁷ Art. 14, §1 Erkenningendecreet Lokale Geloofsgemeenschappen.

¹⁵⁸ Art. 14, §2 Erkenningendecreet Lokale Geloofsgemeenschappen.

¹⁵⁹ Art. 18 en volgende Erkenningendecreet Lokale Geloofsgemeenschappen.

¹⁶⁰ TORFS R., 'Geestelijken, arbeidsrecht en sociale zekerheid', *Jura Falconis* 1979-1980, (233) 266-267.

¹⁶¹ JUDO F. en MARTENS K., *Handboek Erediensten: Bestuur en organisatie*, Intersentia 2010, 34.

niet beperkt door deze voordelen te koppelen aan de status als erkende eredienst. De eredienst in kwestie kan zich naar believen organiseren, alleen geniet het zonder die erkenning niet van de voordelen in dit hoofdstuk.¹⁶²

40. SITUATIE BELGIË - België telt in totaal 6 erkende erediensten. Deze zijn de rooms-katholieke, de protestantse, de anglicaanse, de Israëlitische, de islamitische en de orthodoxe erediensten.¹⁶³ De Katholieke Kerk in België valt uit elkaar in 8 bisdommen. Deze zijn de bisdommen van Mechelen-Brussel, van Antwerpen, van Brugge, van Gent, van Hasselt, van Luik, van Namen en van Doornik.¹⁶⁴ Het Belgisch leger kent haar eigen bisdom.

41. CONCLUSIE – Dit tweede hoofdstuk behandelt de positie van de Katholieke Kerk in België. De subonderzoeksvraag voor dit hoofdstuk is "hoe is de relatie tussen de Belgische Staat en de Katholieke Kerk georganiseerd?". De grondwettelijke bescherming van erediensten kwam als eerste aan bod. De Belgische grondwet voorziet in drie vormen van bescherming: de vrijheid van eredienst, de geloofsvrijheid en de organisatievrijheid. Deze laatste vrijheid werd vervolgens verder uitgebouwd. Uit de analyse van het grondwettelijk kader blijkt dat de Belgische Staat niet mag tussenkomen in de benoeming of installatie van de bedienaren van erediensten. In dit hoofdstuk werd wederom herhaald dat de bedienaars van een eredienst geen ambtenaren zijn, ondanks dat ze betaald worden door de Belgische Staat. Er bestaat geen arbeidsrelatie tussen de Belgische Staat en de bedienaars van een eredienst. Vervolgens werd de bevoegdheidsverdeling tussen de gewesten en de federale overheid onderzocht. Daaruit blijkt dat sinds 2001 de gewesten bevoegd zijn voor alle aspecten van de rechtspositie van een eredienst, behalve de erkenning van erediensten, de erkenning van representatieve organen van die erediensten en het bepalen van de wedden en pensioenen van die erediensten. Wat betreft de erkenning van die erediensten, moest een eredienst eerst een godsdienst zijn, vooraleer het een dossier tot erkenning indient bij het Ministerie van Justitie. De Minister van Justitie zal dan op voorwaarden uit de rechtspraak hanteren om over te gaan tot de erkenning. De erkenning is pas rond wanneer het bevestigd wordt door een wet. Wanneer een eredienst op federaal niveau erkend is, kan deze eredienst ook lokale geloofsgemeenschappen laten erkennen door het Vlaams Gewest. De decreetgever heeft voor deze situatie het Erkenningsdecreet Lokale Geloofsgemeenschappen ontwikkeld. Lokale geloofsgemeenschappen worden erkend via een besluit van de Vlaamse regering. Een erkenning bekomen is zeer gunstig voor een eredienst, aangezien via die weg de Belgische Staat de lonen en pensioenen van haar bedienaren voor haar rekening neemt. Er zijn ook andere voordelen, zoals de woonstvergoeding.

¹⁶² TORFS R., 'Geestelijken, arbeidsrecht en sociale zekerheid', *Jura Falconis* 1979-1980, (233) 267.

¹⁶³ JUDO F. en MARTENS K., *Handboek Erediensten: Bestuur en organisatie*, Intersentia 2010, 31.

¹⁶⁴ CATHOLIC HIERARCHY, 'Structured views of Dioceses in Europe' via www.catholic-hierarchy.org/diocese/qview7.html#be.

Hoofdstuk IV. De mensenrechtenverdragen

42. INLEIDING - Na de Tweede Wereldoorlog krijgt de ontwikkeling van multilaterale mensenrechtenverdragen een enorme impuls, zeker na de oprichting van de Verenigde Naties in 1945.¹⁶⁵ Onder de auspiciën van die nieuwe multilaterale organisatie worden een heleboel mensenrechtenverdragen ontwikkeld, waaronder algemene verdragen zoals het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten¹⁶⁶ en het Internationaal Verdrag inzake Economische, sociale en culturele rechten¹⁶⁷ in 1966. De VN zullen ook bijzondere verdragen aannemen, waaronder dus het Kinderrechtenverdrag, het Folterverdrag en het Racismeverdrag.¹⁶⁸ Hoewel er hoger werd bepaald dat de Heilige Stoel geen Staat is, maar een niet-territoriale internationale actor, werd ook vastgesteld dat de Heilige Stoel toch de capaciteit heeft om partij te worden bij internationale verdragen. Het is ook verdragspartij bij die laatste drie verdragen, vandaar hun relevantie voor deze masterproef.

43. STRUCTUUR - Het vierde hoofdstuk van deze masterproef bespreekt het Kinderrechtenverdrag, het Folterverdrag en het Racismeverdrag. Dit hoofdstuk bespreekt kort de totstandkoming van deze verdragen, de rapporteringsmechanismes bij de relevante comités en de relevante verdragsbepalingen in de context van het kindermisbruik binnen elk verdrag. Dit hoofdstuk biedt een achtergrond voor de rapporten die in het laatste hoofdstuk aan bod komen. Het is een antwoord op de subonderzoeksvraag "Bij welke VN-mensenrechtenverdragen is de Heilige Stoel verdragspartij?".

A. Het Kinderrechtenverdrag

44. INLEIDING - Deze ondertitel bespreekt de totstandkoming van het Kinderrechtenverdrag, het rapporteringsmechanisme bij het Kinderrechtencomité en de relevante verdragsbepalingen in de context van het kindermisbruik.

45. TOTSTANDKOMING - De Algemene Vergadering van de VN nam op 20 november 1989 het Kinderrechtenverdrag aan via UNGA Resolutie 44/25.¹⁶⁹ Sedertdien is het Kinderrechtenverdrag tevens ook het meest geratificeerde multilaterale verdrag ter wereld. De Verenigde Staten hebben het Kinderrechtenverdrag ondertekend in 1995, maar hebben het daarna nooit geratificeerd en is daarmee de enige lidstaat van de VN die geen verdragspartij is.¹⁷⁰ De Heilige Stoel ondertekende het Kinderrechtenverdrag in 1990.¹⁷¹ De internationale gemeenschap gaf via deze weg een eigen recht aan de kinderen. Kinderen verkrijgen op deze manier expliciet hun eigen, bijzondere mensenrechten,

¹⁶⁵ BOSSUYT M. en WOUTERS J., *Grondlijnen van internationaal recht*, Intersentia, 2005, 760.

¹⁶⁶ Hierna: IVBPR.

¹⁶⁷ Hierna: IVESCR.

¹⁶⁸ BOSSUYT M. en WOUTERS J., *Grondlijnen van internationaal recht*, Intersentia, 2005, 764 en 773.

¹⁶⁹ UNGA Resolutie van 20 november 1989, A/RES/44/25.

¹⁷⁰ UNITED NATIONS TREATY BODY, 'Ratification Status for CRC – Convention on the Rights of the Child' via https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?Treaty=CRC&Lang=en.

¹⁷¹ UNITED NATIONS TREATY BODY, 'Ratification Status for CRC – Convention on the Rights of the Child' via https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?Treaty=CRC&Lang=en.

die los staan van hun ouders of voogden.¹⁷² Het Kinderrechtenverdrag werd voorafgegaan door artikel 25 van de Universele verklaring van de Rechten van de Mens en de 1959 Verklaring van de Rechten van het Kind.¹⁷³ In de twee decennia die daarop volgden werd het Kinderrechtenverdrag ontwikkeld. Het Kinderrechtenverdrag functioneert als minimumstandaard voor de bescherming van kinderen over de hele wereld.¹⁷⁴ Er zijn drie facultatieve Protocollen toegevoegd aan het Kinderrechtenverdrag.¹⁷⁵ Het eerste facultatieve protocol is het Facultatieve protocol inzake kinderhandel, -prostitutie en -pornografie. Dit facultatieve protocol verruimt de bescherming van het Kinderrechtenverdrag om ook de bescherming van kinderen tegen mensenhandel, prostitutie en pornografie te omvatten. Het facultatieve protocol houdt verplichtingen in zoals het strafbaar stellen van het verkopen en seksueel exploiteren van kinderen.¹⁷⁶ Het tweede facultatieve protocol behandelt de rechten en de bescherming van kinderen in gewapende conflicten. Dit facultatieve protocol poogt kinderen uit de gewapende conflicten te houden, zowel aan de zijde van het leger als aan de zijde van rebelligroeperingen.^{177,178} Het derde, en laatste, facultatieve protocol betreft een mededelingsprocedure bij het Kinderrechtenverdrag. Het zijn de krijtlijnen voor het klachtenmechanisme bij het Kinderrechtencomité.¹⁷⁹

46. CONTROLEMECHANISME - Wat betreft de controle over de implementatie van het Kinderrechtenverdrag voorziet het in een Kinderrechtencomité.¹⁸⁰ Dit mensenrechtenorgaan bestaat uit 18 experts. Deze 18 mensen zijn onafhankelijk en worden geselecteerd en verkozen omwille van hun competenties inzake het domein van de kinderrechten.¹⁸¹ Elke verdragspartij schuift een genomineerde naar voren, gekozen uit mensen met hun nationaliteit. Deze genomineerden worden gekozen in een geheime stemming.¹⁸² Elke twee jaar organiseert de VN verkiezingen.¹⁸³ Een mandaat bij het Kinderrechtencomité duurt vier jaar. Het is mogelijk om herverkozen te worden als de kandidaat opnieuw genomineerd wordt door zijn respectievelijke verdragspartij.¹⁸⁴ Het is aan dit comité dat de verdragspartijen, waaronder dus de Heilige Stoel, rapporteren. De eerste rapporten moesten ingediend worden twee jaar na de inwerkingtreding van het Kinderrechtenverdrag,

¹⁷² VISNJIC-JEVTOC A., SADOWNIK A.R. en ENGDAHL I., 'Introducing Human Rights for Young Children' in VISNJIC-JEVTOC A., SADOWNIK A.R. en ENGDAHL I. (eds.), *Young Children in the World and their Rights Thirty years with the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Springer 2021, (1) 1-2.

¹⁷³ VISNJIC-JEVTOC A., SADOWNIK A.R. en ENGDAHL I., 'Introducing Human Rights for Young Children' in VISNJIC-JEVTOC A., SADOWNIK A.R. en ENGDAHL I. (eds.), *Young Children in the World and their Rights Thirty years with the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Springer 2021, (1) 5.

¹⁷⁴ VISNJIC-JEVTOC A., SADOWNIK A.R. en ENGDAHL I., 'Introducing Human Rights for Young Children' in VISNJIC-JEVTOC A., SADOWNIK A.R. en ENGDAHL I. (eds.), *Young Children in the World and their Rights Thirty years with the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Springer 2021, (1) 5.

¹⁷⁵ VISNJIC-JEVTOC A., SADOWNIK A.R. en ENGDAHL I., 'Introducing Human Rights for Young Children' in VISNJIC-JEVTOC A., SADOWNIK A.R. en ENGDAHL I. (eds.), *Young Children in the World and their Rights Thirty years with the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Springer 2021, (1) 5.

¹⁷⁶ Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography van 25 mei 2000, A/RES/54/263. UNGA Resolutie van 25 mei 2000, A/RES/54/263.

¹⁷⁷ Art. 4 Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography.

¹⁷⁸ Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict van 25 mei 2000, A/RES/54/263.

¹⁷⁹ Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure van 19 december 2011, A/RES/66/138.

¹⁸⁰ Art. 43.1 Kinderrechtenverdrag.

¹⁸¹ Art. 43.2 Kinderrechtenverdrag.

¹⁸² Art. 43.3 Kinderrechtenverdrag.

¹⁸³ Art. 43.4 Kinderrechtenverdrag.

¹⁸⁴ Art. 43.6 Kinderrechtenverdrag.

sedertdien rapporteren verdragspartijen (in principe) elke vijf jaar.¹⁸⁵ In deze rapporten beschrijven verdragspartijen hun vooruitgang en moeilijkheden in hun implementatie van het Kinderrechtenverdrag. De rapporten zijn omvangrijk en schetsen de situatie in de verdragspartij helder.¹⁸⁶ Indien het Kinderrechtencomité meer informatie wenst, kan het dit vragen.¹⁸⁷ De Heilige Stoel heeft tweemaal gerapporteerd bij het Kinderrechtencomité, het is op basis van deze rapporten dat de analyse in het laatste hoofdstuk gebaseerd zijn.

47. INHOUD - Het Kinderrechtenverdrag omvat een definitie van "kind". Artikel 1 van het Kinderrechtenverdrag bepaalt dat, in principe, een mens een kind is tot deze de leeftijd van 18 jaar heeft bereikt. Hiervan kan worden afgeweken door het nationale recht dat van toepassing is op het kind in kwestie. De 53 volgende artikelen van het Kinderrechtenverdrag bieden een overzicht van de kinderrechten en de verplichtingen van de verdragspartijen. Het verdrag moet holistisch geïnterpreteerd worden als een onafscheidelijk goed.¹⁸⁸ Er worden vier artikelen naar voren geschoven als algemene, centrale toetsstenen. Dit zijn de artikelen 2, 3, 6 en 12. Ze omvatten respectievelijk de principes van non-discriminatie, het belang van het kind, het garanderen van het overleven en ontwikkelen van het kind en het recht om gehoord te worden.¹⁸⁹ Toch is het academisch relevant om de bepaling die relevant is voor het seksueel kindermisbruik te onderstrepen. Dit artikel is artikel 34 van het Kinderrechtenverdrag. Deze bepaling in het bijzonder omvat de verplichtingen van de Heilige Stoel over het seksueel misbruiken van kinderen.

B. Het Folterverdrag

48. INLEIDING - Het tweede mensenrechtenverdrag dat besproken wordt in deze masterproef is het Folterverdrag. Deze tussentitel bespreekt de totstandkoming en de inhoud van het verdrag, net als het rapporteringsmechanisme in dit verdrag.

49. TOTSTANDKOMING - Het Folterverdrag is wat ouder dan het Kinderrechtenverdrag. Het werd aangenomen in december van 1984 maar trad pas in werking in juni van 1987.¹⁹⁰ Het Folterverdrag ontstond niet in een vacuüm, maar werd voorafgegaan door de VN Verklaring tegen Foltering van 1975.¹⁹¹ Intussen hebben zo'n 174 landen het Folterverdrag geratificeerd, waaronder de Heilige Stoel.¹⁹²

¹⁸⁵ Art. 44.1, a) en b) Kinderrechtenverdrag.

¹⁸⁶ Art. 44.2 Kinderrechtenverdrag.

¹⁸⁷ Art. 44.4 Kinderrechtenverdrag.

¹⁸⁸ VISNJIC-JEVTOC A., SADOWNIK A.R. en ENGDAHL I., 'Introducing Human Rights for Young Children' in VISNJIC-JEVTOC A., SADOWNIK A.R. en ENGDAHL I. (eds.), *Young Children in the World and their Rights Thirty years with the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Springer 2021, (1) 5.

¹⁸⁹ VISNJIC-JEVTOC A., SADOWNIK A.R. en ENGDAHL I., 'Introducing Human Rights for Young Children' in VISNJIC-JEVTOC A., SADOWNIK A.R. en ENGDAHL I. (eds.), *Young Children in the World and their Rights Thirty years with the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Springer 2021, (1) 6.

¹⁹⁰ GOODLIFE J. en HAWKINS D.G., 'Explaining Commitment: States and the Convention against Torture', *The Journal of Politics* 2006, (358) 359.

¹⁹¹ EVANS M.D. en HAENNI-DALE C., 'Preventing torture? The development of the Optional Protocol to the UN Convention against Torture', *Human Rights Law Review* 2004, (19) 20.

¹⁹² UNITED NATIONS TREATY BODY, 'Ratification Status for CAT - Convention against Torture and Other Cruel Inhuman or Degrading Treatment or Punishment' via https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?Treaty=CAT-OP&Lang=en

50. CONTROLEMECHANISME - De implementatie en opvolging van het Folterverdrag door de verdragspartijen gebeurt door het Comité tegen Foltering.¹⁹³ Dit Comité tegen Foltering bestaat uit 10 leden. Deze leden worden gekenmerkt door hun expertise en moreel gezag. Ze vertegenwoordigen geen verdragspartijen, maar ze treden onafhankelijk en in een persoonlijke hoedanigheid op.¹⁹⁴ De leden worden verkozen door de verschillende verdragspartijen, rekening houdend met de expertise van de leden en de geografische spreiding van hun nationaliteiten.¹⁹⁵ De ambtstermijn van een lid van het Comité tegen Foltering duurt 4 jaar. Een herverkiezing is mogelijk indien het lid opnieuw genomineerd wordt.¹⁹⁶ Net als bij het Kinderrechtenverdrag rapporteren de verdragspartijen bij het Folterverdrag regelmatig over hun vooruitgang in de implementatie en naleving. De verdragspartijen moeten in principe elke vier jaar rapporteren aan het Comité.¹⁹⁷ Het Comité tegen Foltering voorziet opmerkingen en aanbevelingen als reactie.¹⁹⁸ Naast deze periodieke rapportering kent het Folterverdrag nog twee andere controlemechanismen. Dit zijn facultatieve controlemechanismen, bestaande uit enerzijds een individuele klachtenprocedure¹⁹⁹, anderzijds een interstatelijke klachtenprocedure.²⁰⁰ Deze twee laatste controlemechanismen worden louter vermeld maar zijn verder niet relevant in deze masterproef.

51. INHOUD - Inhoudelijk is het Folterverdrag beperkt in vergelijking met het Kinderrechtenverdrag, aangezien het zich toespitst op het beschermen van de fysieke integriteit. Het behandelt dus maar één recht. Toch is deze soort bescherming enorm waardevol, aangezien de bescherming ook is opgenomen in andere mensenrechtenverdragen, zoals in artikel 3 EVRM en artikel 7 IVBPR. Vaak mogen verdragspartij ook absoluut niet afwijken van deze rechten zoals ook bepaald wordt door artikel 2 Folterverdrag.²⁰¹ Er is geen verantwoording voor foltering onder het Folterverdrag, noch oorlog, noch bevelen van een hogere officier of publieke autoriteit.²⁰² Het Folterverdrag definieert wat het verstaat onder "foltering" met *"any act by which severe pain or suffering, whether physical or mental, is intentionally inflicted on a person for such purposes as obtaining from him or a third person information or a confession, punishing him for an act he or a third person has committed or is suspected of having committed, or intimidating or coercing him or a third person, or for any reason based on discrimination of any kind, when such pain or suffering is inflicted by or at the instigation of or with the consent or acquiescence of a public official or other person acting in an official capacity. It does not include pain or suffering arising only from, inherent in or incidental to lawful sanctions."*²⁰³ Deze definitie is een drempel, andere verdragen of nationale instrumenten mogen het toepassingsgebied *ratione materiae* uitbreiden.²⁰⁴ De opzet van het gehele Folterverdrag is het verbieden dat mensen het slachtoffer worden van dergelijke (mis)handelingen. Inhoudelijk omvat het Folterverdrag ook het non-refoulementbeginsel, dat verdragspartijen verbiedt om individuen van een andere Staat terug te sturen of uit te zenden naar een andere Staat waar er

¹⁹³ Art. 17.1 en 19.1 Folterverdrag.

¹⁹⁴ Art. 17.1 Folterverdrag.

¹⁹⁵ Art. 17.1 Folterverdrag.

¹⁹⁶ Art. 17.5 Folterverdrag.

¹⁹⁷ Art. 19.1 Folterverdrag.

¹⁹⁸ Art. 19.3 Folterverdrag.

¹⁹⁹ Art. 22.1 Folterverdrag.

²⁰⁰ Art. 21 Folterverdrag.

²⁰¹ Zie bijvoorbeeld ook art. 7 IVBPR.

²⁰² Art. 2.2 en 2.3 Folterverdrag.

²⁰³ Art. 1.1 Folterverdrag.

²⁰⁴ Art. 1.2 Folterverdrag.

een gegronde vrees is voor de veiligheid van dat individu, in het kader van een mogelijke foltering.²⁰⁵ Verder omvat het Folterverdrag ook bepalingen inzake samenwerking²⁰⁶, bewustmaking²⁰⁷ en toegang tot de rechter²⁰⁸.

52. GESCHONDEN BEPALING – Het Folterverdrag omvat geen specifieke bepaling die gaat over seksueel misbruik. Volgens de auteur van deze masterproef kan seksueel misbruik echter wel onder de definitie van foltering uit artikel 1 van het Folterverdrag geplaatst worden. Het seksueel misbruik betreft een handeling waardoor zowel fysiek als mentaal lijden veroorzaakt wordt. Aan de voorwaarden van intimidatie en een dader die handelt in een officiële capaciteit kan ook voldaan zijn, afhankelijk van de feitelijke omstandigheden van een zaak. Dit standpunt wordt ondersteund door het feit dat het Comité tegen Foltering zich in haar rapport over de Heilige Stoel meermaals heeft uitgesproken over het seksueel misbruik, en in het bijzonder de aanpak van dat misbruik, door de Heilige Stoel.²⁰⁹

C. Het Racismeverdrag

53. INLEIDING – Het derde en laatste mensenrechtenverdrag dat besproken wordt in deze masterproef is het Racismeverdrag. Deze ondertitel biedt een overzicht van de totstandkoming van het Racismeverdrag, de werking van het Comité tegen Racisme en enkele inhoudelijke bepalingen. Die laatste worden toegevoegd voor de volledigheid, aangezien het Racismeverdrag inhoudelijk niets te maken heeft met het seksueel misbruik binnen de Katholieke Kerk.

54. TOTSTANDKOMING – Het Racismeverdrag werd op 21 december 1965 aangenomen door de Algemene Vergadering van de VN. Net als het Folterverdrag werd ook het Racismeverdrag voorafgegaan door een verklaring tegen Racisme.²¹⁰ Op het moment van aanneming bestonden reeds het Verdrag inzake discriminatie inzake tewerkstelling en beroep in de schoot van de Internationale Arbeidsorganisatie en het Verdrag tegen discriminatie in het onderwijs, aangenomen door de United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.²¹¹ Het Racismeverdrag kent om en bij de 173 verdragspartijen.²¹²

55. CONTROLEMECHANISME – Met de inwerkingtreding van het Racismeverdrag ontstond ook het Comité tegen Racisme. Dit mensenrechtenorgaan opereert gelijkaardig aan de andere verdragsorganen besproken in deze masterproef. Het Comité tegen Racisme bestaat uit 18 experts, wederom mensen die onafhankelijk van hun verdragspartij en in hun persoonlijke hoedanigheid optreden.²¹³ Ze worden genomineerd door hun verdragspartij. Een mandaat bij het Comité tegen

²⁰⁵ Art. 3.2 Folterverdrag.

²⁰⁶ Art. 9 Folterverdrag.

²⁰⁷ Art. 10 Folterverdrag.

²⁰⁸ Art. 14 Folterverdrag.

²⁰⁹ UNCOMMAT, 'Concluding observations on the initial report of the Holy See', 17 juni 2014, UN Doc CAT/C/VAT/CO/1; zie ook randnummers 101-103.

²¹⁰ Preambule Racismeverdrag.

²¹¹ Preambule Racismeverdrag.

²¹² Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie van 7 maart 1966, *BS* 11 december 1975, 15791

²¹³ Art. 8.1 Racismeverdrag.

Racisme duurt vier jaar. Om de twee jaar wordt de helft van het Comité tegen Racisme vernieuwd.²¹⁴ Het is niet bepaald of een mandaat ook hernieuwbaar is. Verdragspartijen bij het Racismeverdrag moeten regelmatig een rapport met hun implementeringsvoortgang indienen bij het Comité. Dit is in principe elke 2 jaar, maar het Comité tegen Racisme kan hier ook eerder om verzoeken.²¹⁵ Ook het Racismeverdrag voorziet in een klachtenmechanisme, net als het Folterverdrag en het Kinderrechtenverdrag. Een verdragspartij kan een schending van het verdrag door een andere verdragspartij aankaarten bij het Comité tegen Racisme.²¹⁶ Dergelijke klachten kunnen op verschillende manieren worden opgelost door bilaterale onderhandelingen, herstelonderhandelingen...²¹⁷ Er bestaat ook een individueel klachtenrecht bij het Comité tegen Racisme, mits dit aanvaard werd door de betrokken verdragspartij. In dat geval kan een individu of een groep individuen een klacht indienen tegen de betrokken verdragspartij.²¹⁸

56. INHOUD - Het Racismeverdrag lijkt op het Folterverdrag, aangezien het ook een “one-issue”-verdrag is. Het omvat geen grote variëteit aan verschillende rechten, maar werkt het verbod op raciale discriminatie uit in verschillende artikelen. Artikel 5 van het Racismeverdrag omvat de verschillende mensenrechten die gegarandeerd moeten worden, vrij van eender elke vorm van rassendiscriminatie. De afbakening van wat het Racismeverdrag verstaat onder raciale discriminatie vindt plaats in artikel 1.1. Het gaat over eender welk onderscheid, eender welke uitsluiting of voorkeur op basis van ras, huidskleur, afstamming of nationale of etnische origine om de deelname van een persoon aan verschillende aspecten van het publieke leven.²¹⁹ De verdragspartijen moeten verschillende handelingen stellen om te voorkomen dat raciale discriminatie plaatsvindt onder hun toezicht.²²⁰ Het verdrag omvat een verbod op propaganda en organisaties die raciale superioriteit van een specifieke groep promoten.²²¹ Daarnaast omvat het ook een bepaling die de verdragspartijen verplicht slachtoffers van raciale discriminatie de kans te bieden een effectief herstel te bekomen bij de rechter.²²²

D. Conclusie

57. INLEIDING – In dit hoofdstuk werden drie mensenrechtenverdragen kort besproken, namelijk het Kinderrechtenverdrag, het Folterverdrag en het Racismeverdrag. Deze drie mensenrechtenverdragen hebben gemeenschappelijk dat de Heilige Stoel verdragspartij is bij elk van hen. Voor elk van deze mensenrechtenverdragen werd kort uiteengezet hoe ze tot stand zijn gekomen en welke vorm van controle er gehanteerd wordt. Dit hoofdstuk geeft een antwoord op de subonderzoeksvraag: “Bij welke VN-mensenrechtenverdragen is de Heilige Stoel verdragspartij?”. Dit zijn namelijk het Kinderrechtenverdrag, het Folterverdrag en het Racismeverdrag.

²¹⁴ Art. 8.5 Racismeverdrag.

²¹⁵ Art. 9.1 Racismeverdrag.

²¹⁶ Art. 11.1 Racismeverdrag.

²¹⁷ Art. 11.2 en 12.1 Racismeverdrag.

²¹⁸ Art. 14.1 Racismeverdrag.

²¹⁹ Art. 1.1 Racismeverdrag.

²²⁰ Art. 2.1 Racismeverdrag.

²²¹ Art. 4 Racismeverdrag.

²²² Art. 6 Racismeverdrag.

58. KINDERRECHTENVERDRAG – Het eerste verdrag in dit hoofdstuk is het Kinderrechtenverdrag. Dit verdrag is het meest geratificeerde multilaterale verdrag ter wereld. Het verdrag geeft aan kinderen hun eigen rechten, zonder dat deze rechten afhankelijk zijn van hun ouders of hun voogd. Het biedt kinderen een minimum aan bescherming. Meer bescherming is natuurlijk altijd wenselijk, maar via deze weg werd wel een ondergrens bepaald. Het Kinderrechtenverdrag wordt aangevuld met drie facultatieve protocollen, namelijk het facultatieve protocol inzake kinderhandel, -prostitutie en -pornografie, het facultatief protocol inzake de betrokkenheid van kinderen in gewapende conflicten en het facultatieve protocol inzake de klachtenprocedure. Het Kinderrechtencomité staat in voor de controle over de implementatie en naleving van het Kinderrechtenverdrag. Het comité bestaat uit 18 leden, allen verkozen. In principe moeten verdragspartijen om de vijf jaar rapporteren over hun implementatie van het Kinderrechtenverdrag. Deze rapporten worden in een volgend hoofdstuk gebruikt voor een verdere analyse. Inhoudelijk steunt het Kinderrechtenverdrag op vier hoekstenen, die de belangrijkste principes van het Kinderrechtenverdrag omvatten. Dit zijn de principes van non-discriminatie, het belang van het kind, het garanderen van het overleven en ontwikkelen van het kind en het recht om gehoord te worden. Artikel 34 van het Kinderrechtenverdrag houdt het verbod in op het seksueel misbruiken van kinderen.

59. FOLTERVERDRAG – Het tweede verdrag in dit hoofdstuk is het Folterverdrag. Het Folterverdrag werd trad in werking in 1987. Het werd door veel landen geratificeerd, echter niet zo veel als het Kinderrechtenverdrag. Het controlemechanisme van het Folterverdrag is het Comité tegen Foltering. Dit Comité tegen Foltering volgt de implementatie en naleving van het Folterverdrag op. Het bestaat uit 10 leden, allemaal onafhankelijke experts. Waar verdragspartijen onder het Kinderrechtenverdrag om de vijf jaar moeten rapporteren, is dit onder het Folterverdrag om de vier jaar. Inhoudelijk omvat het Folterverdrag de definitie van Foltering, omvat in artikel 1 en verplicht de verdragspartijen om enkele principes, zoals non-refoulement, te garanderen. Volgens de auteur van deze masterproef valt het seksueel misbruik ook onder het Folterverdrag.

60. RACISMEVERDRAG – Het derde mensenrechtenverdrag in dit hoofdstuk is het Racismeverdrag. Dit verdrag heeft inhoudelijk niets te maken met het seksueel misbruik binnen de Katholieke Kerk, maar werd toegevoegd voor de volledigheid van dit hoofdstuk. Het laatste hoofdstuk van deze masterproef zal gebruik maken van de rapporten van het Comité tegen Racisme inzake de toepassing van het verdrag door de Heilige Stoel. Het Racismeverdrag werd aangenomen in de jaren '60 van vorige eeuw. Het is breed geratificeerd. Wat betreft de controle op de naleving en implementatie van het verdrag, voorziet het in het Comité tegen Racisme. Dit Comité tegen Racisme bestaat uit 18 leden. De rapportering aan dit comité gebeurt in principe iets regelmatig dan bij hun collegae van de andere verdragen. Het Comité tegen Racisme wenst namelijk om de twee jaar een update over de implementatie en de naleving van het verdrag door de verdragspartijen. Inhoudelijk omvat het Racismeverdrag de definitie van Racisme, net als de verdere verplichtingen voor de verdragspartijen.

Hoofdstuk V. Toerekenbaarheid van mensenrechtenschendingen aan een Staat

61. INLEIDING - Wanneer een Staat een mensenrechtenverdrag ratificeert, is het gebonden door de bepalingen in dat verdrag. Het internationaal recht bepaalt in dergelijke gevallen dat een verdragspartij een verdrag te goeder trouw moet uitvoeren. Wanneer een Staat dat niet doet, kan het aansprakelijk gesteld worden voor de schendingen van het verdrag.²²³ Een Staat kan mensenrechtenschendingen begaan op haar eigen territorium, maar ook buiten dat territorium. Deze theorie wordt in komende alinea's verder uitgewerkt. Dit vierde hoofdstuk is het laatste hoofdstuk vooraleer deze masterscriptie overgaat tot de concrete analyse van de aansprakelijkheid van de Heilige Stoel voor de mensenrechtenschendingen door Belgische clerici. Het hoofdstuk legt uit wat het verschil is tussen de territoriale en de extraterritoriale toepassing van een mensenrechtenverdrag, gevolgd door de theorie van de staatsaansprakelijkheid.

A. Territoriale en extraterritoriale toepassing van mensenrechtenverdragen

62. INLEIDING - Deze ondertitel beschrijft het principiële, territoriale toepassingsgebied van een mensenrechtenverdrag.

63. TERRITORIALITEIT - In principe houden de mensenrechten een traditioneel territoriale aangelegenheid in.²²⁴ Mensenrechtenverdragen creëren in eerste instantie een verplichting voor de verdragspartijen, die ze op hun territorium moeten naleven. Een Staat kan dus in principe alleen verantwoordelijk gehouden worden voor mensenrechtenschendingen op haar grondgebied.²²⁵ De meeste mensenrechtenverdragen omvatten een jurisdictiebepaling om hun toepassingsgebied af te bakenen. Dat is ook het geval voor de mensenrechtenverdragen die centraal staan in deze masterproef. In haar jurisdictiebepaling²²⁶ spreekt het Kinderrechtenverdrag over de jurisdictie van de verdragspartijen, maar koppelt dit niet aan een nationaliteit.²²⁷ Ook het Folterverdrag geen maakt enkele verwijzing naar een nationaliteit in haar jurisdictiebepaling, wel naar het territorium van een verdragspartij.²²⁸ Het Folterverdrag verwijst regelmatig naar jurisdictie, maar blijft consistent verwijzen naar het territorium van de verdragspartijen.²²⁹ Het Racismeverdrag verschilt hierin van de twee andere verdragen. Waar de andere besproken verdragen een specifieke bepaling hebben over de jurisdictie, heeft het Racismeverdrag dat niet. Er worden wel verwijzingen gemaakt naar de jurisdictie, maar niet in één artikel. De artikelen 3, 6 en 14 maken een expliciete verwijzing naar dit begrip. De verdragen omvatten tegelijkertijd ook geen bepaling die de extraterritoriale toepassing verbiedt.

²²³ Art. 26 Weens Verdragenverdrag.

²²⁴ VANDENHOLE W., 'Obligations extraterritoriales des droits de l'homme : Bilan et Perspectives / Extraterritorial Human Rights Obligations : Taking Stock, Looking Forward', *JEDH* 2013, (804) 808; TZOUVALA N., 'The Holy See and Children's Rights: International Human Rights Law and its Ghosts', *Nordic Journal of International Law* 2015, (59) 62.

²²⁵ EHRM 7 juli 2011, 55721/07, ECLI:CE:ECHR:2011:0707JUD005572107, Al-Skeini et al./Verenigd Koninkrijk, §131.

²²⁶ Art. 2 Kinderrechtenverdrag.

²²⁷ WORSTER W.T., 'The Human Rights Obligations of the Holy See under the Convention on the Rights of the Child', *Duke Journal of Comparative & International Law* 2021, (351) 389.

²²⁸ Art. 2.1 Folterverdrag.

²²⁹ Zie bijvoorbeeld art. 5.1, a); 11; 12 en 13 Folterverdrag; M. MILANOVIC, *Extraterritorial Application of Human Rights Treaties : Law, Principles, and Policy*, Oxford University Press, 2011, 12.

64. EXTRATERRITORIALITEIT - Een uitzondering op die territoriale werking van de mensenrechtenverdragen is de situatie van de extraterritorialiteit. De extraterritoriale toepassing wordt op volgende manieren gedefinieerd. Ten eerste oordeelde het Europees Hof voor de Rechten van de Mens dat *"acts of the Contracting States performed, or producing effects, outside their territories can constitute an exercise of jurisdiction by them"*²³⁰. Ten tweede beschrijft MILANOVIC extraterritorialiteit als de situatie waarin *"that at the moment of the alleged violation of his or her human rights the individual concerned is not physically located in the territory of the state party in question, a geographical area over which the state has sovereignty or title."*²³¹ In 2011 kwam de International Commission of Jurists samen in Maastricht. Ze ontwikkelden enkele principes inzake de extraterritoriale toepassing van economische, sociale en culturele mensenrechten. Het Kinderrechtenverdrag valt onder die categorie.²³² Deze commissie reikt een derde definitie aan van de extraterritoriale verplichtingen in het kader van de mensenrechten, met het volgende citaat:

"For the purposes of these Principles, extraterritorial obligations encompass:

a) obligations relating to the acts and omissions of a State, within or beyond its territory, that have effects on the enjoyment of human rights outside of that State's territory; and

*b) obligations of a global character that are set out in the Charter of the United Nations and human rights instruments to take action, separately, and jointly through international cooperation, to realize human rights universally."*²³³

De International Commission of Jurists voegde hier ook aan toe dat er een overlap van beide situaties mogelijk is.

65. RECHTSPRAAK - Dat de mensenrechtenverdragen daadwerkelijk kunnen gelden buiten het territorium van de verdragspartij werd al aangekaart in de internationale rechtspraak. Het Internationaal Gerechtshof²³⁴ heeft dit bevestigd. in zijn advies *"Legal Consequences of the construction of a wall in the Occupied Palestinian Territory"*.²³⁵ In dit advies vroeg de Algemene Vergadering van de VN aan het IGH wat de juridische gevolgen waren van een muur die Israël bouwde in de Bezette Palestijnse Gebieden.²³⁶ Volgens het IGH kan het IVBPR een extraterritoriale werking hebben in bepaalde gevallen én blijven de verdragspartijen dus ook gebonden, zeker

²³⁰ EHRM 7 juli 2011, 55721/07, ECLI:CE:ECHR:2011:0707JUD005572107, Al-Skeini et al./Verenigd Koninkrijk, §131.

²³¹ MILANOVIC M, *Extraterritorial Application of Human Rights Treaties : Law, Principles, and Policy*, Oxford University Press, 2011, 8.

²³² DE SCHUTTER O., ASBJORN E., HHALFAN A., ORELLANA M, SALOMON M. en SEIDERMAN I., 'Commentary to the Maastricht Principles on Extraterritorial Obligations of States in the Area of Economic, Social and Cultural Rights', *Human Rights Quarterly* 2012, (1084) 1085.

²³³ DE SCHUTTER O., ASBJORN E., HHALFAN A., ORELLANA M, SALOMON M. en SEIDERMAN I., 'Commentary to the Maastricht Principles on Extraterritorial Obligations of States in the Area of Economic, Social and Cultural Rights', *Human Rights Quarterly* 2012, (1084) 1101.

²³⁴ Hierna: IGH.

²³⁵ IGH 9 juli 2004, Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory (Advisory Opinion), *ICJ Reports* 2004, §109.

²³⁶ IGH 9 juli 2004, Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory (Advisory Opinion), *ICJ Reports* 2004, §11.

wanneer Staten optreden buiten hun eigen territorium.²³⁷ Het IGH spreekt ook over het Kinderrechtenverdrag en oordeelt dat ook het Kinderrechtenverdrag een extraterritoriale werking geniet.²³⁸ In AL-SKEINI volgt het Europees Hof voor de Rechten van de Mens het standpunt van het IGH.²³⁹

B. Aansprakelijkheid van Staten voor schendingen van internationale verplichtingen

66. INLEIDING - Deze ondertitel beschrijft de toekenning van de verantwoordelijkheid van Staten voor het schenden van hun internationale verplichtingen. Eerst komen de toerekenbare handelingen en omissies aan bod. Er worden verschillende scenario's behandeld, zoals de verantwoordelijkheid voor de gedragingen van staatsorganen, van personen onder bevel van de Staat en van personen onder effectieve controle van de Staat. Vervolgens wordt besproken welke internationale verplichtingen geschonden kunnen worden. Deze analyse draagt bij aan het theoretisch kader waarvan verderop in deze masterproef gebruik gemaakt zal worden om te antwoorden op de centrale onderzoeksvraag en zal helpen de link te leggen tussen het misbruik door de Belgische clerici en de Heilige Stoel.

67. ARTICLES ON STATE RESPONSIBILITY - Wat betreft de verantwoordelijkheid van Staten, kijkt men eerst en vooral naar de *Articles on Responsibility of States for internationally wrongful acts*.²⁴⁰ Dit is een verdrag dat werd ontwikkeld door de International Law Commission en door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties werd aangenomen in 2001. De ASR definieert een internationale onrechtmatige daad als een "*conduct consisting of an action or omission: (a) Is attributable to the State under international law; and (b) Constitutes a breach of an international obligation of the State*"²⁴¹. Uit deze definitie volgt dat er twee elementen aanwezig moeten zijn om te kunnen spreken over een internationale onrechtmatige daad: enerzijds een schending van een internationaalrechtelijke verplichting, anderzijds een handeling (of het nalaten om te handelen) dat toerekenbaar is aan de Staat. De artikelen van de ASR organiseren de verantwoordelijkheden van de Staten voor schendingen van hun internationale verplichtingen²⁴², zoals mensenrechtenverdragen. Hoofdstuk 2 van het eerste deel van de ASR organiseert de verschillende scenario's waarin een Staat verantwoordelijk is voor een schending van een internationaalrechtelijke regel. Hoofdstuk 3 van datzelfde deel beschrijft wat nu juist een schending van een internationale verplichting inhoudt.

c) Toerekenbare handelingen en omissies

68. INLEIDING - Deze sectie bespreekt de scenario's waarin een gedraging of een omissie toerekenbaar is aan de Staat. Er worden enkele scenario's uitgelicht die relevant zijn voor deze

²³⁷ IGH 9 juli 2004, Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory (Advisory Opinion), *ICJ Reports* 2004, §109 en §111.

²³⁸ IGH 9 juli 2004, Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory (Advisory Opinion), *ICJ Reports* 2004, §107 en 113.

²³⁹ EHRM 7 juli 2011, 55721/07, ECLI:CE:ECHR:2011:0707JUD005572107, Al-Skeini et al./Verenigd Koninkrijk, §90.

²⁴⁰ Responsibility of States for internationally wrongful acts van 12 december 2011, UNGA A/RES/56/83 VN Resolutie nr. 56/83. Hierna: ASR.

²⁴¹ Art. 2 ASR.

²⁴² Art. 2, b) ASR.

masterproef. De andere scenario's worden besproken voor de volledigheid. Het principe dat uitgedragen wordt in het internationaal recht is dat enkel het gedrag van de organen van een Staat toerekenbaar is aan die Staat, net als gedragingen die daarmee gelijkgesteld worden. Men kan in principe de handelingen en omissies van private personen niet aan een Staat toerekenen.²⁴³ Het verloop van dit hoofdstuk beschrijft de verschillende handelingen en omissies die toegerekend worden aan een Staat en op welke manier. De toepassing van deze theorie op de Belgische clerici en de Heilige Stoel wordt in het volgende hoofdstuk gemaakt. De verschillende scenario's mogen cumulatief gebruikt worden, maar in principe is de opsomming van Deel 1, Hoofdstuk II limitatief.²⁴⁴

69. TOEREKENBAARHEID – Er wordt verder gekeken naar de toerekenbaarheid van het gedrag van een persoon of een groep personen aan een Staat, in de plaats van de pure jurisdictie van een Staat over een situatie. MILANOVIC maakt dit onderscheid ook. Hierin verwijst hij naar toerekenbaarheid als de relatie tussen de Staat en de dader, waar jurisdictie de relatie tussen de Staat en het slachtoffer inhoudt.²⁴⁵

i) Handelingen en omissies van staatsorganen

70. INLEIDING - De verantwoordelijkheid van een Staat voor de schending van een mensenrechtenverdrag kan op verschillende manieren worden gevestigd worden. De eerste manier is wanneer de schending gebeurt door de Staat zelf. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer een Staat wetgeving introduceert die tegenstrijdig is met een mensenrechtenverdrag. Deze sectie bespreekt want nu juist een staatsorgaan uitmaakt en hoe de verantwoordelijkheid van de Staat hier geldt.

71. REGEL - Het basisprincipe dat een Staat verantwoordelijk is voor de handelingen en omissies van haar staatsorganen wordt vastgelegd in artikel 4 ASR.²⁴⁶ CROMWELL definieert een Staatsorgaan als "*an entity whose conduct gives rise to per se responsibility on the part of the state.*"²⁴⁷ Het artikel verwijst naar de drie staatsmachten, de rechterlijke, wetgevende en uitvoerende machten. Noteer echter wel dat de ASR geen opsplitsing maakt tussen deze drie machten. Met België als voorbeeld kan men hierbij denken aan de federale regering, het Vlaams Parlement en de correctionele rechtbank van Hasselt. Wanneer het interne recht van een Staat nog andere instellingen aanduidt als een orgaan van de Staat, dan beschouwt de ASR deze instellingen ook als Staatsorgaan.²⁴⁸ De ASR en het internationaal recht laten de interne organisatie van de Staat buiten beschouwing. Of een Staat al dan niet federaal georganiseerd is, is irrelevant.²⁴⁹ Het ILC verwijst in hun commentaren

²⁴³ ILC, 'Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries', UN Doc A/56/10, 2001, 38.

²⁴⁴ ILC, 'Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries', UN Doc A/56/10, 2001, 39.

²⁴⁵ MILANOVIC M., *Extraterritorial Application of Human Rights Treaties : Law, Principles, and Policy*, Oxford University Press, 2011, 79.

²⁴⁶ ILC, 'Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries', UN Doc A/56/10, 2001, 40.

²⁴⁷ CRAWFORD J., *State Responsibility: The General Part*, Cambridge University Press, Cambridge 2013, 126.

²⁴⁸ Art. 4.2 ASR; CRAWFORD J., *State Responsibility: The General Part*, Cambridge University Press, Cambridge 2013, 118.

²⁴⁹ ILC, 'Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries', UN Doc A/56/10, 2001, 39 en 40; CRAWFORD J., *State Responsibility: The General Part*, Cambridge University Press, Cambridge 2013, 123.

bij een eerdere versie van de ASR naar een Frans-Italiaanse zaak. In die zaak werd beslist dat “*II importe peu pour décider dans la présente affaire que le décret du 29 août 1947 émane non pas de l’Etat italien mais de la Région sicilienne. L’Etat italien est responsable, en effet, de l’exécution du Traité de Paix même pour la Sicile, nonobstant l’autonomie accordée à celle-ci dans les rapports internes, par le droit public de la République italienne.*”²⁵⁰ Het IGH herhaalde dit standpunt in haar oordeel in de LaGrand-zaak, waarin het de Verenigde Staten verantwoordelijk houdt voor een handeling van de Staat Arizona.²⁵¹ Hetzelfde geldt voor de plaats van het betrokken orgaan in de interne hiërarchie van de Staat.²⁵² Een toerekenbare handeling of omissie kan gebeuren door toedoen van de vrederechter in Genk als door het Hof van Cassatie. De omstreden handeling of omissie wordt sowieso toegerekend aan de gehele Staat, niet enkel aan het orgaan in kwestie.²⁵³ Dit principe wordt niet alleen gehandhaafd door de ASR, maar ook in de rechtspraak van het Internationaal Gerechtshof. In de zaak “*Difference Relating to Immunity from Legal Process of a Special Rapporteur of the Commission on Human Rights*”²⁵⁴ oordeelde het IGH dat deze regel zelfs deel uitmaakt van het internationaal gewoonterecht.²⁵⁵

72. VOORBEELDEN - Meestal gebeurt de handeling of omissie in kwestie door de organen van de uitvoerende macht, zoals bijvoorbeeld het leger.²⁵⁶ Ook de rechterlijke macht kan een onrechtmatige daad van internationale aard plegen. Wanneer de rechters van een Staat het nalaten om bepaalde normen toe te passen of deze foutief interpreteren, is dit een fout en een grond voor een onrechtmatige daad.²⁵⁷ Let wel, ook wanneer deze staatsorganen, personen of entiteiten zich schuldig maken aan een machtsoverschrijding of tegen bevelen ingaat, zal hun gedrag toerekenbaar zijn aan de Staat.²⁵⁸

ii) Handelingen en omissies van personen en entiteiten die overheidsgezag uitdragen

73. PRINCIPE - Een ander scenario wordt beschreven in artikel 5 ASR. Dit artikel voorziet in de toerekenbaarheid van een schending van een internationale verplichting aan een Staat, wanneer die schending wordt gepleegd door een persoon of entiteit die het overheidsgezag uitdraagt. Deze personen of entiteiten zijn geen staatsorgaan zoals begrepen onder artikel 4 ASR.²⁵⁹ Zij maken in dit

²⁵⁰ UNRIAA, *Reports of International Arbitral Awards – Volume XIII*, UNRIAA 1951, 161; ILC, ‘Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries’, UN Doc A/56/10, 2001, 41.

²⁵¹ IGH 27 juni 2001, LaGrand (Germany v. United States of America) *ICJ Reports* 2001, 495; ILC, ‘Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries’, UN Doc A/56/10, 2001, 41.

²⁵² ILC, ‘Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries’, UN Doc A/56/10, 2001, 40.

²⁵³ ILC, ‘Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries’, UN Doc A/56/10, 2001, 39.

²⁵⁴ IGH 29 april 1999, *Difference Relating to Immunity from Legal Process of a Special Rapporteur of the Commission on Human Rights* (Advisory Opinion) § 62; ILC, ‘Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries’, UN Doc A/56/10, 2001, 40.

²⁵⁵ Ibid.

²⁵⁶ CRAWFORD J., *State Responsibility: The General Part*, Cambridge University Press, Cambridge 2013, 119.

²⁵⁷ CRAWFORD J., *State Responsibility: The General Part*, Cambridge University Press, Cambridge 2013, 122.

²⁵⁸ Art. 7 ASR; CRAWFORD J., *State Responsibility: The General Part*, Cambridge University Press, Cambridge 2013, 120.

²⁵⁹ ILC, ‘Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries’, UN Doc A/56/10, 2001, 42.

scenario geen deel uit van een van de hierboven besproken staatsorganen. Het gaat over zowel publieke als private personen en entiteiten.²⁶⁰ Het is wel vereist dat de persoon of de entiteit in kwestie handelde in een officiële capaciteit wanneer deze een internationale verplichting schond.²⁶¹ Ook in dit scenario blijft het gedrag van deze personen en entiteiten toerekenbaar aan de Staat.²⁶²

74. OVERHEIDSGEZAG – Artikel 5 ASR spreekt over het “uitoefenen van overheidsgezag”. Wat de auteurs van de ASR nu eigenlijk exact in gedachten hadden bij het opstellen van dit artikel, is echter niet duidelijk. Een concrete definitie wordt namelijk niet gegeven.²⁶³ In de commentaren bij de Draft Articles, de voorgangers van de ASR, verduidelijkt het ILC haar standpunt ietwat. Het ILC acht imperiumbevoegdheid noodzakelijk voor de toerekenbaarheid van een handeling of omissie van een dergelijke entiteit. Het ILC acht het doorslaggevend dat een dergelijke entiteit de functies van een staat uitoefent.²⁶⁴ Een belangrijke taak die de overheid kan doorspelen is de organisatie van de gevangenissen en detentiecentra. Een ander voorbeeld is het inhuren van private legers, zoals de Verenigde Staten deden in Iraq.²⁶⁵

75. ENTITEIT – Het ILC gebruikt de term “entiteit” als dekmantel voor een brede variëteit aan rechtssubjecten. In haar commentaren bij de Draft ASR somt het ILC overheidsbedrijven en -agentschappen op. Daarnaast acht dat het ook private rechtspersonen onder deze term vallen, mits ze de hierboven beschreven imperiumbevoegdheid hebben. Een nuance hierbij is dat hun handeling of omissie betrekking moet hebben tot de uitoefening van die imperiumbevoegdheid.²⁶⁶

iii) Handelingen en omissies op bevel of onder controle van een Staat

76. INLEIDING - Wederom moet hier het principe herhaald worden dat de handelingen en omissies van een privaat rechtssubject in principe niet toerekenbaar zijn aan een Staat. Onder de vorige titel werd de uitzondering van de imperiumbevoegdheid besproken, maar er bestaat nog een tweede uitzondering op dit principe. Het derde scenario is sterk gelijkend aan het vorige. Artikel 8 ASR beschrijft de situatie waarin het gedrag van een persoon of een groep niet officieel gelinkt is aan de Staat, zoals in de gevallen van de artikelen 4 en 5 ASR, maar wel onder het gezag of de controle van een Staat valt.²⁶⁷ Artikel 8 organiseert de toerekenbaarheid aan de Staat in twee gevallen.²⁶⁸ Het gaat hier over een de facto controle, zoals wordt duidelijk gemaakt in het artikel: “*The conduct of a person or group of persons shall be considered an act of a State under*

²⁶⁰ CRAWFORD J., *State Responsibility: The General Part*, Cambridge University Press, Cambridge 2013, 126.

²⁶¹ Art. 5 ASR.

²⁶² Art. 7 ASR; CRAWFORD J., *State Responsibility: The General Part*, Cambridge University Press, Cambridge 2013, 120.

²⁶³ CRAWFORD J., *State Responsibility: The General Part*, Cambridge University Press, Cambridge 2013, 129.

²⁶⁴ ILC, ‘Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries’, UN Doc A/56/10, 2001, 43; CRAWFORD J., *State Responsibility: The General Part*, Cambridge University Press, Cambridge 2013, 127.

²⁶⁵ CRAWFORD J., *State Responsibility: The General Part*, Cambridge University Press, Cambridge 2013, 127-128.

²⁶⁶ ILC, ‘Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries’, UN Doc A/56/10, 2001, 43.

²⁶⁷ Art. 8 ASR.

²⁶⁸ ILC, ‘Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries’, UN Doc A/56/10, 2001, 47.

*international law if the person or group of persons is **in fact** acting on the instructions of, or under the direction or control of, that State in carrying out the conduct.*"²⁶⁹ (eigen nadruk)

77. BEVELEN – De logica achter deze eerste situatie is simpel en makkelijk te bevatten. Waar dat voor de vorige twee scenario's het belangrijk was dat een private persoon of entiteit een zeker overheidsgezag kon uitdragen, is dat in dit scenario irrelevant. De private personen handelen op bevel van een Staat en hun handelingen en omissies zijn toerekenbaar aan die Staat. De private personen en entiteiten worden geen onderdeel van de staatsorganen, maar worden wel gezien als een verlengstuk.²⁷⁰

78. ONDER OVERHEIDSGEZAG – In de tweede situatie is het gecompliceerder de link tussen de private personen en entiteiten en de Staat in kwestie vast te stellen. Het ILC verwacht in dit geval dat de handeling of de omissie gebeurde in het kader van een specifieke operatie. Handelingen of omissies buiten het kader van die operatie vallen niet onder de regeling van artikel 8 ASR. Wat betreft de controle van de betrokken Staat bestaat er een drempel. De controle van de Staat over de betrokken private personen en entiteiten moet een zeker niveau behalen. Ondanks dat die drempel vervat zit in het artikel, zwijgt artikel 8 ASR in alle talen over wat die controle nu eigenlijk inhoudt. Men moet zich keren tot de internationale rechtspraak. Het IGH heeft zich hieromtrent uitgesproken in de *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua*²⁷¹ zaak. In Nicaragua betrof de rechtsvraag de toerekening van inbreuken op het humanitair recht door Nicaraguaanse private personen, de contras, aan de Verenigde Staten. Toen oordeelde het IGH dat, ondanks een zekere afhankelijkheid van de Nicaraguaanse contras en de steun van de Verenigde Staten aan deze groep, dit onvoldoende is om te kunnen spreken over "controle".²⁷² Concreet zei het IGH hieromtrent: *"United States participation, even if preponderant or decisive, in the financing, organising, training, supplying and equipping of the contras, the selection of its military or paramilitary targets, and the planning of the whole of its operation, is still insufficient in itself, on the basis of evidence in the possession of the Court, for the purpose of attributing to the United States the acts committed by the contras in the course of their military or paramilitary operations in Nicaragua"*.²⁷³ Het IGH ontwikkelt in deze rechtspraak de standaard voor effectieve controle. Effectieve controle onderscheidt zich van een meer algemene controle. Volgens het IGH moesten de Verenigde Staten betrokken zijn in de specifieke missies in het kader waarvan de inbreuken gepleegd zijn. Er is geen enkele indicatie dat de betrokkenheid van de Verenigde Staten noodzakelijk was voor het plegen van die inbreuken.²⁷⁴ De Beroepskamer van het Joegoslaviëtribunaal voegde hier nog aan toe dat de reikwijdte van de controle door een Staat afhankelijk is van de feiten van die zaak.²⁷⁵ Diezelfde

²⁶⁹ Art. 8 ASR.

²⁷⁰ ILC, 'Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries', UN Doc A/56/10, 2001, 47.

²⁷¹ Hierna: Nicaragua.

²⁷² IGH 26 november 1984, *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua* (Nicaragua v. United States of America), §86; ILC, 'Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries', UN Doc A/56/10, 2001, 47.

²⁷³ IGH 26 november 1984, *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua* (Nicaragua v. United States of America), §64.

²⁷⁴ IGH 26 november 1984, *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua* (Nicaragua v. United States of America), §§64 en 65; CRAWFORD J., *State Responsibility: The General Part*, Cambridge University Press, Cambridge 2013, 149.

²⁷⁵ ICTY 2 oktober 1995, (Appeal Chamber) *Prosecutor v. Dusko Tadic*, IT-94-1-AR72, 117, ILC, 'Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries', UN Doc A/56/10, 2001, 48.

Beroepskamer vervormde echter de rechtspraak in Nicaragua. De Beroepskamer achtte het zo dat de Nicaraguatest van toepassing is op hetzij individuen, hetzij niet-georganiseerde troepen. In de ogen van de Beroepskamer is de algemene controle voldoende wanneer het gaat over een georganiseerde groepering met een zekere hiërarchie.²⁷⁶ Op de interpretatie van de Beroepskamer kwam kritiek. Het onderscheid tussen de twee situaties leek irrelevant met het oog op de toerekenbaarheid.²⁷⁷ Toen het IGH opnieuw de kans kreeg om zich uit te spreken over de toerekenbaarheid van het gedrag van private personen en entiteiten aan een Staat, nam het die kans aan. In de *Bosnian Genocide*-zaak herhaalde het IGH haar rechtspraak uit *Nicaragua*.²⁷⁸ Volgens de (gesettelde) internationale rechtspraak, op basis van *Nicaragua*, is het dus vereist dat de Staat in kwestie het bevel heeft gegeven om een handeling of omissie te stellen of deze handeling of omissie heeft afgedwongen.²⁷⁹

79. ULTRA VIRES? – De toerekenbaarheid van de handeling of omissie die buiten het bestek van de opdracht wordt in vraag getrokken. Wanneer een Staat effectieve controle uitoefent over een private persoon of entiteit, zullen de handelingen en omissies wel toegerekend worden aan de Staat in kwestie. Wanneer de Staat echter het bevel geeft voor een legitieme operatie, wordt geacht dat er geen toerekenbaarheid is.²⁸⁰

iv) Andere scenario's van toerekening

80. TERBESCHIKKINGSTELLING - Naast de hierboven besproken scenario's voorziet de ASR ook nog in andere situaties. Zo organiseert artikel 6 ASR de toerekenbaarheid van schendingen van internationale verplichtingen, wanneer een Staat beroep doet op de staatsorganen van een andere Staat. Het is absoluut noodzakelijk voor de toerekenbaarheid van handelingen en omissies aan de verkrijgende Staat dat het staatsorgaan ter beschikking gesteld is door de zendingsstaat. Het verkregen staatsorgaan moet meedraaien in de verkrijgende Staat. Een loutere samenwerking tussen twee Staten is onvoldoende om aan deze vereiste te voldoen. Naast de terbeschikkingstelling moet de verkregen entiteit ook daadwerkelijk een staatsorgaan zijn van de zendingsstaat én dat staatsorgaan moet optreden volgens het overheidsgezag van de verkrijgende Staat.²⁸¹ De schending van een internationale verplichting komt in dergelijke gevallen toe aan die eerste Staat.²⁸²

81. AFWEZIGE OVERHEID - Wanneer een Staat geen officiële overheid meer heeft of deze overheid verzuimt haar autoriteit uit te dragen, wordt het gedrag van de personen en entiteiten die

²⁷⁶ ICTY 2 oktober 1995, (Appeal Chamber) Prosecutor v. Dusko Tadic, IT-94-1-AR72, 109, CRAWFORD J., *State Responsibility: The General Part*, Cambridge University Press, Cambridge 2013, 152.

²⁷⁷ CRAWFORD J., *State Responsibility: The General Part*, Cambridge University Press, Cambridge 2013, 153.

²⁷⁸ IGH 11 juli 1996, Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), *ICJ reports* 2007, 208; CRAWFORD J., *State Responsibility: The General Part*, Cambridge University Press, Cambridge 2013, 154.

²⁷⁹ CASSESE A., "The Nicaragua and Tadic Tests Revisited in Light of the ICJ Judgement on Genocide in Bosnia", *EJIL* 2007, (649) 653.

²⁸⁰ ILC, 'Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries', UN Doc A/56/10, 2001, 48-49

²⁸¹ Art. 6 ASR ILC, 'Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries', UN Doc A/56/10, 2001, 44.

²⁸² Art. 6 ASR.

het overheidsgezag uitoefenen toegerekend aan die Staat.²⁸³ Dit scenario is eerder zeldzaam, maar vindt bijvoorbeeld plaats tijdens een oorlog.²⁸⁴ Dit artikel omvat drie voorwaarden. Ten eerste moet de persoon of de groepering die het machtsvacuüm vult dit uit eigen beweging doen. Ten tweede moet de Staat nalaten te handelen of totaal afwezig zijn. Ten derde moet de situatie ertoe leiden dat een overname van het overheidsgezag noodzakelijk is.²⁸⁵

82. OPSTAND - In het geval van een opstand zijn er twee scenario's mogelijk, beide worden gereguleerd door artikel 10 ASR. Enerzijds wordt het gedrag van een opstandige beweging toegerekend aan een Staat, op voorwaarde dat die opstandige beweging ook de nieuwe overheid wordt van die Staat.²⁸⁶ Een hypothetisch voorbeeld hiervan is de situatie waarin men in Frankrijk in opstand komt tegen het huidige beleid. Die opstandige groep schendt enkele internationaalrechtelijke verplichtingen van Frankrijk. Wanneer deze groep zelf aan de macht komt, dan worden die schendingen toegerekend aan Frankrijk. Anderzijds organiseert artikel 10 ook de situatie waarin een opstand leidt tot het afscheuren van een deel van die Staat. De gedragingen van de opstandige groep wordt dan toegerekend aan de nieuwe Staat, wanneer zij slagen in het oprichten van die nieuwe Staat.²⁸⁷ Een voorbeeld voor dit scenario is het volgende. De Vlaams-Nationalistische Beweging komt in opstand en schendt tijdens die opstand enkele internationaalrechtelijke verplichtingen. Wanneer ze in hun opzet slagen en een onafhankelijke Vlaamse Republiek oprichten, dan worden hun gedragingen toegerekend aan die nieuwe Vlaamse Republiek.

83. VERANTWOORDELIJKHEID - Het laatste scenario waarin de ASR de schending van een internationaalrechtelijke verplichting toerekent aan een Staat, is eenvoudig. Dat is het scenario waarin de Staat in kwestie haar verantwoordelijkheid opneemt voor deze schendingen en het gedrag beschouwt als eigen.²⁸⁸ Het is dus perfect mogelijk onder de ASR dat een Staat aan wie een handeling of omissie niet kan worden toegerekend, toch de verantwoordelijkheid voor die handeling of omissie op zich neemt. Het louter erkennen van een handeling of omissie is onvoldoende, het internationaal recht vereist dat de Staat de onrechtmatige daad ook als het ware adopteert. Dit zijn twee cumulatieve voorwaarden.²⁸⁹

d) Schending van een internationaalrechtelijke verplichting

84. INLEIDING - Deze sectie bespreekt de- situaties waarin de ASR spreken over een schending van een internationaalrechtelijke verplichting door een Staat.

85. INTERNATIONALE VERPLICHTING - Artikel 12 van de ASR definieert de schending van een internationaalrechtelijke verplichting door een Staat als "*an act of that State is not in conformity with*

²⁸³ Art. 9 ASR.

²⁸⁴ ILC, 'Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries', UN Doc A/56/10, 2001, 49.

²⁸⁵ ILC, 'Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries', UN Doc A/56/10, 2001, 49.

²⁸⁶ Art. 10.1 ASR.

²⁸⁷ Art. 10.2 ASR.

²⁸⁸ Art. 11 ASR.

²⁸⁹ ILC, 'Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries', UN Doc A/56/10, 2001, 53.

*what is required of it by that obligation, regardless of its origin or character*²⁹⁰. Noteer wel dat de Staat gebonden moet zijn door de internationale norm op het moment van de schending.²⁹¹ Een Staat kan dus niet verantwoordelijk gehouden worden voor het schenden van een norm die niet op haar van toepassing is. Internationale verplichtingen mogen niet retroactief worden toegepast.²⁹² Let wel, ook wanneer een Staat slechts gedeeltelijk een internationale verplichting schendt, is er volgens artikel 12 ASR sprake van een schending van een internationaalrechtelijke norm. Dit vloeit voort uit het gebruik van “*conformity*” en wordt benadrukt door het ILC.²⁹³ De geschonden norm kan tevens verschillende vormen aannemen. Het kan gaan om een verdragsbepaling, zoals bijvoorbeeld de bepalingen van het Kinderrechtenverdrag. Maar het kan ook gaan over een verplichting onder het internationaal gewoonterecht.²⁹⁴ Ook bilaterale afspraken tussen twee Staten kunnen aan de basis liggen van een onrechtmatige daad.²⁹⁵ Naast de vorm van de geschonden norm, is ook de inhoud van de geschonden norm irrelevant. Het ILC verduidelijkt zelf dat de *ratione materiae* van de norm niet uitmaakt om de verantwoordelijkheid van de Staat te vestigen. Het is dus mogelijk dat een schending van een mensenrechtenverdrag een internationale onrechtmatige daad is volgens de ASR.²⁹⁶ De artikelen 14 en 15 organiseren het temporele aspect van de schending.

86. UITZONDERINGEN – De ASR voorzien ook enkele uitzonderingen. Dit zijn situaties waarin de onrechtmatigheid van de daad wordt uitgesloten. Deze uitzonderingen staan in Hoofdstuk 5, van het eerste deel van de ASR. Net als de rest van de ASR, zijn deze uitzonderingen algemeen toepasbaar, onafhankelijk van de soort inbreuk van het internationaal recht.²⁹⁷ Voorbeelden van deze uitzonderingen zijn toestemming²⁹⁸, zelfbescherming²⁹⁹ en *force majeure*³⁰⁰. De toestemming is enkel geldig wanneer deze voldoet aan enkele voorwaarden. Deze voorwaarden zijn de geldigheid en de limieten van de toestemming. De handelingen of omissies van een Staat mogen de toestemming van de andere niet te buiten gaan. Het is belangrijk om te noteren dat deze toestemming geldt tussen Staten, niet tussen een private persoon en een Staat.³⁰¹ Toestemming wordt voorafgaand aan of tijdens de handeling of omissie gegeven. Indien er pas achteraf een vorm van toestemming wordt gegeven, spreken de ASR over berusting.³⁰² Het aspect van zelfbescherming verwijst terug naar het artikel 51 van het Charter van de Verenigde Naties. Uit dat artikel vloeit voort dat elke Staat een inherent recht heeft op zelfverdediging. Onrechtmatige daden die voortvloeien uit

²⁹⁰ Art. 12 ASR.

²⁹¹ Art. 13 ASR.

²⁹² Art. 13 ASR; ILC, ‘Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries’, UN Doc A/56/10, 2001, 57.

²⁹³ ILC, ‘Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries’, UN Doc A/56/10, 2001, 55.

²⁹⁴ ILC, ‘Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries’, UN Doc A/56/10, 2001, 55.

²⁹⁵ ILC, ‘Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries’, UN Doc A/56/10, 2001, 55-56.

²⁹⁶ ILC, ‘Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries’, UN Doc A/56/10, 2001, 56.

²⁹⁷ ILC, ‘Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries’, UN Doc A/56/10, 2001, 71.

²⁹⁸ Art. 20 ASR.

²⁹⁹ Art. 21 ASR.

³⁰⁰ Art. 23 ASR.

³⁰¹ ILC, ‘Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries’, UN Doc A/56/10, 2001, 72.

³⁰² Art. 45 ASR ; ILC, ‘Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries’, UN Doc A/56/10, 2001, 73

een handeling of omissie die rust in artikel 51 VN Charter, vormen geen aansprakelijkheidsgrond volgens de ASR.³⁰³ *Force majeure* is echter wel tijdelijk, zodra de onmogelijkheid verdwijnt, moet de Staat terug voldoen aan haar internationaalrechtelijke verplichtingen.³⁰⁴ Opdat een Staat beroep kan doen op *force majeure* moet de situatie voldoen aan drie voorwaarden. Ten eerste moet de handeling of omissie voortvloeien uit een onweerstaanbare drang of een onvoorzienbare gebeurtenis. Ten tweede moet die drang of die onvoorzienbare gebeurtenis buiten de controle van de Staat vallen. Ten derde moet het naleven van de internationaalrechtelijke verplichting onmogelijk gemaakt worden.³⁰⁵

e) Gevolgen van de internationaalrechtelijke verantwoordelijkheid van Staten

87. INLEIDING – Deze sectie bespreekt de gevolgen van de internationaalrechtelijke verantwoordelijkheid van een Staat voor haar onrechtmatige daden.

88. VERPLICHTINGEN – Het tweede deel van de ASR somt de verschillende principes en vormen van herstel op. De Staat in kwestie moet een einde maken aan haar onrechtmatige daad, als dit nog niet is gebeurd.³⁰⁶ Daarnaast moet deze Staat ook maatregelen nemen om een dergelijke onrechtmatige daad te voorkomen, indien mogelijk.³⁰⁷ Het nationale recht van de Staat doet geen afbreuk aan de verplichtingen onder de ASR.³⁰⁸ Ook mag de onrechtmatige daad geen invloed hebben op de verantwoordelijkheid van een Staat om het internationaal recht te blijven respecteren.³⁰⁹ Bovendien moet de Staat in kwestie ook de schade herstellen die voortvloeit uit haar onrechtmatige daad.³¹⁰ De ASR verstaan onder schade zowel de morele als de materiële schade veroorzaakt door de onrechtmatige daad.³¹¹

89. VORMEN VAN SCHADEHERSTEL – Artikel 34 ASR somt de verschillende vormen van schadeherstel op. Deze drie vormen zijn herstel, schadevergoeding en erkenning. De verschillende vormen van schadeherstel kunnen gecombineerd worden.³¹² De eerste vorm van schadeherstel is simpelweg herstel. Het herstellen van een situatie onder de ASR houdt in dat de Staat in principe gehouden is om een situatie terug te brengen naar hoe deze oorspronkelijk was. Dit gebeurt

³⁰³ ILC, 'Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries', UN Doc A/56/10, 2001, 74.

³⁰⁴ ILC, 'Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries', UN Doc A/56/10, 2001, 71.

³⁰⁵ ILC, 'Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries', UN Doc A/56/10, 2001, 76.

³⁰⁶ Art. 30(a) ASR; ILC, 'Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries', UN Doc A/56/10, 2001, 88.

³⁰⁷ Art. 30(b) ASR; ILC, 'Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries', UN Doc A/56/10, 2001, 88.

³⁰⁸ Art. 32 ASR; ILC, 'Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries', UN Doc A/56/10, 2001, 94.

³⁰⁹ Art. 29 ASR; ILC, 'Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries', UN Doc A/56/10, 2001, 88.

³¹⁰ Art. 31.1 ASR; ILC, 'Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries', UN Doc A/56/10, 2001, 91.

³¹¹ Art. 31.2 ASR.

³¹² ILC, 'Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries', UN Doc A/56/10, 2001, 95.

natuurlijk wel in de mate van het mogelijke en zonder buitenproportionele maatregelen.³¹³ Deze eerste vorm van schadeherstel geniet de voorkeur, Staten moeten eerst pogen de onrechtmatige daad ongedaan te maken.³¹⁴ Indien het herstel toch ontoereikend of onmogelijk is, kan de Staat ook gehouden worden tot het betalen van een schadevergoeding. De schadevergoeding omvat in artikel 36 ASR betreft het dekken van de financiële schade die werd veroorzaakt door de onrechtmatige daad.³¹⁵ De derde en laatste vorm, erkenning houdt in dat een Staat haar fouten erkent. Let wel, een Staat kan zich enkel beroepen op de erkenning wanneer herstel en een schadevergoeding ontoereikend zijn.³¹⁶ Deze erkenning kan verschillende vormen aannemen, zoals excuses of erkenning van de fout. Deze erkenning moet proportioneel zijn met de geleden schade.³¹⁷

C. Conclusie

90. INLEIDING - De opzet van dit vijfde hoofdstuk is het schetsen van de toerekenbaarheid van mensenrechtenschendingen aan een Staat. De subonderzoeksvraag die in dit hoofdstuk werd behandeld was “welke mate kan een mensenrechtenschending buiten het grondgebied van een Staat aan deze Staat kan worden toegewezen?” Het hoofdstuk begon met het onderscheid tussen de territoriale en extraterritoriale toepassing van mensenrechtenverdragen. Daarna werd aan de hand van de ASR uitgelegd hoe de verantwoordelijkheid van Staten wordt georganiseerd in het internationaal recht. Het hoofdstuk behandelde de verschillende toekenbare handelingen en omissies, wat een schending van een internationale verplichting inhoudt en de gevolgen van een internationaalrechtelijke onrechtmatige daad.

91. RATIONE TERRITORIAE – Het hoofdstuk onderstreepte dat het principe dat een mensenrechtenverdrag enkel van toepassing is op het territorium van een verdragspartij. Er werd ook gekeken naar de jurisdictiebepalingen van het Kinderrechtenverdrag, het Folterverdrag en het Racismeverdrag. Naast het overzicht van deze artikelen werd besloten dat er geen verbod op een extraterritoriale doorwerking bestaat. Verder bouwend op deze extraterritoriale werking, werd dit begrip verduidelijkt. Er werd gekeken naar rechtsleer en rechtspraak. Uit al deze elementen kan men concluderen dat met extraterritorialiteit de situatie waarin de verplichtingen, maar ook de handelingen en omissies van een Staat gelden en gevolgen hebben buiten de territoriale grenzen van die Staat.

92. ARTICLES ON STATE RESPONSIBILITY – Vervolgens besprak dit hoofdstuk de ASR van het ILC. Er werd geschreven dat deze artikelen de aansprakelijkheid van Staten voor internationale onrechtmatige daden organiseren. Daarnaast werd er inhoudelijk dieper ingegaan op de verschillende elementen.

³¹³ Art. 35 ASR; ILC, 'Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries', UN Doc A/56/10, 2001, 96-98.

³¹⁴ Permanent Hof van Justitie 8 februari 1927, *Factory at Chorzow*, 48; ILC, 'Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries', UN Doc A/56/10, 2001, 96-97.

³¹⁵ Art. 36 ASR.

³¹⁶ ILC, 'Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries', UN Doc A/56/10, 2001, 105.

³¹⁷ Art. 37 ASR.

93. TOEREKENBAARHEID – De verschillende scenario's van de toerekenbaarheid van een internationale onrechtmatige daad werden uiteengezet. Er werd in het bijzonder stilgestaan bij de handelingen en omissies van staatsorganen, van personen en entiteiten die overheidsgezag uitdragen en de handelingen en omissies die gebeuren op bevel of onder de controle van een Staat. Het basisprincipe van de ASR is dat de handelingen en omissies van staatsorganen toerekenbaar zijn aan de Staat. Deze staatsorganen zijn vaak onderdeel van één van de drie staatsmachten. De ASR laten de interne organisatie en staatsstructuur buiten beschouwing in deze kwalificatie. Naast dit basisprincipe worden ook de handelingen en omissies van personen en entiteiten die het overheidsgezag uitdragen toegerekend aan een Staat. Het is belangrijk dat private personen en entiteiten een zekere imperiumbevoegdheid hebben opdat ze onder deze regel vallen. Het laatste scenario dat in het bijzonder werd uitgelicht is de toerekenbaarheid van handelingen en omissies op bevel of onder controle van een Staat. Dit scenario heeft betrekking op de handelingen en omissies van personen en entiteiten die geen imperiumbevoegdheid hebben of geen staatsorgaan zijn. Het doorslaggevende aspect in een dergelijk geval is afhankelijk van de rol van de Staat. Wanneer een Staat een bevel geeft aan deze personen of entiteiten om een bepaalde handeling of omissie te stellen, is deze handeling of omissie toerekenbaar aan de bevelende Staat. Wanneer een Staat voldoende controle uitoefent over de handelingen of omissies van dergelijke personen en entiteiten, kunnen deze gedragingen toegerekend worden aan de controlerende Staat. Volgens de rechtspraak van het IGH in *Nicaragua* moet er sprake zijn van een bevel of een afdwinging om de handeling of omissie in kwestie te stellen opdat deze toerekenbaar zullen zijn aan de Staat. Naast deze drie scenario's werden nog andere scenario's besproken. Deze scenario's omvatten de terbeschikkingstelling van staatsorganen aan een andere Staat, de afwezigheid van de overheid, opstanden en het erkennen van een fout.

94. SCHENDING INTERNATIONALE VERPLICHTING – Het tweede element van een internationale onrechtmatige daad werd ook besproken. Om te kunnen spreken over een internationale onrechtmatige daad wordt vereist dat er sprake is van een schending van een internationaalrechtelijke verplichting. De ASR maken geen onderscheid tussen de verschillende soorten internationale normen. Zowel verdragsbepalingen als internationaal gewoonterecht kunnen aan de basis liggen van een internationale onrechtmatige daad. De uitzonderingen werden ook besproken, zoals toestemming en zelfbescherming.

95. GEVOLGEN – Ten slotte werden de verplichtingen van de Staat in kwestie besproken, net als de vormen van schadeherstel. De Staat is verplicht om maatregelen te nemen om dergelijke fouten te herstellen en te voorkomen. Dat herstel kan verschillende vormen aannemen, namelijk het feitelijk herstel van de situatie, een schadevergoeding of excuses.

96. CONCLUSIE – Om te kunnen spreken over de verantwoordelijkheid van de Staat, moet er een internationaalrechtelijke, onrechtmatige daad hebben plaatsgevonden. Dit wordt geregeld door de ASR. In het licht van de ASR dient men zowel de toerekenbaarheid van de handeling of omissie aan de Staat vast te stellen als de internationaalrechtelijke verplichting die geschonden is te identificeren. De ASR voorzien in verschillende scenario's waarin er sprake is van de gewenste toerekening. Het scenario dat het meest relevant lijkt voor deze masterproef is dat waarin de daden

van private personen kunnen worden toegerekend aan de Staat. Er moet dan een zekere controle worden uitgeoefend over deze private personen door de Staat in kwestie. Wat betreft de internationale norm die in het licht van deze masterproef geschonden lijken, gaat het over de bepalingen van het Kinderrechtenverdrag en het Folterverdrag.

Hoofdstuk VI. De doorwerking van de verplichtingen van de Heilige Stoel

97. INLEIDING - Het laatste hoofdstuk van deze masterscriptie behandelt de doorwerking van de verplichtingen van de Heilige Stoel onder het Kinderrechtenverdrag en het Folterverdrag naar de geestelijken in België. Het Racismeverdrag wordt ook besproken, aangezien het standpunt van de Heilige Stoel over de territoriale uitwerking bij dit verdrag verschilt van dat bij de andere verdragen. Ook wordt de theorie van de staatsaansprakelijkheid toegepast op het kindermisbruik door de Belgische clerici. Wederom wordt eerst het Kinderrechtenverdrag besproken, gevolgd door het Folterverdrag. Het Racismeverdrag wordt besproken onder de derde ondertitel. De vierde ondertitel behandelt de toerekening van de mensenrechtenschendingen door de Belgische geestelijken aan de Heilige Stoel. De drie eerste ondertitels zullen een uiteenzetting geven van de standpunten van het betrokken mensenrechtenorgaan en van de Heilige Stoel bij dat respectievelijke verdrag. De vierde en laatste ondertitel omvat de toepassing van de hierboven besproken theorie. Het doel van dit hoofdstuk is om een antwoord te bekomen op de vraag of de mensenrechtenschendingen door de daders van het kerkelijk misbruik in België toerekenbaar zijn aan de Heilige Stoel. Het hoofdstuk beantwoordt de subonderzoeksvraag "Is het seksueel misbruik door de Belgische clerici toerekenbaar aan de Heilige Stoel volgens de mensenrechtenorganen en de staatsaansprakelijkheid?".

A. Het Kinderrechtenverdrag

98. INLEIDING - Deze ondertitel bespreekt eerst het standpunt van het Kinderrechtencomité over de toepassing van het Kinderrechtenverdrag door de Heilige Stoel en vervolgens het standpunt van de Heilige Stoel zelf. In het Kinderrechtenverdrag werden geen bijzondere bepalingen opgenomen over de toepassing van het Kinderrechtenverdrag door de Heilige Stoel.

99. KINDERRECHTENCOMITE - Eerst wordt het standpunt van het Kinderrechtencomité besproken. Het Kinderrechtencomité is van mening dat de verplichtingen van de Heilige Stoel doorwerken tot de bisschoppen binnen de Katholieke Kerk. Dit blijkt uit haar *concluding observations* van 2014 in het kader van de rapporteringsverplichtingen binnen het Kinderrechtenverdrag.³¹⁸ In dat rapport zegt het Kinderrechtencomité het volgende:

"The Committee is aware of the dual nature of the Holy See's ratification of the Convention on the Rights of the Child as the Government of the Vatican City State and also as a sovereign subject of international law having an original, non-derived legal personality independent of any territorial authority or jurisdiction. While fully aware that bishops and major superiors of religious institutes do not act as representatives or delegates of the Roman Pontiff, the Committee notes that subordinates in Catholic religious orders are bound by obedience to the Pope, in accordance with Canons 331 and 590 of the Code of canon Law. The Committee therefore reminds the Holy See that in ratifying the Convention, it made a commitment to implement it not only within the territory of Vatican City State,

³¹⁸ UNCOMMCR, 'Concluding observations on the report submitted by the Holy See under article 12, paragraph 1, of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography', 25 februari 2014, UN Doc CRC/C/OPSC/VAT/CO/1.

but also, as the supreme power of the Catholic Church, worldwide through individuals and institutions under its authority."³¹⁹

Uit deze paragraaf kan men een twee conclusies trekken over de visie van het Kinderrechtencomité ten aanzien van de toepassing van het Kinderrechtenverdrag. Ten eerste beschouwt het Kinderrechtencomité de toetreding van de Heilige Stoel tot het Kinderrechtenverdrag als tweeledig. De Heilige Stoel zou volgens het Kinderrechtencomité het Kinderrechtenverdrag zowel als overheid van Vaticaanstad als non-territoriale actor en hoofd van de Katholieke Kerk. Daarnaast is het Kinderrechtencomité ervan overtuigd dat het Kinderrechtenverdrag ook doorwerking heeft binnen de instellingen van de Katholieke Kerk. Om die laatste stelling kracht bij te zetten, verwijst het Kinderrechtencomité naar het canoniek recht. Het Kinderrechtencomité leest in canons 331 en 590 van het canoniek wetboek dat bijvoorbeeld bisschoppen ondergeschikt zijn aan de paus. De paus, zoals besproken in hoofdstuk II, is zowel het hoofd van de Katholieke Kerk als van de Heilige Stoel. Het Kinderrechtencomité gelooft dat de Heilige Stoel zich verbonden heeft om het Kinderrechtenverdrag ook te implementeren binnen de instituten van de Katholieke Kerk.³²⁰ Het Kinderrechtencomité echoot deze woorden in de *concluding observations* bij het Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography, hetgeen erop wijst dat het een redelijk consistente visie is.³²¹

100. HEILIGE STOEL - Het standpunt van de Heilige Stoel staat hier recht tegenover. De Heilige Stoel gaat niet akkoord met het Kinderrechtencomité wat betreft de doorwerking van het Kinderrechtenverdrag binnen de Katholieke Kerk. Eerst verklaart de Heilige Stoel namelijk dat artikel 2 Kinderrechtenverdrag bepaalt dat het Kinderrechtenverdrag enkel van toepassing is op het territorium binnen Vaticaanstad.³²² Dit voorbehoud bij het Kinderrechtenverdrag hoort bij een andere verklaring. Deze verklaring onderstreept dat de Heilige Stoel niet afwijkt van zijn morele en religieuze taak door toe te treden tot het Kinderrechtenverdrag.³²³ CISMAS beargumenteert echter dat deze verklaring niet geldig is.³²⁴ Op basis van het Verdrag van Wenen inzake het verdragenrecht, mag een verdragspartij voorbehouden maken bij het toetreden tot een verdrag.³²⁵ Opdat dit voorbehoud geldig is mag het niet vallen onder de uitzonderingen van Artikel 19 Weens Verdragenverdrag: het mag niet verboden zijn om een voorbehoud te maken, het mag niet verboden zijn om een voorbehoud te maken bij een specifiek element van het verdrag of het voorbehoud gaat in tegen het

³¹⁹ UNCOMMCR, 'Concluding observations on the second periodic report of the Holy See', 25 februari 2014, UN Doc CRC/C/VAT/CO/2, §8.

³²⁰ UNCOMMCR, 'Concluding observations on the second periodic report of the Holy See', 25 februari 2014, UN Doc CRC/C/VAT/CO/2 §8; WORSTER W.T., 'The Human Rights Obligations of the Holy See under the Convention on the Rights of the Child', *Duke Journal of Comparative & International Law* 2021, (351) 354; ZAMBRANA-TEVAR N., 'The International Responsibility of the Holy See for Human Rights Violations', *Religions* 2022 (1) 5.

³²¹ UNCOMMCR, 'Concluding observations on the report submitted by the Holy See under article 12, paragraph 1, of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography', 25 februari 2014, UN Doc CRC/C/OPSC/VAT/CO/1, §3.

³²² HEILIGE STOEL, 'Comments of the Holy See on the Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child', *Heilige Stoel* 5 februari 2014, www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/2014/documents/rc-seg-st-20140205_concluding-observations-rights-child_en.html, (geraadpleegd op 10 maart 2025), §3; ZAMBRANA-TEVAR N., 'The International Responsibility of the Holy See for Human Rights Violations', *Religions* 2022 (1) 9; CISMAS I, *Religious Actors and International Law*, Oxford University Press, 2014, 221.

³²³ UNCOMMCR, 'Reservations, Declarations and objections relating to the Convention of the Rights of the Child', 11 juli 1994, UN Doc CRC/C/2/Rev.3; CISMAS I, *Religious Actors and International Law*, Oxford University Press, 2014, 221.

³²⁴ CISMAS I, *Religious Actors and International Law*, Oxford University Press, 2014, 221.

³²⁵ Art. 19 Weens verdragenverdrag.

doel en het voorwerp van het betrokken verdrag. Volgens CISMAS wringt het schoentje juist in die laatste uitzondering. In het voorbehoud en de bijhorende verklaring laat de Heilige Stoel het volgens CISMAS uitschijnen dat deze niet zou kunnen voldoen aan de verplichtingen onder het Kinderrechtenverdrag, ingevolge van de bijzondere organisatie van de Heilige Stoel.³²⁶ Dit heeft tot gevolg dat het voorbehoud en de verklaring buiten toepassing gelaten moeten worden.³²⁷ Daarnaast beroept hij zich op het principe van autonomie van andere Staten.³²⁸:

"The Holy See does not have the capacity or legal obligation to impose the abovementioned principles upon the local Catholic churches and institutions present on the territory of other States and whose activities abide with national laws. The Holy See, in accordance with the rules of international law, is aware that attempting to implement the CRC in the territory of other States could constitute a violation of the principle of non-interference in the internal affairs of States."

De Heilige Stoel is van oordeel dat het doortrekken van zijn verplichtingen onder het Kinderrechtenverdrag tot de lokale kerkgemeenschappen een inbreuk is op de soevereiniteit van het land waar die kerkgemeenschappen zich bevinden.

B. Het Folterverdrag

101. INLEIDING - Deze ondertitel volgt dezelfde structuur als de voorgaande ondertitel. Eerst wordt het standpunt van het Comité tegen Foltering besproken, vervolgens wordt het standpunt van de Heilige Stoel aangehaald. Ook in het Folterverdrag is er geen sprake van een bijzondere bepaling voor de Heilige Stoel.

102. COMITE TEGEN FOLTERING - Eerst wordt het standpunt van het Comité tegen Foltering besproken. Hiervoor wordt wederom naar *concluding observations* door dit mensenrechtenorgaan gekeken. In haar mening over de toepassing van het Folterverdrag door de Heilige Stoel is het Comité tegen Foltering minder expliciet dan haar collega's bij het Kinderrechtencomité. Ze zegt het volgende:

"The Committee's General Comment No. 2 recalls that States bear international responsibility for the acts and omissions of their officials and others acting in an official capacity or acting on behalf of the State, in conjunction with the State, under its direction or control, or otherwise under colour of law. This responsibility extends to actions and omissions of the public servants of a State party deployed on operations abroad. The Committee reminds States parties to the Convention that they are obligated to adopt effective measures to prevent their officials and others acting in an official capacity from perpetrating or instigating the commission of torture or ill-treatment and from consenting to or

³²⁶ CISMAS I, *Religious Actors and International Law*, Oxford University Press, 2014, 221.

³²⁷ Art. 19 Weens Verdragenverdrag; CISMAS I, *Religious Actors and International Law*, Oxford University Press, 2014, 222.

³²⁸ HEILIGE STOEL, 'Comments of the Holy See on the Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child', *Heilige Stoel* 5 februari 2014, www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/2014/documents/rc-seg-st-20140205_concluding-observations-rights-child_en.html, (geraadpleegd op 10 maart 2025), §3; ZAMBRANA-TEVAR N., 'The International Responsibility of the Holy See for Human Rights Violations', *Religions* 2022 (1) 9.

acquiescing in the commission of such violations by others, including non-State actors, in any situation in which they exercise jurisdiction or effective control."³²⁹

Het Comité tegen Foltering maakt geen verwijzingen naar het canoniek recht of zelfs naar bisschoppen en andere clerici. Er wordt geen concrete uitspraak gedaan over wie het Comité tegen Foltering ziet als "officials" van de Heilige Stoel. Verderop in de geciteerde paragraaf herhaalt het Comité tegen Foltering dat het gaat over ambtenaren, maar ook over personen onder "*effective control*" van de Heilige Stoel.³³⁰ Ondanks dat er in de geciteerde paragraaf geen uitgesproken verwijzing is in de richting van de clerici, komt deze verwijzing er wel verderop in het rapport. Het Comité tegen Foltering behandelt het kindermisbruik in haar rapport. In deze paragrafen verwijst het naar het seksueel misbruik door priesters en andere clerici.³³¹ Hieruit valt af te leiden dat het Comité tegen Foltering de clerici wel beschouwd als ondergeschikten van de Heilige Stoel, of toch minstens als personen onder "*effective control*" van deze internationale actor. Het Comité tegen Foltering schrijft:

*"The Committee recalls that State authorities or others acting in official capacity or under colour of law have an obligation to exercise due diligence to prevent violations of the Convention, including by non-State officials or private actors under their effective control, whenever they know or have reasonable grounds to believe that violations of the Convention are being committed"*³³²

Tevens wijst dit er ook op dat er ogenschijnlijk geen onderscheid gemaakt wordt door het Comité tegen Foltering tussen de Heilige Stoel als internationale actor dan wel als hoofd van de Katholieke Kerk. In paragraaf 12, c) van het rapport spreekt het Comité tegen Foltering opnieuw over de clerici die kinderen misbruikt hebben, net als in paragraaf 14. Telkens opnieuw wordt de Heilige Stoel verantwoordelijk gesteld voor het gedrag en de vervolging van clerici die kinderen misbruikt hebben.³³³

103. HEILIGE STOEL - Maar hoe ziet de Heilige Stoel dit zelf? Vanuit het standpunt van de Heilige Stoel is zij territoriaal gebonden door het Folterverdrag op het territorium van Vaticaanstad.³³⁴ Bij haar toetreding tot het Folterverdrag in juli 2002 verklaarde de Heilige Stoel toe te treden tot dit verdrag voor Vaticaanstad. In diezelfde verklaring vermeldt de Heilige Stoel ook zelf de Katholieke Kerk, wat de eigen afbakening van het toepassingsgebied wat verzwakt.³³⁵ Deze interpretatie wordt

³²⁹ UNCOMMAT, 'Concluding observations on the initial report of the Holy See', 17 juni 2014, UN Doc CAT/C/VAT/CO/1, §8.

³³⁰ UNCOMMAT, 'Concluding observations on the initial report of the Holy See', 17 juni 2014, UN Doc CAT/C/VAT/CO/1, §8.

³³¹ UNCOMMAT, 'Concluding observations on the initial report of the Holy See', 17 juni 2014, UN Doc CAT/C/VAT/CO/1, §10.

³³² UNCOMMAT, 'Concluding observations on the initial report of the Holy See', 17 juni 2014, UN Doc CAT/C/VAT/CO/1, §10.

³³³ UNCOMMAT, 'Concluding observations on the initial report of the Holy See', 17 juni 2014, UN Doc CAT/C/VAT/CO/1, §12, c) en §14.

³³⁴ HEILIGE STOEL, 'Presentation of the Initial Periodic Report of the Holy See to the Committee on the Convention against Torture (May 5, 2014 Palais Wilson, Geneva)', *Heilige Stoel* 5 mei 2014, <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2014/05/05/0323/00714.html#1>, (geraadpleegd op 18 maart 2025).

³³⁵ UNITED NATIONS TREATY COLLECTION, 'Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment', https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-9&chapter=4&clang=_en (geraadpleegd op 18 maart 2025).

echter de kop ingedrukt door TOMASI, de vertegenwoordiger van de Heilige Stoel tijdens een vergadering voor het Comité tegen Foltering in 2014:

*"As such, in regard to the application of the Convention and any examination, questions or criticisms, or implementation thereof, the Holy See intends to focus exclusively on Vatican City State, respecting the international sovereignty of this State and the legitimate and specific authority of the Convention and of the Committee competent to examine State reports."*³³⁶

Net als voor het Kinderrechtencomité, trekt de Heilige Stoel hier de kaart van staatsoevereiniteit.³³⁷ In dezelfde verklaring voor het CommAT onderstreept TOMASI dat de Heilige Stoel de wereldwijde implementatie van mensenrechten steunt, maar dat ze zelf enkel implementeert op het territorium van Vaticaanstad.³³⁸ De Heilige Stoel plaatst zich resoluut achter het principe van staatsoevereiniteit. De morele rol die hij zichzelf oplegt, kan niet vertaald worden in juridische, mensenrechtelijke verplichtingen en verantwoordelijkheden:

*"The Holy See wishes to reiterate that the persons who live in a particular country are under the jurisdiction of the legitimate authorities of that country and are thus subject to the domestic law and the consequences contained therein. State authorities are obligated to protect, and when necessary, prosecute persons under their jurisdiction. The Holy See exercises the same authority upon those who live in Vatican City State in accordance with its laws. Hence, the Holy See, in respecting the principles of autonomy and sovereignty of States, insists that the State authority, which has legitimate competency, act as the responsible agent of justice in regard to crimes and abuses committed by persons under their jurisdiction"*³³⁹

De citaten van TOMASI komen voort uit een verklaring die werd afgelegd voor de publicatie van het rapport dat in deze masterproef werd gebruikt als primaire bron. In een reactie in mei 2015 herhaalt de Heilige Stoel deze standpunten.³⁴⁰ De Heilige Stoel bekritiseert tevens ook de interpretatie van art. 2 Folterverdrag door het Comité tegen Foltering. De toevoeging van 'personen onder "effective control"' zou een foutieve, te brede interpretatie zijn van de jurisdictiebepaling in kwestie. Het houdt volgens de Heilige Stoel een uitbreiding van de verplichtingen onder het Folterverdrag. Bovendien haalt de Heilige Stoel ook art 5 van het Folterverdrag aan, waarin verschillende situaties waarin

³³⁶ HEILIGE STOEL, 'Presentation of the Initial Periodic Report of the Holy See to the Committee on the Convention against Torture (May 5, 2014 Palais Wilson, Geneva)', *Heilige Stoel* 5 mei 2014, <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2014/05/05/0323/00714.html#1>, (geraadpleegd op 18 maart 2025)

³³⁷ HEILIGE STOEL, 'Presentation of the Initial Periodic Report of the Holy See to the Committee on the Convention against Torture (May 5, 2014 Palais Wilson, Geneva)', *Heilige Stoel* 5 mei 2014, <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2014/05/05/0323/00714.html#1>, (geraadpleegd op 18 maart 2025)

³³⁸ HEILIGE STOEL, 'Presentation of the Initial Periodic Report of the Holy See to the Committee on the Convention against Torture (May 5, 2014 Palais Wilson, Geneva)', *Heilige Stoel* 5 mei 2014, <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2014/05/05/0323/00714.html#1>, (geraadpleegd op 18 maart 2025)

³³⁹ HEILIGE STOEL, 'Presentation of the Initial Periodic Report of the Holy See to the Committee on the Convention against Torture (May 5, 2014 Palais Wilson, Geneva)', *Heilige Stoel* 5 mei 2014, <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2014/05/05/0323/00714.html#1>, (geraadpleegd op 18 maart 2025)

³⁴⁰ HEILIGE STOEL, 'Comments of the Holy See on the Concluding Observations of the Committee on Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment', *Heilige Stoel* 15 mei 2015, https://ccrjustice.org/sites/default/files/attach/2015/06/May2015VaticanAddendumCAT_C_VAT_CO_1_Add-1_20599_E.pdf, (geraadpleegd op 18 maart 2025).

verdragspartijen jurisdictie zouden hebben worden besproken. In dat artikel wordt ook niets vermeld over “*effective control*”.³⁴¹ Dit is een belangrijk tegenargument in de analyse onder de volgende ondertitel.

C. Het Racismeverdrag

104. INLEIDING - Deze ondertitel bespreekt het standpunt van het Comité tegen Racisme over de invulling van de verplichtingen van de Heilige Stoel onder het Racismeverdrag. Hoewel het Racismeverdrag inhoudelijk niets te maken heeft met het kerkelijk misbruik, biedt het perspectief van dit derde comité een extra visie over de territoriale toepassing van de mensenrechtenverdragen door de Heilige Stoel. Wederom wordt eerst het standpunt van het Comité tegen Racisme besproken, gevolgd door het standpunt van de Heilige Stoel.

105. COMITE TEGEN RACISME - In tegenstelling tot zijn houding bij het Kinderrechtenverdrag, heeft de Heilige Stoel *geen* voorbehoud gemaakt bij zijn toetreding tot het Racismeverdrag.³⁴² In een concluderend rapport in 2001 erkende het Comité tegen Racisme de moeilijkheden voor de Heilige Stoel om bepaalde mensenrechtenverplichtingen te implementeren door de bijzondere structuur van deze Staat.³⁴³ Een vijftiental jaar later lijkt het Comité tegen Racisme toch eerder haar collega's van het Kinderrechtencomité en het Comité tegen Racisme te volgen. In het concluderend rapport van 2016 zet het Comité tegen Racisme de Heilige Stoel ertoe aan te zetten om zijn verplichtingen onder het Racismeverdrag ook door te trekken tot de geestelijken. Hierbij lijkt het zich niet te beperken tot enkel de geestelijken die zich op het grondgebied van Vaticaanstad bevinden.³⁴⁴

106. HEILIGE STOEL - Wat het discours bij het Comité tegen Racisme een waardevolle toevoeging maakt voor deze masterproef, is het standpunt van de Heilige Stoel *zelf* bij dit Comité. In 2015 vertelde TOMASI, dezelfde vertegenwoordiger voor de Heilige Stoel als bij het Comité tegen Foltering, het volgende:

*"The Holy See was of the view that its obligations under the Convention were not strictly limited to the territory of the Vatican City State. As it was a moral entity with a wider impact, it considered itself obliged to promote the Convention worldwide."*³⁴⁵

Dit is een opvallende opmerking van TOMASI wanneer men deze vergelijkt met het standpunt dat in de vorige ondertitels werd besproken. De landenrapporteur bij het Verdrag tegen Racisme voor de Heilige Stoel herhaalt deze visie wanneer hij stelde dat:

³⁴¹ Art. 5 Folterverdrag; HEILIGE STOEL, 'Comments of the Holy See on the Concluding Observations of the Committee on Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment', *Heilige Stoel* 15 mei 2015,

https://ccrjustice.org/sites/default/files/attach/2015/06/May2015VaticanAddendumCAT_C_VAT_CO_1_Add-1_20599_E.pdf, (geraadpleegd op 18 maart 2025), 3.

³⁴² CERD/ A/32/18 210; CISMAS I, *Religious Actors and International Law*, Oxford University Press, 2014, 229.

³⁴³ CERD/C/304/Add.89 1 May 2001 §3; ZAMBRANA-TEVAR N., 'The International Responsibility of the Holy See for Human Rights Violations', *Religions* 2022 (1) 6.

³⁴⁴ CERD/C/VAT/CO/16-23, §§ 9 en 21.

³⁴⁵ CERD/C/SR.2395 §9; ZAMBRANA-TEVAR N., 'The International Responsibility of the Holy See for Human Rights Violations', *Religions* 2022 (1) 7.

*"According to the report, the Holy See did not consider the territorial scope of the Convention to be limited to the Vatican City State. No interpretative declaration had been attached to the State party's ratification of the Convention. It was the Holy See, rather than the Vatican City State, that had become party to the instrument. Indeed, the report made it clear that the territorial sovereignty of the Holy See over the Vatican City State was simply a means to ensure its independence and sovereignty for the accomplishment of its worldwide moral, spiritual and religious mission and thereby encourage other States to accomplish the treaty's aims."*³⁴⁶

107. De beweegredenen achter de verschillen in positie ten aanzien van de verschillende verdragen is opvallend en moeilijk te verklaren.

³⁴⁶ UNCERD, 'Consideration of reports, comments and information submitted by States parties under article 9 of the Convention', 1 december 2015, Un Doc. CERD/C/SR.2394, §11, ZAMBRANA-TEVAR N., 'The International Responsibility of the Holy See for Human Rights Violations', *Religions* 2022 (1) 7.

108. Schematisch overzicht van de standpunten:

Standpunt van het Kinderrechtencomité en Comité tegen Foltering	Standpunt van het Comité tegen Racisme	Standpunten van de Heilige Stoel
Heilige Stoel heeft als verdragspartij hetzelfde niveau van verantwoordelijkheden, verplichtingen en implementeringsplicht als de andere Staten.	Heilige Stoel heeft als verdragspartij verplichtingen en verantwoordelijkheden, maar moet deze naleven binnen haar mogelijkheden, door de bijzondere structuur	
Heilige Stoel heeft territoriale jurisdictie over Vaticaanstad, deze territoriale justitie moet op dezelfde manier worden uitgeoefend zoals dit door andere soevereinen gedaan wordt.	Comité tegen Racisme spreekt zich niet bijzonder uit over de territoriale jurisdictie	Heilige Stoel heeft territoriale jurisdictie over Vaticaanstad, maar kan deze door zijn bijzondere organisatie niet uitoefenen op dezelfde manier als andere verdragspartijen
Heilige Stoel heeft ook extraterritoriale mensenrechtenverplichtingen, van toepassing op iedereen die onder de effective control valt.	Comité tegen Racisme lijkt te erkennen dat er extraterritoriale mensenrechtenverplichtingen zijn maar dat de Heilige Stoel eerder een morele autoriteit heeft dan een fysieke controle.	Heilige Stoel heeft geen extraterritoriale verplichtingen. Dit zou een schending zijn van het principe van non-interference en de autonomie van lokale kerken op basis van het canoniek recht
Heilige Stoel is niet alleen een territoriale soeverein, maar ook de leider van een wereldwijde religieuze groep. Ook in deze functie moet het zijn mensenrechtelijke verplichtingen nakomen	Het is binnen het kader van zijn morele autoriteit dat Heilige Stoel ook pastorale en diplomatieke maatregelen neemt over om zijn verplichtingen onder het Racismeverdrag na te leven.	Enige verplichtingen van de Heilige Stoel als leider van de Katholieke Kerk vallen onder de personele jurisdictie, gebaseerd op de band van de persoon met de Katholieke Kerk, niet onder een extraterritoriale jurisdictie

D. Toerekenbaarheid van het misbruik door de Belgische clerici aan de Heilige Stoel

109. INLEIDING – Deze ondertitel bestaat uit de uiteindelijke analyse van deze masterproef. Er zal geprobeerd worden een pasklaar antwoord te geven op de vraag of de mensenrechtenschendingen van de Belgische clerici toerekenbaar zijn aan de Heilige Stoel. Dit zal gebeuren aan de hand van alle voorgaande hoofdstukken. Om dit antwoord te structureren zal gebruik gemaakt worden van de twee elementen van staatsaansprakelijkheid, zoals besproken in hoofdstuk V. Eerst wordt de toerekenbaarheid besproken, daarna het bestaan van een schending van een internationaalrechtelijke verplichting. Het Kinderrechtenverdrag en het Folterverdrag worden vervolgens besproken. Er wordt ook beroep gedaan op de rapporten van het Kinderrechtencomité, het Comité tegen Foltering en het Comité tegen Racisme om hun visie over de invulling van de verdragen te verhelderen.

a) Toerekenbaarheid aan de Staat

110. INLEIDING – Zoals besproken in hoofdstuk V, voorzien de ASR in verschillende scenario's waarin een handeling of omissie kan toegerekend worden aan een Staat. Mijns inziens zijn niet al deze scenario's even relevant voor het bestek van deze masterproef. De scenario's over opstanden³⁴⁷, een afwezige overheid³⁴⁸, het ter beschikking stellen van staatsorganen aan een andere Staat³⁴⁹ en de situatie waarin een Staat een handeling of omissie op zich neemt³⁵⁰ zijn dan ook niet langer relevant voor deze analyse. Drie scenario's die wel afgetoetst zullen worden zijn de handelingen en omissies door staatsorganen, door personen en entiteiten die het overheidsgezag uitdragen en door personen en entiteiten onder bevel of het gezag van de overheid.

i) *Scenario 1: Staatsorganen*

111. STAATSORGANEN – Zoals besproken in de randnummers 70 tot 72, is de toerekening van handelingen en omissies van staatsorganen aan hun Staat het uitgangspunt van de staatsaansprakelijkheid. Staatsorganen nemen vaak de vorm aan van een leger, een wetgever of soms zelfs een rechter. In het geval van het seksueel misbruik in de Katholieke Kerk, zeker wanneer de daders priesters waren zonder noemenswaardige positie in de hiërarchie van de Katholieke Kerk, lijkt het mijns inziens onwaarschijnlijk dat men zich op dit scenario kan beroepen. Volgens deze auteur vormen de paus en zijn Romeinse Curia en de aartsbisschoppen de staatsorganen in kwestie. Naar mijns inziens valt de priester in de lokale parochie niet onder deze notie.

³⁴⁷ Zie randnummer 82.

³⁴⁸ Zie randnummer 81.

³⁴⁹ Zie randnummer 80.

³⁵⁰ Zie randnummer 83.

ii) Scenario 2: Personen die het overheidsgezag uitdragen

112. PERSONEN MET OVERHEIDSGEZAG – Het tweede potentiële scenario is dat de Belgische clerici die zich schuldig gemaakt hebben aan het seksueel misbruik personen zijn die overheidsgezag uitdragen.³⁵¹ Dit scenario, zoals vastgelegd in artikel 5 ASR, vereist dat 1) de persoon optreedt in diens officiële hoedanigheid, 2) de persoon geen deel uitmaakt van een staatsorgaan en 3) dat deze persoon op een of andere manier het overheidsgezag uitdraagt.³⁵² Het is moeilijk af te bakenen wat exact valt onder de imperiumbevoegdheid van de Heilige Stoel. Indien men de zeven sacramenten als het uitdragen van het overheidsgezag beschouwd, dan kan dit scenario toegepast worden op de priesters en iedereen die hiërarchisch boven hen staat.³⁵³ Dit zou betekenen dat een handeling of omissie gesteld door een geestelijke in de uitoefening van die sacramenten kan worden toegerekend aan de Heilige Stoel, mits er sprake zou zijn van een schending van een internationaalrechtelijke verplichting. Het Kinderrechtencomité beschouwt de bisschoppen en hoog gepositioneerde clerici niet als vertegenwoordigers van de Katholieke Kerk.³⁵⁴ Ook het Comité tegen Foltering sprak zich uit over de verhouding tussen het Folterverdrag en de clerici. Daarin onderstreepte het dat de personen die een officiële functie hebben en/of optreden in naam van de Heilige Stoel, ook gebonden zijn door de bepalingen uit het Folterverdrag.³⁵⁵

iii) Scenario 3: Personen onder het bevel of de controle van de Staat

113. BEVEL OF CONTROLE – Randnummer 76 beschrijft dat de handelingen en omissies van private personen niet worden toegerekend aan een Staat. Hierop bestaan uitzonderingen, zoals onder andere artikel 8 ASR. Volgens dit artikel worden de handelingen en omissies van private personen toegerekend aan de Staat van wie zij de bevelen opvolgen.³⁵⁶ Men kan veel gegronde kritiek uiten op de aanpak van het seksueel misbruik door de Katholieke Kerk, maar mijns inziens werd er nooit het bevel gegeven om de gelovigen te misbruiken. Dit scenario heeft dan ook geen verdere uitwerking in het kader van deze masterproef. De tweede optie is de situatie waarin de private personen onder de controle, het gezag van de Staat optreden. In randnummer 78 werd verwezen naar de Nicaragua-test, waarin het IGH verwacht dat de Staat in kwestie zeer nauw betrokken is bij de operatie waarin de handeling of omissie is gesteld. Aangezien het weinig plausibel lijkt dat het seksueel misbruik binnen de Katholieke Kerk onderdeel vormde van een operatie van de clerici, is er niet voldaan aan de test van Nicaragua.³⁵⁷

114. MENSENRECHTENORGANEN – Het Kinderrechtencomité, het Comité tegen Foltering en het Comité hebben zich Het Kinderrechtencomité en het Comité tegen Foltering hebben zich uitgesproken over hun visie omtrent de verhouding tussen de Heilige Stoel en de geestelijken. Zoals hoger vermeld beschouwt het Kinderrechtencomité de bisschoppen en hogere geestelijken niet als

³⁵¹ Zie randnummer 73.

³⁵² Zie randnummer 73.

³⁵³ Zie randnummer 22.

³⁵⁴ Zie randnummer 99.

³⁵⁵ Zie randnummer 102.

³⁵⁶ Zie randnummer 77.

³⁵⁷ Zie randnummer 78.

vertegenwoordigers van de Heilige Stoel, maar is er volgens het Kinderrechtencomité wel een voldoende band van ondergeschiktheid ten aanzien van de paus om de verplichtingen te laten doorwerken tot het niveau van deze geestelijken.³⁵⁸ Het beroept zich op het canonieke recht om dit standpunt te staven.³⁵⁹ Naast de personen die optreden in een officiële capaciteit als vertegenwoordigers van de Heilige Stoel, acht het Comité tegen Foltering ook dat personen onder de controle van de Heilige Stoel gehouden zijn om het Folterverdrag na te leven. Het Comité tegen Foltering benoemt echter niet wie zij beschouwen als dergelijke personen.³⁶⁰

115. HEILIGE STOEL – Zoals aangekaart in randnummer 23 beschouwt de Heilige Stoel de relatie tussen de verschillende geestelijken niet als een arbeidsrelatie, maar berust dit op een sacrament. Uit de aanpak van het seksueel misbruik in de Katholieke Kerk blijkt wel dat er een zekere hiërarchie bestaat.³⁶¹ Het lijkt dus niet dat de geestelijken vrij zijn om zelf alle beslissingen te nemen, maar dat er ook orders kunnen worden uitgedeeld.

b) Schending van een internationaalrechtelijke verplichting

116. INTERNATIONALE VERPLICHTING – Het tweede luik voor de aansprakelijkheid van een Staat is de schending van een internationaalrechtelijke verplichting. Dit kan een gedeeltelijke schending zijn. Het belangrijkste aspect van dit tweede luik is dat de geschonden norm reeds uitwerking had voor de Staat op het moment van de relevante handeling of omissie.³⁶² Deze masterproef heeft ook enkele uitzonderingen naar voren geschoven. Naar mijns inziens is geen enkele uitzondering toepasselijk op het seksueel misbruik door de Belgische geestelijken. Er is namelijk geen sprake van een vorm van toestemming.³⁶³ Noch doet er zich een situatie voor waarin de Heilige Stoel zich geldig kan beroepen op de zelfbescherming zoals omvat in artikel 51 van het VN-Charter.³⁶⁴ Ook *force majeure* kan niet worden ingeroepen. Er is geen sprake van een onweerstaanbare drang buiten de controle van de Staat, laat staan dat het naleven van de mensenrechtenverdragen onmogelijk gemaakt wordt.³⁶⁵ Deze masterproef heeft het artikel 34 van het Kinderrechtenverdrag in de gevallen waarin het slachtoffer jonger is dan 18, en artikel 1 van het Folterverdrag geïdentificeerd als geschonden internationale verplichtingen.³⁶⁶

117. TWEE MATEN TWEE GEWICHTEN – Het schoentje wringt in dit tweede luik voornamelijk bij de kwalificatie van de Heilige Stoel in het internationaal recht. Zoals besproken in randnummer 11 en ook nog eens hierboven werd geïllustreerd aan de hand van de rapporten bij de mensenrechtenorganen, lijkt de praktijk van de Heilige Stoel te zijn om gelijktijdig twee hoedanigheden af te dwingen. In het internationaal recht handelt men ofwel met de Heilige Stoel, de niet-Statelijke, niet-territoriale permanente waarnemer bij de VN ofwel met de Heilige Stoel, de

³⁵⁸ Zie randnummer 99.

³⁵⁹ Zie randnummer 99.

³⁶⁰ Zie randnummer 102.

³⁶¹ Zie randnummer 24.

³⁶² Zie randnummer 85.

³⁶³ Zie randnummer 86.

³⁶⁴ Zie randnummer 86.

³⁶⁵ Zie randnummer 86.

³⁶⁶ Zie randnummers 47 en 51.

regering van de internationale geloofsgemeenschap die de Katholieke Kerk is. De Heilige Stoel is er behendig in om, afhankelijk van zijn eigen belang, de hoedanigheid naar voren te schuiven die hem het beste uitkomt.³⁶⁷ Deze houding komt naar voren in de rapporten bij de verschillende mensenrechtenorganen. Het Kinderrechtencomité expliciteert dat het de Heilige Stoel bekijkt vanuit dit duale perspectief.³⁶⁸ Het Comité tegen Foltering is minder expliciet dan het Kinderrechtencomité, maar lijkt deze weg ook te bewandelen. De Heilige Stoel verzet zich tegen deze standpunten. De Heilige Stoel beroept zich op elementen zoals de staatssoevereiniteit en het principe dat een verdrag enkel uitwerking heeft op het territorium van een Staat.³⁶⁹ De Heilige Stoel pronkt met zijn moreel gezag³⁷⁰ en maakt gebruik van zijn unieke status in het internationaal recht en de internationale politiek, maar zodra de gevolgen van deze “bijna-Staat” status naar bovenkomen, lijkt dat moreel gezag verdwenen. Dit is naar mijns inziens een enorm hypocriete houding, een sentiment dat gedeeld wordt door HAILU.³⁷¹ De Heilige Stoel geniet via deze weg van een à la carte beleid, waarbij het de voordelen van zijn status als “bijna-Staat” geniet, maar zich verschuilt achter de Katholieke Kerk zodra het de gevolgen van die status moet ondergaan. Met het oog op het tweede luik van deze analyse is het dus afhankelijk van het standpunt van de beoordelaar. Als deze de redenering volgt van het Kinderrechtencomité en het Foltercomité, dan is er sprake van een schending van een internationaalrechtelijke verplichting. Via die weg wordt geacht dat de verplichtingen van de Heilige Stoel door te trekken zijn tot de Katholieke Kerk. Als de beoordelaar in kwestie het standpunt van de Heilige Stoel volgt, dan is er mijns inziens geen sprake van een schending van een internationaalrechtelijke verplichting. Dit komt omdat in dit scenario de verplichtingen van de Heilige Stoel niet doorwerken tot de Katholieke Kerk.

E. Conclusie

118. VERANTWOORDELIJKHEID? – De toerekenbaarheid van de mensenrechtenschendingen door de Belgische clerici aan de Heilige Stoel is dus afhankelijk van welk kamp men verkiest. Eerst moet de handeling van het misbruik toegerekend worden aan de Heilige Stoel. Het is mijns inziens niet mogelijk dat de Belgische geestelijken beschouwd worden als een staatsorgaan. Een scenario dat plausibeler lijkt is dat van de private personen onder controle van de Staat. Hoewel de Nicaragua-test geen doorwerking heeft op het seksueel misbruik, kan men zich wel beroepen op de soepelere interpretatie van “controle” die gehanteerd wordt door het Kinderrechtencomité en het Comité tegen Foltering. Volgens hun interpretatie staan de clerici wel onder de controle van de Heilige Stoel en zijn hun mensenrechtenschendingen wel toerekenbaar. Als men voortbouwt op deze redenering, dan is er ook voldaan aan het tweede luik van de toerekenbaarheid. Als de mensenrechtenverdragen doorwerken tot de clerici, dan is het seksueel misbruik door die clerici een schending van een internationale norm. Dit was de redenering van kamp A. Kamp B volgt een andere redenering. Wat betreft de controle van de Heilige Stoel over de clerici, benadrukt de Heilige Stoel dat de

³⁶⁷ Zie randnummer 11.

³⁶⁸ Zie randnummer 99.

³⁶⁹ Zie randnummer 100 en 103.

³⁷⁰ Zie randnummer 106.

³⁷¹ HAILU T.G., “The Holy See: the Government of the Catholic Church”, *International Journal of Children’s Rights* 2017, (779) 781.

ondergeschiktheid van de geestelijken eerder berust op een collegialiteit en dat het gehoorzamen van de bisschoppen en hogere clerici berust op een religieuze motivatie.³⁷² Ook in het tweede luik loopt de toerekening van het seksueel misbruik door Belgische clerici mis. De Heilige Stoel interpreteert het Kinderrechtenverdrag en het Folterverdrag als enkel toepasselijk op het territorium van Vaticaanstad. Wanneer men tracht deze interpretatie te weerleggen, beroept het zich op de religieuze vrijheid en de soevereiniteit van Staten. Door te kiezen voor deze beperkende interpretatie en zijn tweede hoedanigheid als leider van de Katholieke Kerk naast zich neer te leggen, tracht de Heilige Stoel de schending van de mensenrechten uit te sluiten.

³⁷² HEILIGE STOEL, 'Comments of the Holy See on the Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child', *Heilige Stoel* 5 februari 2014, www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/2014/documents/rc-seg-st-20140205_concluding-observations-rights-child_en.html, (geraadpleegd op 10 maart 2025), §9.

Hoofdstuk VII. Conclusie

119. INLEIDING – Deze masterproef tracht een antwoord te geven op de centrale onderzoeksvraag “Kan het seksueel misbruik door Belgische clerici toegeschreven worden aan de Heilige Stoel op basis van de mensenrechtenverdragen bij een Vaticaanse rechter?”. Om tot een antwoord op deze onderzoeksvraag te komen, werden verschillende tussenstappen genomen.

120. STAP 1 – De eerste stap was het onderscheiden van de Heilige Stoel, Vaticaanstad en de Katholieke Kerk. Deze drie actoren zijn drie verschillende entiteiten, hoewel ze enorm nauw bij elkaar aansluiten. Uit dit onderzoek bleek dat de Heilige Stoel de overheid is van Vaticaanstad. Het staat in voor het leiderschap van deze kleine Staat. Daarnaast vormt de Heilige Stoel ook het leiderschap van de Katholieke Kerk. Er bestaat discussie over de hoedanigheid waarin de Heilige Stoel optreedt op het internationale toneel. Er bestaat echter wel consensus over de opvatting dat de Heilige Stoel een niet-Statelijke, niet-territoriale entiteit is. Hij geniet een waarnemersstatus bij de VN en is verdragspartij bij verschillende verdragen. Vaticaanstad is een kleine Staat, mét een eigen territorium. De Katholieke Kerk is de derde entiteit die besproken werd. Deze organisatie is geen Staat, maar een internationale geloofsgemeenschap. Het hoofdstuk besprak ook de interne wisselwerkingen van de Katholieke Kerk, waaruit bleek dat de band tussen de clerici in principe niet berust op een arbeidsrelatie, maar eerder op een sacrament. Het bleek uit dit onderzoek ook al een eerste keer dat de relatie tussen de bedienaars van erediensten en de Belgische Staat zeer beperkt is. De drie actoren hebben dezelfde soeverein, in de functie van de paus. De drie entiteiten zijn bijgevolg wel drie verschillende entiteiten, maar door de overlappende structuren en leidinggevendens is het moeilijk om ze echt als drie verschillende entiteiten te beschouwen.

121. STAP 2 – De tweede stap bestond uit het analyseren van de rechtspositie van de Katholieke Kerk in België. Dit onderzoek gebeurde in Hoofdstuk III. Uit het onderzoek kwam voort dat de Belgische grondwet voorziet in een drievoudige bescherming van de godsdiensten in België. Het belangrijkste onderdeel van deze bescherming voor deze masterproef was de vrijheid van organisatie van de erediensten. Deze organisatievrijheid is niet helemaal absoluut, want de Belgische Staat beslist onder andere hoeveel bezoldigde plaatsen er zijn per eredienst. De lonen en pensioenen van de bedienaars van de erediensten zijn ten laste van de Belgische Staat. Ook stond dit hoofdstuk stil bij de relatie tussen de Belgische Staat en de bedienaars van erediensten. Hieruit bleek wederom dat de bedienaars van erediensten geen ambtenaren zijn van de Belgische Staat ondanks het uitbetalen van de lonen en pensioenen en dat het personeelsbeleid van de Katholieke Kerk wordt overgelaten aan de Kerk zelf. Naast de organisatievrijheid van de erediensten en de gevolgen van deze bescherming werd ook de erkenningsprocedure besproken. Wat blijkt, de erkenning van een eredienst gebeurt op het federaal niveau, de erkenning van een lokale geloofsgemeenschap op gewestelijk niveau. De federale overheid heeft ten aanzien van de erediensten slechts drie bevoegdheden. Deze zijn het erkennen van de erediensten, de erkenning van het representatieve orgaan van een eredienst en het vastleggen van de lonen en pensioenen van de bedienaars van die erediensten. Alle andere bevoegdheden komen residuair toe aan de gewesten.

122. STAP 3 – Nadat het kerkelijk luik van deze masterproef was afgerond, werd gefocust op het mensenrechtelijke luik. Om af te bakenen welke mensenrechten mogelijks geschonden konden zijn

door het seksueel misbruik, was het van belang om eerst af te bakenen welke mensenrechten relevant waren. Dit was de derde stap. Wat betreft de mensenrechtenverdragen in de schoot van de VN, is de Heilige Stoel een verdragspartij bij drie van deze instrumenten. Dit zijn het Kinderrechtenverdrag, het Folterverdrag en het Racismeverdrag. Elk van deze mensenrechtenverdragen heeft een comité dat instaat voor het controleren van de naleving en implementatie van hun respectievelijk verdrag. Elk van deze comités vereist dat de verdragspartijen regelmatig rapporteren over hun voortgang en problemen in het kader van het mensenrechtenverdrag. Uit dit onderzoek kwamen ook artikel 34 Kinderrechtenverdrag en artikel 1 Folterverdrag naar voren als geschonden mensenrechtennormen.

123. STAP 4 – Vervolgens werd aan de hand van de ASR onderzocht wanneer bepaalde handelingen en omissies toerekenbaar zijn aan een Staat. Deze vierde stap bracht ons een analyse in twee luiken. Het eerste luik betreft de toerekening van een handeling of omissie aan een Staat. Hoofdstuk 5 beschreef alle mogelijke scenario's van toerekenbare gedragingen volgens de ASR. De toerekening van de handelingen en omissies van staatsorganen aan hun Staat is het uitgangspunt. Maar ook de handelingen en omissies van private personen en organisaties die het overheidsgezag uitdragen of onder het bevel of de controle van de Staat staan worden toegerekend aan een Staat. Staten kunnen ook staatsorganen ter beschikking stellen aan een andere Staat, in dat geval zijn de handelingen en omissies van die staatsorganen toerekenbaar aan de ontvangende Staat. De ASR voorzien ook in de toerekenbaarheid van handelingen en omissies wanneer er sprake is van een opstand, een afwezige overheid en wanneer een Staat een fout erkent. Het tweede luik van de ASR is het bestaan van een geschonden internationale norm. Het onderzoek in hoofdstuk V toonde aan dat dit begrip breed wordt geïnterpreteerd. De voornaamste voorwaarde voor de geschonden norm is dat deze van toepassing was op de Staat op het moment waarop de handeling of omissie werd gesteld. Het is dus perfect mogelijk om de ASR toe te passen op de mensenrechtenverdragen.

124. STAP 5 – In deze vijfde en laatste stap werden eerst de standpunten van de betrokken mensenrechtenorganen besproken, vooraleer de toepassing van de besproken theorieën op het seksueel misbruik door Belgische clerici gemaakt werd. In het eerste luik van de toerekening werd beroep gedaan op het scenario binnen de ASR waarin de handelingen en omissies van private personen onder de controle van de Staat toerekenbaar zijn aan die Staat. Er werd voor de twee kampen beargumenteerd. Kamp A gelooft dat ondanks dat het seksueel misbruik de test van Nicaragua niet doorstaat, men zich nog kan beroepen op de interpretatie van de mensenrechtenorganen. Deze mensenrechtenorganen interpreteren de controle over de private personen, in casu de clerici, wat soepeler. Volgens hen hebben het Kinderrechtenverdrag en het Folterverdrag wel een doorwerking tot de geestelijken en kunnen hun handelingen een schending zijn van deze verdragen. Daarmee is ook het tweede luik van de toerekening vervuld. Net als in randnummer 116 werd aangehaald, zijn artikel 34 Kinderrechtenverdrag en artikel 1 Folterverdrag geschonden. Kamp B gaat niet akkoord met deze redenering. Zij zijn de mening toegediend dat er onvoldoende controle is vanuit de Heilige Stoel op de geestelijken om te kunnen voldoen aan de voorwaarden van luik 1. Ook wat betreft luik 2 zijn ze niet akkoord met Kamp A. Ze achten namelijk dat het Kinderrechtenverdrag en het Folterverdrag wat betreft de Heilige Stoel enkel van toepassing zijn op het grondgebied van Vaticaanstad.

125. CONCLUSIE – Op het einde van een onderzoek hoort een sluitende conclusie te volgen. Toch is dit pasklaar antwoord moeilijk te geven. Het zogenoemde Kamp A heeft mijns inziens het meest correcte antwoord op de vraag of het kindermisbruik door de Belgische geestelijken kan toegerekend worden aan de Heilige Stoel. De Heilige Stoel en de Katholieke Kerk zijn zo nauw met elkaar verweven dat het praktisch onmogelijk lijkt om deze twee entiteiten chirurgisch van elkaar te scheiden. Wat gebeurt binnen de Heilige Stoel heeft een doorwerking in de Katholieke Kerk en omgekeerd. Mijns inziens moet de Heilige Stoel de morele autoriteit die hij wil uitdragen ook consistent uitdragen. Het promoten van de mensenrechten stopt niet wanneer je plots zelf gehouden bent om die mensenrechten te garanderen. Het zwakke punt van Kamp A is echter wel of er voldoende controle is over de lagere geestelijken, zoals de priesters in een kleine parochie. Wat betreft de hogere geestelijken zoals de bisschoppen is er mijns inziens een voldoende link tussen de Heilige Stoel en de dader om diens kindermisbruik te kunnen toerekenen. Het Kinderrechtencomité en het Comité tegen Foltering bieden hierbij ook weinig handvaten, aangezien zij niet benoemen welke geestelijken zij beschouwen als onder controle van de Heilige Stoel.

Lijst van geraadpleegde werken

A. Wetgeving

a) Internationale verdragen

Verdrag van Montevideo betreffende de rechten en verplichtingen van Staten van 26 december 1933.

Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie van 7 maart 1966, *BS* 11 december 1975, 15791.

Internationaal verdrag betreffende de rechten van het kind van 20 november 1989, *BS* 17 januari 1992, 803.

Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke en ontorende behandeling of bestraffing van 10 december 1984, *BS* 28 oktober 1999.

Responsibility of States for internationally wrongful acts van 12 december 2011, *A/RES/56/83*.

b) Nationale wetgeving

Gecoördineerde Grondwet van 17 februari 1994, *BS* 17 februari 1994, 4054.

Bijzondere Wet tot hervorming der instellingen van 8 augustus 1980, *BS* 15 augustus 1980, 9434.

Bijzondere wet van 13 juli 2001 houdende overdracht van diverse bevoegdheden aan de gewesten en de gemeenschappen, *BS* 3 augustus 2001, 26 636.

Wet 2 augustus 1974 betreffende de wedden van titularissen van sommige openbare ambten en van de bedienaars van de erediensten, *BS* 19 september 1974, gewijzigd bij wet 23 januari 1981, 12 november 1987, 4 januari 1989, 18 juli 1990, 18 juli 1991, 26 juni 1992, 6 augustus 1993.

c) Buitenlandse wetgeving

Codex Iuris Canonici via www.vatican.va/archive/cod-iuris-canonici/cic_index_en.html

Legge fondamentale dello Stato della Città del Vaticano van 13 mei 2023 via www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/20230513-legge-fond-scv.html

B. Rechtspraak

a) Internationale rechtspraak

Permanent Hof van Justitie 8 februari 1927, *Factory at Chorzow*, 48.

IGH 11 juli 1996, *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro)*, *ICJ reports* 2007, 208.

IGH 26 november 1984, *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)*.

IGH 29 april 1999, *Difference Relating to Immunity from Legal Process of a Special Rapporteur of the Commission on Human Rights (Advisory Opinion)*.

IGH 9 juli 2004, *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory (Advisory Opinion)*, *ICJ Reports* 2004.

ICTY 2 oktober 1995, (Appeal Chamber) Prosecutor v. Dusko Tadic, IT-94-1-AR72.

b) Europese rechtspraak

EHRM 7 juli 2011, 55721/07, ECLI:CE:ECHR:2011:0707JUD005572107, Al-Skeini et al./Verenigd Koninkrijk.

EHRM, 28 januari 2014, 35810/09, ECLI:CE:ECHR:2014:0128JUD003581009, O'Keeffe/Ierland.

EHRM, 28 februari 2022, 11625/17, ECLI:CE:ECHR:2021:1012JUD001162517, J.C. en anderen/België.

c) Buitenlandse rechtspraak

Supreme Court of the State of Oregon 8 april 1999, nr. SC S44382, Fearing/Bucher.

United States Court of Appeals for the Sixth District 24 november 2008, nr.04-00338, O'Byran et al./Holy See.

United States Court of Appeals for the Ninth Circuit 3 maart 2009, nr. 06-35563 en nr. 06-35587, Doe/Holy See.

d) Nationale rechtspraak

Cass. 27 november 1834, *Pas.* 1832-1836, I, 330.

RvS 26 mei 1966, nr. 11.838.

RvS 10 mei 2004, nr. 131.175.

C. Rechtsleer

a) Boeken

BOSSUYT M. en WOUTERS J., *Grondlijnen van internationaal recht*, Intersentia, 2005.

CISMAS I, *Religious Actors and International Law*, Oxford University Press, 2014.

CRAWFORD J., *State Responsibility: The General Part*, Cambridge University Press, Cambridge 2013.

DUJARDIN J., HOUBRECHTS B., LOOSE T. en SOMERS W., *Bestuur van de erediensten*, Die Keure / la Charte, 2014.

JUDO F. en MARTENS K., *Handboek Erediensten – Bestuur en organisatie*, Intersentia, 2010.

KESTEMONT L. en SCHOUKENS P., *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Acco, 2017.

MILANOVIC M., *Extraterritorial Application of Human Rights Treaties : Law, Principles, and Policy*, Oxford University Press, 2011.

b) Bijdragen in verzamelwerken

AVIS P., 'Bishops' in WOLFE B.N., *St. Andrews Encyclopaedia of Theology*, 2023.

VISNJIC-JEVTOC A., SADOWNIK A.R. en ENGDAHL I., 'Introducing Human Rights for Young Children' in VISNJIC-JEVTOC A., SADOWNIK A.R. en ENGDAHL I. (eds.), *Young Children in the World and their Rights Thirty years with the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Springer 2021.

ZAMBRANA-TEVAR N., "Chapter 63: The Children vs the Church: Human Rights and the Holy See in the Sex Abuse Crisis" in SAYAPIN S., ATADJANOV R., KADAM U., KEMP G., ZAMBRANA-TEVAR N., QUENIVET N. (eds.), *International Conflict and Security Law*, TMC ASSER PRESS, 2022.

c) Tijdschriften

CASSESE A., "The Nicaragua and Tadic Tests Revisited in Light of the ICJ Judgement on Genocide in Bosnia", *EJIL* 2007, 649-668.

DE SCHUTTER O., ASBJORN E., HHALFAN A., ORELLANA M., SALOMON M. en SEIDERMAN I., 'Commentary to the Maastricht Principles on Extraterritorial Obligations of States in the Area of Economic, Social and Cultural Rights', *Human Rights Quarterly* 2012, 1084-1169.

EVANS M.D. en HAENNI-DALE C., 'Preventing torture? The development of the Optional Protocol to the UN Convention against Torture', *Human Rights Law Review* 2004, 19-56.

FORMICOLA J.R., 'Recalibrating US Catholic Church-State Relations: The Effects of Clerical Sexual Abuse', *Journal of Church and State* 2015, 307-330.

GOODLIFE J. en HAWKINS D.G., 'Explaining Commitment: States and the Convention against Torture', *The Journal of Politics* 2006, 358-371.

HAILU T.G., 'The Holy See: the Government of the Catholic Church', *International Journal of Children's Rights* 2017, 779-816.

MORSS J.R., "'Fail better" or "fail worse again?": Reflections on the Holy See, Access to Justice and JC v Belgium', *Italian Law Journal* 2022 821-836.

OVERBEEKE A. en VERLINDEN V., 'Het Vlaams Eredienstendecreet: overlegd of opgelegd', *TVW* 2007, 389-401.

OVERBEEKE A., 'Bedreigde soort. Het wisselvallige lot van de rooms Katholieke parochieassistent, en de vrije keuze van bedienaren van de eredienst', *Recht, Religie en Samenleving* 2008, 7-62.

RIGAUX M.-F., 'La séparation de l'Eglise et de l'Etat : une frontière difficile à tracer', *JT* 2007, 781-782.

RYNGAERT R., 'The Legal Status of the Holy See', *Goettingen Journal of International Law* 2011, 829-859.

TORFS R., 'Geestelijken, arbeidsrecht en sociale zekerheid', *Jura Falconis* 1979-1980, (233) 234.

TZOUVALA N., 'The Holy See and Children's Rights: International Human Rights Law and its Ghosts', *Nordic Journal of International Law* 2015, 59-88.

VANDENHOLE W., 'Obligations extraterritoriales des droits de l'homme : Bilan et Perspectives / Extraterritorial Human Rights Obligations : Taking Stock, Looking Forward', *JEDH* 2013, 804-835.

VUYE H., 'Scheiding Kerk en Staat in een multi-levensbeschouwelijke maatschappij. Historische en prospectieve studie van artikel 21 van de grondwet', *CDPK* 2009, 435-473.

WORSTER W.T., 'The Human Rights Obligations of the Holy See under the Convention on the Rights of the Child', *Duke Journal of Comparative & International Law* 2021, 351-423.

ZAMBRANA-TEVAR N., 'Reassessing the Immunity and Accountability of the Holy See in Clergy Sex Abuse Litigation', *Journal of Church and State*, 2020, 26-58.

ZAMBRANA-TEVAR N., 'The International Responsibility of the Holy See for Human Rights Violations', *Religions* 2022, 1-22.

D. Overige bronnen

a) Bronnen van VN-organen

ILC, 'Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with commentaries', UN Doc A/56/10, 2001.

UNCERD, 'Consideration of reports, comments and information submitted by States parties under article 9 of the Convention', 1 december 2015, Un Doc. CERD/C/SR.2394.

UNCOMMAT, 'Concluding observations on the initial report of the Holy See', 17 juni 2014, UN Doc CAT/C/VAT/CO/1.

UNCOMMCR, 'Reservations, Declarations and objections relating to the Convention of the Rights of the Child', 11 juli 1994, UN Doc CRC/C/2/Rev.3.

UNCOMMCR, 'List of Issues in Relation to the Second Periodic Report of the Holy See', 9 januari 2014, UN doc CRC/C/VAT/Q/2/Add.1.

UNCOMMCR, 'Concluding observations on the report submitted by the Holy See under article 12, paragraph 1, of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography', 25 februari 2014, UN Doc CRC/C/OPSC/VAT/CO/1.

UNCOMMCR, 'Concluding observations on the second periodic report of the Holy See', 25 februari 2014, UN Doc CRC/C/VAT/CO/2.

UNGA Resolutie van 20 november 1989, A/RES/44/25.

UNGA Resolutie van 25 mei 2000, A/RES/54/263.

UNRIAA, 'Reports of International Arbitral Awards – Volume XIII', *UNRIAA* 1951.

UNITED NATIONS TREATY COLLECTION, 'Convention on the Rights of the Child'
https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&clang=_en (geraadpleegd op 21 maart 2025).

UNITED NATIONS TREATY BODY, 'Ratification Status for CRC – Convention on the Rights of the Child'
via
https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?Treaty=CRC&Lang=en
(geraadpleegd op 25 maart 2025).

UNITED NATIONS TREATY BODY, 'Ratification Status for CAT - Convention against Torture and Other Cruel Inhuman or Degrading Treatment or Punishment' via
https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?Treaty=CAT-OP&Lang=en (geraadpleegd op 25 maart 2025).

UNITED NATIONS TREATY COLLECTION, 'Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment',
https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-9&chapter=4&clang=_en (geraadpleegd op 18 maart 2025).

b) Bronnen van de Heilige Stoel

DICASTERY FOR THE DOCTRINE OF THE FAITH, 'Vademecum on certain points of procedure in treating cases of sexual abuse of minors committed by clerics, ver. 2.0, VATICAN CITY STATE 5 juni 2022,
via
www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/ddf/rc_ddf_doc_20220605_vademecum-casi-abuso-2.0_en.html.

HEILIGE STOEL, 'Comments of the Holy See on the Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child', *Heilige Stoel* 5 februari 2014,
www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/2014/documents/rc-seg-st-20140205_concluding-observations-rights-child_en.html, (geraadpleegd op 10 maart 2025).

HEILIGE STOEL, 'Presentation of the Initial Periodic Report of the Holy See to the Committee on the Convention against Torture (May 5, 2014 Palais Wilson, Geneva)', *Heilige Stoel* 5 mei 2014,
<https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2014/05/05/0323/00714.html#1> (geraadpleegd op 18 maart 2025).

HEILIGE STOEL, 'Comments of the Holy See on the Concluding Observations of the Committee on Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment', *Heilige Stoel* 15 mei 2015,
https://ccrjustice.org/sites/default/files/attach/2015/06/May2015VaticanAddendumCAT_C_VAT_CO_1_Add-1_20599_E.pdf, (geraadpleegd op 18 maart 2025).

PONTIFICAL COUNCIL FOR LEGISLATIVE TEXTS, 'Explanatory note: VIII. Elements for the clarification of the canonical area of responsibility of the diocesan bishop with regard to priests incardinated in his own diocese and priests working within his diocese.', *Congregazione per il Clero* 2008.

Verslagen en rapporten

COMMISSIE VAN WIJZEN, 'De federale financiering van de bedienaren der erediensten en de afgevaardigden van de Centrale Vrijzinnige Raad', *DE KAMER* 2005-2006, 39.

DE KAMER, Verslag van de parlementaire onderzoekscommissie belast met het onderzoek naar de aanpak van seksueel misbruik, in de Kerk en daarbuiten, met inbegrip van de gerechtelijke behandeling, en de gevolgen op vandaag voor slachtoffers en samenleving, 3 mei 2024, DOC55 3617/005.

VLAAMS PARLEMENT, Resolutie met vaststellingen en aanbevelingen van de Bijzondere commissie voor de evaluatie van de aanpak van seksueel misbruik in de Kerk en in andere gezagsrelaties in het algemeen en van de rol van instellingen en voorzieningen op het terrein van jeugd, welzijn en onderwijs in het bijzonder, 9 mei 2024, 2178 (2023-2024) nr.2.

Media

BBC, "Pope Francis: 'About 2%' of Catholic clergy paedophiles", *BBC* 13 juli 2024, www.bbc.com/news/world-europe-28282050 (geraadpleegd op 4 april 2025).

BRITANNICA, 'Vatican City', *Britannica* www.britannica.com/place/Vatican-City, (geraadpleegd op 6 maart 2025).

CATHOLIC HIERARCHY, 'Structured views of Dioceses in Europe' via www.catholic-hierarchy.org/diocese/qview7.html#be.

DECROUBELE P., "Paus Franciscus (88) is overleden: charismatische leider, populaire paus, langzame hervormer", *VRT NWS* 21 april 2025, www.vrt.be/vrtnws/nl/2025/04/21/paus-franciscus-is-overleden-hij-bezorgde-zijn-kerk-een-nieuw-e/ (geraadpleegd op 21 april 2025).

FOD JUSTITIE, 'Procedure', *FOD JUSTITIE* via https://justitie.belgium.be/nl/themas_en_dossiers/erediensten_en_vrijzinnigheid/erkenning/procedure.

FOD JUSTITIE, "Voorwaarden", *FOD JUSTITIE*, via https://justitie.belgium.be/nl/themas_en_dossiers/erediensten_en_vrijzinnigheid/erkenning/voorwaarden.

GROMMEN S., "Parlementaire onderzoekscommissie naar misbruik in de Kerk komt er: eind oktober gaat die al van start", *VRT NWS* 3 oktober 2023, www.vrt.be/vrtnws/nl/2023/10/03/onderzoekscommissie-kerk/ (geraadpleegd op 23 maart 2025).

HAREL J.-H., "Plus de 1.4 milliard de catholiques dans le monde", *Vatican News* 20 maart 2025, <https://www.vaticannews.va/fr/eglise/news/2025-03/plus-de-1-4-milliard-de-catholiques-dans-le-monde.html> (geraadpleegd op 25 april 2025).

HUYGEBART P., 'Paus Franciscus bezoekt van 26 tot 29 september ons land', *VRT NWS* 20 mei 2024, www.vrt.be/vrtnws/nl/2024/05/20/pausbezoek-belgie-luxemburg/ (geraadpleegd op 23 maart 2025).

IMDB, 'Godvergeten', *IMDB* 5 september 2023, www.imdb.com/title/tt29258809/ (geraadpleegd op 23 maart 2025).

MACKEN F., "'Priester bood me sterke drank aan en zat met hand in mijn broek': 2 slachtoffers getuigen over misbruik op college", *VRT NWS* 19 januari 2024, <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2024/01/03/getuigenissen-misbruik-kerk-colleges/>.

MERRIAM-WEBSTER, 'Ecumenical', *Merriem-Webster*, www.merriam-webster.com/dictionary/ecumenical#:~:text=1,worldwide%20Christian%20unity%20or%20cooperation (geraadpleegd op 25 april 2025).

MICHIELS C., "Niet één maar twee commissies na "Godvergeten": waarom onderzoeken federaal én Vlaams Parlement seksueel misbruik?", *VRT NWS* 18 oktober 2023, www.vrt.be/vrtnws/nl/2023/10/18/onderzoekcommissies-kindermisbruik-kerk-vlaams-federaal/ (geraadpleegd op 23 maart 2025).

MUYLAERT J., "Gerecht start onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag in Leuvense abdij. Twee paters buitengezet en kloosterleven opgeschort", *HLN* 21 november 2024, <https://www.hln.be/binnenland/gerecht-start-onderzoek-naar-grensoverschrijdend-gedrag-in-leuvense-abdij-twee-paters-buitengezet-en-kloosterleven-opgeschort~ac2bdfd8/#:~:text=updateVandaag%20worden%20twee%20paters,gemeld%20hebben%20binnen%20de%20Kerk> (geraadpleegd op 4 april 2025).

ROOX I., "Een Amerikaan in het Vaticaan", *DE STANDAARD* 8 mei 2025, www.standaard.be/buitenland/een-amerikaan-in-het-vaticaan/66190552.html (geraadpleegd op 10 mei 2025).

SCHILLEWAERT N., "Onderzoekcommissie naar seksueel misbruik doet 137 aanbevelingen: centraal aanspreekpunt en nieuw expertisecentrum", *VRT NWS* 2 mei 2024, <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2024/05/02/parlementaire-onderzoekcommissie-seksueel-misbruik-presenteert/> (geraadpleegd op 4 april 2025).

VLAAMS PARLEMENT, "Bijzondere commissie misbruik in de kerk", www.vlaamsparlement.be/nl/bijzondere-commissie-misbruik-de-kerk.

VRT, 'Godvergeten', *VRT MAX* 5 september 2023, www.vrt.be/vrtmax/a-z/godvergeten/ (geraadpleegd op 23 maart 2025).